

גבולות פעולה ושיקולים אסטרטגיים

כמעצבי

כללי משחק בלוחמה א-סימטרית

מגיש: אור לביא

עבודת גמר מחקרית (תיזה) המוגשת כמילוי חלק מהדרישות לקבלת התואר
"האוניברסיטה מוסמך"

אוניברסיטת חיפה
הפקולטה למדעי החברה
בית-הספר למדעי המדינה

יולי 2009

גבולות פעולה ושיקולים אסטרטגיים כמעצבי

כללי משחק בלוחמה א-סימטרית

מגיש: אור לביא

בהדרכת:

ד"ר רגן קופרמן

עבודת גמר מחקרית (תיזה) המוגשת כמילוי חלק מהדרישות לקבלת התואר "מוסמך

האוניברסיטה"

אפריל 2009

אוניברסיטת חיפה

הפקולטה למדעי החברה

בית-הספר למדעי המדינה

מאושר על-ידי _____ תאריך _____

מאושר על-ידי _____ תאריך _____

תוכן העניינים

4.....	תקציר
6.....	מבוא
8.....	פרק ראשון: סקירת ספרות
8.....	1.1 כללי משחק
8.....	1.1.1 כללי משחק בסכסוכים בין מדינות
10.....	1.1.2 נורמות בינלאומיות
11.....	1.2 מלחמה בין מדינות
12.....	1.3 כללי משחק כאמצעי לניהול סכסוך בין מדינות
15.....	1.4 לוחמה א-סימטרית
16.....	1.5 הגדרת כללי משחק בלוחמה א-סימטרית
19.....	1.5.1 גבולות העימות הא-סימטרי
19.....	1.5.1.1 מגבלת הארגון הלא-מדינתי – היפותזה 1
20.....	1.5.1.2 מגבלות הארגון הלא-מדינתי – היפותזה 2
22.....	1.5.1.3 מגבלות המדינה – היפותזה 1
24.....	1.5.1.4 מגבלות המדינה – היפותזה 2
27.....	1.5.1.5 מגבלות המדינה – היפותזה 3
28.....	1.6 תהליך הגדרת הגבולות
30.....	1.7 שבירת כללי משחק
31.....	1.8 נקודות תורפה במחקר
32.....	1.8.1 מגבלות תקפות
34.....	פרק שני: מתודולוגיה
34.....	2.1 הגדרות המשתנים – התנהלות הארגון
34.....	2.1.1 "הקו האדום" של המדינה
35.....	2.1.2 מעורבות פטרון הארגון
36.....	2.1.3 פעולות הארגון
36.....	2.2 הגדרות המשתנים – התנהלות המדינה
36.....	2.2.1 בחירה אסטרטגית
37.....	2.2.2 לגיטימציה בינלאומית

37	2.2.3 לגיטימציה פנימית
38	2.2.4 פעולות המדינה
38	2.3 שיטת המחקר
39	2.4 מקורות הנתונים
41	פרק שלישי: הצגת האירועים ונתוני המחקר
41	3.1 טווח הזמן הנחקר
42	3.2 תיאור האירועים ומיפויים
45	3.3 מרווחי זמן בין העימותים
45	3.4 ניתוח דפוסי פעולה של השחקנים
49	פרק רביעי: ניתוח התוצאות
49	4.1 מגבלות הארגון הלא-מדינתי
49	4.1.1 היפותזה 1: מגבלת הארגון – "הקו האדום של המדינה"
51	4.1.2 היפותזה 2: פטרוני הארגון מגבילים את פעולותיו
57	4.2 מגבלות המדינה
57	4.2.1 היפותזה 1: הגבלת העימות כבחירה אסטרטגית של ההנהגה
62	4.2.2 היפותזה 2: מגבלת המדינה – לגיטימציה בינלאומית
67	4.2.3 היפותזה 3: מגבלת המדינה – לגיטימציה פנימית
68	4.3 השפעתם של שיקולים נורמטיביים
70	פרק חמישי: דיון ומסקנות
70	5.1 בעיית המחקר
70	5.2 תוצאות המחקר
70	5.2.1 קביעת כללי משחק מתוך שיקול אסטרטגי
72	5.2.2 אכיפת כללי משחק על-ידי גורם חיצוני
74	5.2.3 שבירת כללי משחק
75	5.2.4 סיכום תוצאות
76	5.3 שאלות פתוחות ונקודות תורפה
77	5.4 תרומת המחקר
79	רשימה ביבליוגרפית

גבולות פעולה ושיקולים אסטרטגיים כמעצבי כללי משחק

בלוחמה א-סימטרית

מאת: אור לביא

תקציר

כללי משחק הם סט של כללים המקובלים על השחקנים המעורבים. הגדרת הכללים יכולה להיות באמצעות ניסוח של חוקים רשמיים, אך גם באמצעות שמירה של השחקנים על נורמות מוסכמות. בלוחמה א-סימטרית ההסכמה על כללים כאילו הינה מורכבת הרבה יותר שכן אחד השחקנים הינו ארגון לא-מדינתי הפועל בדרך-כלל בדרכים שאינן עולות בקנה אחד עם נורמות בינלאומיות מקובלות וכן אינו מחויב לחוקים ואמנות בינלאומיות. כתוצאה מכך מתפתח עימות שונה מאד מסכסוך בין מדינות, שכן המדינה מחויבת לחוקים ונורמות שהארגון אינו פועל בהתאם אליהם. קיימת ספרות אקדמית ענפה העוסקת בקיומם של כללי משחק בין מדינות הן במצבים של שיתוף פעולה והן במצבים של סכסוך. לעומת זאת מספר המחקרים העוסק בקיומם של כללים כאילו בלוחמה א-סימטרית הינו זעום, הדבר נובע הן מהקושי בהוכחת כללים אילו והן מהערכתם של חלק גדול מהחוקרים כי לא קיימים כללים כאילו. השערת המחקר שלי הייתה ששני הצדדים פועלים בכפוף למגבלות שונות היוצרות מסגרת של כללים שכל אחד מהשחקנים פועל בכפוף אליהן. יכולת המדינה להסלים את פעולותיה מוגבלת בכפוף לגיטימציה שתקבל לכך מהקהילה הבינלאומית. יכולת הארגון להסלים את פעולותיו מוגבלת בכפוף למרחב הפעולה שמאפשר לו הפטרון. הנחתי גם, כי יהיו תקופות שבהן יעדיף כל שחקן להכפיף את עצמו למגבלות פעולה מתוך שיקול אסטרטגי לפיו עימות מוגבל הינו המצב המיטבי עבורו, זאת על בסיס ההבנה כי לא ניתן ליישב את הסכסוך ומנגד מחיר הנסיון להכרעה מוחלטת של היריב הינו גבוה מדי.

העבודה התמקדה בסכסוך בין ישראל וחיזבאללה – שני שחקנים אשר אינם מקיימים הידברות ומצויים ביחסי איבה מוחלטת (הקו האידיאולוגי של חיזבאללה דוגל בהשמדת ישראל). לצורך המחקר נבחרה התקופה שבין נסיגת ישראל מדרום-לבנון לבין קיץ 2008 (תאריך שנבחר באופן אקראי). העובדה היא שחרף יחסי האיבה הקשים והעדרו של הסכם כלשהו (עד אוגוסט 2006) התנהל בין הצדדים עימות בעצימות נמוכה בלבד.

המסקנה העיקרית של המחקר הייתה כי אכן השחקנים פועלים בכפוף לכללי המשחק הנובעים

מהסיבות שהועלו בהשערות המחקר :

לאורך מרבית התקופה העדיפו מנהיגי שני הצדדים לנהל עימות מוגבל. ההנהגה הישראלית כי זהו "הרע במיעוטו" בהשוואה למלחמה ונסיון להגיע להכרעה. חיזבאללה סבר כי עימות גדול עלול להסב לו פגיעה קשה וכן הוגבל על-ידי פטרוניו שחששו כי עימות כזה יכלול גם פגיעה בהם. המגבלות שנבעו משיקולים אסטרטגיים, חשפו גם את חשיבותו הרבה של המנהיג. בישראל התחלפו במהלך התקופה שלושה ראשי-ממשלה, לגישתו של כל אחד מהם לסכסוך הייתה השפעת מכרעת על "גובה הלהבות". יחד עם זאת, כאשר החליטה ממשלת אולמרט להסיר את המגבלות שהטילו על עצמם ברק ושרון היא נאלצה לבסוף להכפיף את עצמה לתנאים שכפתה הקהילה הבינלאומית ולהצר את פעולותיה. מסקנה חשובה נוספת הייתה שישראל בחרה להצר את שיקוליה כתוצאה משיקולים אסטרטגיים ומרצון להימנע מעימות עם הקהילה הבינלאומית, שמירה על נורמות לחימה מקובלות נבעה רק כתוצאה מהרצון להימנע מעימות כזה, הדבר הוכח בעיקר במהלך ההסלמה בקיץ 2006. חיזבאללה מצידו מיעט מאד לפעול כנגד אולם חפים מפשע, אולם במהלך המלחמה התברר כי גם צעד זה התברר כמונע בעיקרו משיקולים אסטרטגיים של רצון להימנע מהסלמה. תרומתו העיקרית של המחקר היא בהצגת העובדה כי חרף האיבה המוחלטת וחרף החיכוך הגבוה וחסר היכולת להגיע להסדרת הסכסוך קיים סט של מגבלות המכפיף אילו כל אחד מהשחקנים. המגבלות יוצרות כללי משחק שהשחקנים פועלים על-פיהם כאשר כמו העימות כולו, גם כללים אילו הם א-סימטריים..

מבוא

כללי משחק הם סט של כללים המקובלים על השחקנים המעורבים במשחק. לוחמה א-סימטרית היא לוחמה בין מדינה לארגון לא-מדינתי. בין שני הצדדים מתקיימת א-סימטריה ביכולות הצבאיות והכלכליות. בנוסף לכך ישנם הבדלים מהותיים גם ב-"מטרות, מידת הנחישות והאסטרטגיה של כל צד"¹.

בסכסוכים בינלאומיים בין מדינות קיימים שורה של חוקים ואמנות המגדירים את "כללי המשחק" בין הצדדים. החוקים מתייחסים גם למצב שבו פורץ עימות אלים בין מדינות ומגדירים מצבים שבהם מותר להשתמש בכוח וכן את האמצעים הלגיטימיים לשימוש בכוח ואת המטרות הלגיטימיות. בזכות קיומם של כללים אילו יש לקהילה הבינלאומית את התוקף לפעול כנגד מדינות המפרות כללים אלה. בלוחמה א-סימטרית המצב הוא מורכב הרבה יותר שכן אחד השחקנים הוא ארגון לא מדינתי, אשר אינו מחויב לכללים. התזה שמוצעת למחקר זה מניחה כי למרות שמדובר בעימות מתמשך בין שני שחקנים שקיימת ביניהם איבה מוחלטת ולעיתים כלל אינם מכירים בקיומו של האחר, יתכן שבכל זאת יפתח עימות מוגבל בלבד. האינטרסים והאילוצים החלים על כל אחד מהם מביאים אותם בסופו של דבר ליצירת סוג של סטאטוס-קוו המקובל על שניהם².

ההסכמות יושפעו ממגבלות שונות החלות על שני השחקנים - הארגון הלא-מדינתי מעוניין לשמר עימות מתמשך בעצימות נמוכה מול המדינה כאמצעי לשחוק אותה ולמנוע ממנ לנצל את יתרון העוצמה שלה בעימות רחב³. מנגד, שיקולים אסטרטגיים של הנהגת המדינה הרואה בעימות מוגבל אופציה אסטרטגית מועדפת יובילו אותה להעדיף רמה כזאת של עימות. הגורמים הנ"ל יביאו ליצירת סטאטוס-קוו המבוסס על כללים בלתי כתובים ומגבלות שיאפשרו תיאום הדדי של התנהגות וציפיות⁴.

גם כאשר שני השחקנים אינם מצליחים להגיע לסטטוס-קוו כזה ואחד מהם מעוניין להסלים את העימות קיימים גורמים חיצוניים המציבים גבולות לגובה הלהבות בעימות. מדינה הכפופה ללחצים

¹ Teo Li-Wei Frededrick. "**Rethinking Western Vulnerabilities to Asymmetric Warfare.**" Journal of Singapore Armed Forces 28:2 (Apr - Jun 2002).

² שלינג תומאס, **חימוש והשפעה**; (תל-אביב:מערכות), 1981 עמ' 19

³ Teo Li-Wi, **Ibid**

⁴ Langlois Cathrine C. and Langlois Jean-Pierre P., "**Tacit Bargainings in International Relations: A Game Model and Case Study**" in: The Journal of Conflict Resolution, Vol. 40, No. 4 (December 1996),pp. 569-596

בינלאומיים המציבים רף עליון למרחב הפעולה שלה וכן ללחצים פוליטיים פנימיים. הארגון כפוף לפטרוננו אשר אינו מעוניין בעימות גדול שכן בעימות כזה גדולים סיכוייו להיפגע⁵.

אני מניח כי מאחר ומדובר בעימות מתמשך יתרחשו מעת לעת שינויים במדיניות השחקנים. ישנם זמנים בהם עימות מוגבל משרת את האינטרסים של שני השחקנים או לפחות של אחד מהם. יהיו תקופות שבהן ישאף השחקן למקסם את הפגיעה באויב – בתקופות אילו הוא יוגבל על-ידי הרף העליון המגביל את פעולתו.

למעשה בגלל מורכבותו של העימות יש צורך ביותר ממודל אחד עבור כל שחקן – אחד המתייחס למגבלות החלות עליו כאשר הוא מעוניין בהסלמה והשני להגדרת המצבים שבהם הוא יהיה מעוניין להגביל את הסכסוך מיוזמתו.

שאלות והשערות מחקר

1. שאלת המחקר: כיצד מוגדרים כללי המשחק המגבילים את רמת האלימות בלוחמה א-סימטרית?

השערות המחקר:

שיקולי הארגון הלא מדינתי להגביל אלימות

1. הארגון הלא מדינתי יבחר לא לחצות את "הקו האדום" של המדינה מתוך הנחה כי עימות מוגבל הוא אופציה אסטרטגית עדיפה עבורו.

2. פטרוני הארגון יגבילו את רמת האלימות שיפעיל הארגון.

שיקולי המדינה להגביל אלימות

1. הנהגת המדינה תבחר להגביל את דרגת פעולות היוזמה והתגובה מתוך הנחה כי עימות מוגבל הוא אופציה אסטרטגית עדיפה עבורם.

2. הגבול העליון של פעולות המדינה יקבע על-ידי סף הלגיטימיות הבינלאומית.

3. הגבול העליון של פעולות המדינה יקבע על-ידי הלגיטימציה הפנים-מדינית.

⁵ Byman Daniel, Deadly Connections: States that sponsor terrorism, Cambridge University press, 2005, pp.104-110

פרק ראשון: סקירת ספרות

1.1 כללי משחק

כללי משחק הם סט של כללים המקובלים על השחקנים המעורבים במשחק. הגדרת הכללים יכולה להיות באמצעות ניסוח של חוקים רשמיים, אך אם אין חוקים כאלה, ניתן ליצור אותם גם בצורה לא פורמאלית. שחקן המעורב במשחק יאלץ לקבל עליו את הכללים. כאשר יש לשחקנים אינטרסים משותפים, קל יותר ליצור כללי משחק שישירתו את האינטרסים של שניהם. אולם, גם כאשר האינטרסים מנוגדים, יש צורך בכללי משחק שיגדירו "מותר ואסור". הדוגמא הבסיסית ביותר הן תחרויות ספורט. בתחרויות אלה כל שחקן רוצה לנצח, אולם התחרות מתנהלת תמיד על-פי כללים שכל שחקן חייב לקבל.⁶

1.1.1 כללי משחק בסכסוכים בין מדינות

הדלי בול טען כי כבר בחברות הפרימיטיביות ניסחו החברים מספר כללי יסוד שהיו מקובלים על כלל החברים, חרף העובדה שהחברות הללו התנהלו בצורה אנרכית. יעילותם של כללים אילו הייתה בכך שהם שירתו את האינטרסים הבסיסיים של כל חברי הקבוצה. בול הסתמך על-כך כאשר טען שניתן ליצור סוג של "סדר עולמי" הבנוי על אינטרסים בסיסיים המשותפים לכל מדינות העולם. אינטרסים כאלה הם: מניעת שימוש בנשק להשמדה המונית, איכות הסביבה ואנטי-קולוניאליזם. מתן התוקף לעקרונות אילו יהיה באמצעות חתימה של כל מדינות העולם על התחייבותן שלא לחרוג מכללים אילו.⁷

חלק זה יתייחס להגדרת כללים בין מדינות המצויות בסכסוך. באופן טבעי כאשר לשחקנים המעורבים יש אינטרסים מנוגדים הגדרת הכללים היא מסובכת יותר. בכל זאת, גם במצבים של סכסוך יכולים להיווצר כללים מוסכמים על שני הצדדים, אם בהסכמה ואם בכפייה.

⁶ Michael Sean-Quinn, **Practice – defining rules**, Ethics, Vol.86, No.1 (october 1975), pp. 76-86

⁷ Bull Hedley, **The Anarchial Society: a Study of Order in World Politics**, 3 ed. (New York: Columbia University Press, 2002, chapters 1-5, pp (1-94)

כאשר סכסוך בין מדינות הופך לסכסוך אלים מתעורר צורך בהגדרת "כללי משחק" שיגדירו "מותר ואסור" בתחום הלחימה. הסיבה היא שבעת מלחמה מתנתקים יחסים דיפלומטיים ורוב האמנות הדו-צדדיות מתבטלות או מושהות.⁸

מדינה המקבלת עליה את עקרונות מגילת האו"ם מחויבת לקבלה של חוקת בית-הדין הבינלאומי. המשפט הבינלאומי מטיל מגבלות על השימוש בכוח ועל דרכי הלחימה בעת סכסוך מזוין. המגבלות נובעות מן ההכרח לאזן בין שני קטבים – צרכים צבאיים מצד אחד ושיקולים הומניטאריים מצד שני.⁹ את הדינים העוסקים במלחמה ניתן לחלק לשניים:

1. **דינים העוסקים באספקטים המשפטיים של המלחמה** – חוקיותה, פתיחתה, הפסקה, סיום, הסכמי שלום וכו'.

2. **דיני לחימה** – נוגעים לאירועים המתרחשים במהלך הלחימה: מעמד שבויים, פגיעה באוכלוסיה אזרחית, טיפול בפצועים ועוד. על-פי מגילת האו"ם הפעלת כוח על-ידי מדינה ריבונית לגיטימית רק כאשר היא באה כפעולה של הגנה עצמית כנגד תוקפנות. כלל אחד חייב להתקיים כדי לשמר את הלגיטימיות של התגובה: העוצמה ומשך הפעולה המוגדרת כ"הגנה עצמית" חייבים להיות פרופורציונאליים לאילו של התקיפה שהופעלה כנגדה.¹⁰

עד כה התייחסתי לתנאים הדרושים למתן לגיטימציה להפיכתו של סכסוך לסכסוך אליים. כאשר פורץ סכסוך כזה ישנו צורך בסט נוסף של כללים המגדירים את אמצעי ההפעלה ואת רמת האלימות המותרת, כללים אלה נקראים "דיני לחימה".

במאה ה-19 הוקם ארגון "הצלב האדום". מטרתו של הארגון הינה להוות ארגון ניטראלי אשר ישמר את קיומם של ערכים הומניטאריים בסיסיים גם במלחמה. הכוונה לפעולות כגון: סיוע לנפגעי אסונות ומלחמות, ביקור שבויים, פיקוח על תנאי מאסרם והעברת מכתבים בינם לבין בני משפחותיהם. ביוזמת הארגון נוסחה אמנת ז'נבה הראשונה¹¹. בין השנים 1864 ל-1949 נחתמו ארבע אמנות ז'נבה. מטרתן של האמנות לנסח כללים ומגבלות שיחייבו גם מדינות הנמצאות במלחמה. כל מדינות העולם

⁸ ויסמונסקי חיים, **משפט בינלאומי**, תל-אביב: ש.טובים, 1996, עמ' 114-111

⁹ סיבל רובי, **משפט בינלאומי**, האוניברסיטה העברית, 2003, עמ' 436-430

¹⁰ ויסמונסקי, **שם**, עמ' 118-115

¹¹ רייספלד סמדר, **ג'אן-אנרי דונאנט**, הוצאת מטה: ישראל 1997

חתמו על מחויבותן לכללי האמנה ומדינה החורגת מהם עשויה לעמוד לדין בבית- הדין הבינלאומי בהאג.

- בעשורים הבאים נחתמו אמנות נוספות המגבילות את רמת השימוש בכוח – ב-1972 נחתם הסכם על איסור צבירת מאגרי נשק בקטריוולוגי. ב-1980 התקבל הסכם האוסר על שימוש בסוגים מסוימים של נשק קונבנציונאלי (פצצות תבערה, נפלים וסוגים שונים של מוקשים). במהלך השנים נחתמו אמנות נוספות המהוות את הבסיס למה שכונה "דיני לחימה". הדינים בנויים סביב 4 עקרונות מרכזיים¹²:
1. *עקרון הצורך הצבאי* – קובע כי מותר לכוחות הלוחמים לפגוע באינטרסים הומניטאריים, אך ורק לטובת צורך צבאי. מדובר בעקרון בעייתי שכן ההגדרה "צורך צבאי" נתונה לפרשנות.
 2. *עקרון ההבחנה* – הבחנה בין יעדים צבאיים לבין אזרחיים. חל איסור על שימוש באמצעים אשר לא ניתן לשלוט במידת פגיעתם וכן חלה חובה להזהיר את האזרחים מפני מתקפה.
 3. *עקרון המידתיות* – אין להתיר פעולה צבאית הצפויה לגרור פגיעה בזכויות הומניטאריות ביחס בלתי-מידתי לתועלת הצבאית.
 4. *מניעת סבל מיותר* – פגיעה הגורמת סבל לאנשים הנמצאים מחוץ למעגל הלחימה ואינה משרתת צורך צבאי היא פעולה בלתי-חוקית.

1.1.2 נורמות בינלאומיות

נורמות הן "אוסף יציב יחסית של מנהגים ותפיסות המגדירים התנהגות מקובלת לקבוצות או שחקנים בסיטואציות שונות". בעשורים האחרונים של המאה ה-20 גברה ההתייחסות אל נורמות כגורם בעל השפעה שלא ניתן להתעלם ממנו הן בניתוח המתבסס על מניעים ריאליסטיים והן כאשר הבסיס הוא אידיאולוגי. על-פי גישה זאת תתקיים בהכרח אינטראקציה בין החלטותיו של השחקן לבין המערכת הנורמטיבית שבתוכה הוא פועל. בהתאם לכך נורמות הפכו להיות גורם המעצב מציאות, דוגמאות בולטות לכך מהמאה האחרונה הן: ביטול העבדות, מתן זכות הצבעה לנשים

¹² בן נפתלי אורנה ושני יובל, המשפט הבינלאומי – בין מלחמה לשלום, אוניברסיטת תל-אביב 2006, עמ' 147-158

והקמת מוסדות וארגונים שתפקידם לדאוג לשמירה על זכויות האדם¹³. אומנם אין בכוחן של נורמות למנוע מלחמות, יש בכוחה של המחוייבות אליהן למתן את הנזקים הנגרמים בהן. חלק ניכר ממה שנתפס כנורמות בינלאומיות עוגן בכתב בארבע אמנות ז'נבה. יחד עם זאת נורמות הן גם תלויות חברה וסיטואציה, לא קיימת אחידות מלאה בין נורמות המקובלות בחברה אחת לבין אילו המקובלות באחרת. תפקידן של הנורמות הופך למורכב יותר כאשר מדובר בשחקנים הנמצאים ביחסי איבה שכן יש קושי להגיע להסכמות ולאף שחקן אין ודאות האם גם אויבו מתכוון להקפיד על אותן נורמות שהוא עצמו מתלבט האם לשמור עליהן. אלכסנדר ונדט כתב כי שחקן שלא יגיע להסכמות על התנהגות נורמטיבית ימצא עצמו במצב "הובסיאני" של חרדה מתמדת. לפיכך ההגעה להסכמות על התנהגות המקובלת על כל השחקנים היא אינטרס קולקטיבי, גם בין שחקנים ביחסי איבה¹⁴.

1.2 מלחמה בין מדינות

מלחמות בין שבטים, עמים ומדינות התקיימו לאורך כל ימי האנושות. במאה ה-19 כתב קרל פון קלאוזביץ קובץ בין עשרה כרכים בשם "על המלחמה". קובץ זה היה הניסיון הרציני ביותר לנתח את עקרונות המלחמה ומטרותיה. קלאוזביץ' ראה במלחמה כלי לגיטימי להשגת מטרות וכתב כי "המלחמה מהווה את המשך המדיניות בצורות אחרות". מטרות המלחמה המרכזיות הן:

1. להביס ולהשמיד את כוחות האויב.

2. להשתלט על שטחו של האויב ועל משאביו.

בסוף ימיו התמתן קלאוזביץ' ואפיין שני סוגים של מלחמות: **מלחמה כוללת** שהיא המלחמה שעליה דיבר בכתביו ו**מלחמה מוגבלת** שמטרתה אינה השמדה מוחלטת של האויב והשתלטות על שטחו אלא מטרה ספציפית שהשגתה מהווה נצחון¹⁵.

יהושפט הרכבי קובע כי מבחינה אסטרטגית רוב המלחמות בין מדינות הלאום בעידן המודרני הן "מלחמות מוגבלות": הכוונה היא כי מטרת המלחמה היא הישג מסויים ולא השמדה מוחלטת של האויב¹⁶. על-פי ק.ג' הולסטי קיימות שש דרכים אפשריות להביא לסיום הסכסוך¹⁷:

¹³ Finnemore & Sikkink, **International Norm Dynamics and political change**, International Organization, Vol.52, No.4 (Autumn 1998) pp.887-917

¹⁴ Wendt Alexander, **Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics**, Vol. 46, No. 2 (Spring, 1992), pp. 391-425

¹⁵ גת עזר, **מקורות המחשבה הצבאית המודרנית**, הוצאת מערכות: תל-אביב 2000, עמ' 200-162

1. **הימנעות** – החלטה של צד אחד (לפחות) על הפסקת הסכסוך באמצעות נסיגה מעמדתו.
2. **כיבוש** – הכרעה פיזית של היריב והבאתו להבנה שכניעה ללא תנאי עדיפה על המשך הלחימה.
3. **כניעה** – הכרה בעליונות היריב (לעיתים גם אם לא השתמש בכח) והסכמה לדרישותיו.
4. **פשרה** – הסכמה של שני הצדדים לויתור חלקי על יעדיהם. הסכמה כזאת תושג במצב שבו שני הצדדים מבינים שמחיר המשך הלחימה הוא גבוה ממחיר הויתורים שהסכימו עליהם.
5. **בוררות** – הסמכת צד שלישי להכריז על תנאי הסדר בין הצדדים.
6. **הסדר פאסיבי** – הסכמה לא רשמית לסטטוס-קוו חדש המהווה השגה של חלק מהיעדים בלבד. בצעד זה מפחיתות המדינות את מידת המחוייבות שלהן ליעדיהן המקוריים.

1.3 כללי משחק כאמצעי לניהול סכסוך בין מדינות

קיימים מצבים בסכסוך שבהם לשני השחקנים אין אינטרס להביא את העימות לסיום בדרך של הסכם או הכרעה. במצבים כאילו יתכן ושני השחקנים יגיעו להסכמות לא רשמיות על כללי משחק שבמסגרתם יסבו זה לזה פגיעה מוגבלת באופן שיאפשר את קיום הסכסוך לאורך זמן בתנאים נסבלים עבור שני הצדדים.

ריצ'רד אקסלרוד הראה במחקרו כי במצבים מסוימים התפתחו בשדה הקרב עצמו "כללי משחק" על בסיס הסכמות לא רשמיות בין היחידות הקטנות בשטח, לעיתים בניגוד לעמדת הפיקוד העליון של כל צד. בקרבות שהתנהלו בין בעלות הברית לצבא הגרמני בחזית המערבית התפתחו סוג של הבנות אילמות לפיהן ינקטו שני הצדדים באסטרטגיה של: "חיה ותן לחיות". המשמעות היא הימנעות מהסלמה ואף נצירת האש במצבים מסוימים כמו: זמני ארוחות (אשר הוגשו "במקרה" בשעות מקבילות), חגיגות הכריסמס, מזג-אוויר סוער. המניע להבנות לא הייתה חיבה יתרה לאויב, אלא הבנה כי גרימת הנזק לאויב תגרור בעקבותיה נזק דומה לתוקף. לפיכך, לאף אחד משני הצדדים לא היה אינטרס ביצירת הסלמה, במצבים מסוימים אף היה אינטרס משותף בשמירה על השקט¹⁸.

אקסלרוד הראה כי כאשר אחד הצדדים חורג מכללי המשחק הדבר יצר אי ודאות חזקה בשני הצדדים בנוגע להמשך העימות וליציבות "כללי המשחק". הצד התוקף דרוך לראות את תגובת האויב

¹⁶ הרכבי יהושפט, מלחמה ואסטרטגיה, הוצאת תל-אביב 1990, עמ' 85-84

¹⁷ K.J Holsti, "Resolving International Conflicts: A Taxonomy of Behavior and Some Figures on Procedures", Journal of Conflict Resolution, Vol.10, No.3 (September 1966) pp.272-296

¹⁸ Axelrod Robert, The Evolution of Cooperation, Basic Books, New York, 1984, pp. 80-81

ואילו המותקף אינו יודע האם הייתה זו חריגה חד-פעמית או חלק ממדיניות כוללת של שבירת הכללים הקיימים. אי הודאות ההדדית עלולה לגרום לכל אחד מהשחקנים ליזום הסלמה נוספת מתוך רצון שלא להיות מופתע. לפיכך, כאשר אחד הצדדים מחליט ליזום פעולה כזאת, הכרח שיהיה מודע שההשלכות עשויות להיות מרחיקות הרבה מעבר לגבולות האירוע הנקודתי. קופרמן מביא דוגמא למדיניות שיושמה בתקופתו של משה שרת, לפיה מבליגים בפעם הראשונה שהאויב מבצע פעולה חריגה ושוברים את הכללים בפעם השנייה שהוא עושה זאת¹⁹.

ניקולאס אונוף סבור כי תגובה לא-פרופורציונאלית הינה בעייתית דווקא עבור המגיב שכן הוא "מוזיל" בכך את ערך התגובה. לאחר צעד כזה מאבד המגיב מספר משמעותי של "דרגות אלימות" שבהן יכל להשתמש כתגובה להסלמה נוספת של התוקף. תגובות אילו הופכות להיות פחותות ערך מפני שהן נמוכות מהתגובה שהופעלה כנגד מתקפה בדרגה נמוכה יחסית. אונוף רואה בפעולות התגובה סוג של "ענישה" ולכן כדי שיהיו אפקטיביות הכרח שיהיו פרופורציונאליות ל"פשע" שביצע התוקף²⁰.

בתקופה שקדמה למלחמת ששת הימים (1964-67) התרחשו סדרת עימותים בין ישראל לסוריה: בין השנים 1957-1963 גובשה בישראל גישה אסטרטגית לפיה ישראל מעוניינת בשימור הסטטוס-קוו הטריטוריאלי ולפיכך תמשיך בפיתוח יכולת צבאית עדיפה תוך שימת דגש על הימנעות מיזימת מלחמה. כחלק מהאסטרטגיה הוחלט על מדיניות של הגבלת היקף פעולות התגובה לפרובוקציות ערביות. יחד עם זאת, במסגרת התפיסה החדשה הוגדרו מספר "קוים אדומים" שחצייתם על-ידי מדינות ערב תהווה עבור ישראל עילה ליציאה למלחמה²¹.

אחד הקוים האדומים שהוגדרו היה הטיית מי הירדן. במאי '64 הופעל המוביל הארצי. בתגובה התוותה הליגה הערבית בספטמבר '64 תוכנית להטיית מי הירדן. ראש הממשלה, לוי אשכול והרמטכ"ל, יצחק רבין החליטו כי התוכנית תסוכל אולם המטרה היא לעשות זאת תוך הימנעות ממלחמה²².

¹⁹ Kuperman D. Ranan, **cycles of violence**, Lexington Books, 2005, pp.82-83

²⁰ Onuf, Nicholas Greenwood, **Reprisals :rituals, rules, rationales** /by Nicholas Greenwood Onuf Princeton, N.J.] : Center of International Studies, Princeton University, 1974, pp. 24-28

²¹ עברון יאיר, **הדילמה הגרעינית של ישראל**, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1987, עמ' 50

²² גולן שמעון, **המאבק על מי הירדן** בתוך אבשלום שמואלי ואחרים (עורכים), **ארצות הגליל**, אוניברסיטת חיפה, 1983, עמ' 856

התקרית הראשונה אירעה ב-3.11.1964 וכללה ירי סורי לעבר כוח צה"ל ומנגד ירי כוחות שריון
ישראליים לעבר הכוחות הסורים התוקפים.

התקרית השנייה התרחשה כעבור עשרה ימים, הפעם שני הצדדים הסלימו משמעותית את פעולתם.
הסורים הפעילו ירי נרחב לעבר ישובים ישראלים רבים ואילו ישראל הפעילה את חיל-האוויר שלה
כנגד מטרות בעומק הטריטוריה הסורית.

חרף העובדה ששני סבבי האלימות הסתיימו בעליונות ישראלית, הוסיפו הסורים בעבודות ההטייה,
כאשר במקביל התרחשו אירועי ירי נקודתי לעבר סוירים וחקלאים ישראליים. אירועים אילו הפכו
לחלק מהשגרה בגזרה. בישראל הוחלט לנצל את ההתגרריות הסוריות לטובת הסלמה נוספת
בתגובות. בשני מקרים במרץ ובמאי '65 הופעלה תגובה מוחצת של ארטילריה ואש אווירית בתגובה
לירי על טרקטור ישראלי²³. הפגיעות הקשות אילצו את הסורים בכל פעם להרחיק את העבודות
לעומק הטריטוריה שלהם.

מלבד הפרובוקציות הישירות, עשתה סוריה שימוש גם בארגון "פתח" והפעילה אותו משטחי ירדן
ולבנון. מטרת השימוש בארגון הייתה כפולה: פגיעה נוספת בפרוייקט המים וגרירת ישראל לתגובה
קשה נגד שתי המדינות, מה שיצרף אותן לעימות מול ישראל²⁴. אולם, התוצאות היו שונות ממה
שקיוו הסורים – ישראל אכן הגיבה בחריפות, אולם במקום להיגרר לעימות בחרה לבנון להפסיק את
השאיבה מאדמתה²⁵.

הסורים הוסיפו להתמיד בעבודות השאיבה, אולם שוב ושוב נאלצו להרחיקן מהגבול ולפגוע
באפקטיביות שלהן. ישראל חזרה אחת לתקופה על התרגיל שנועד לגרום לסורים לירות על סיור או
טרקטור ובכך לתת לגיטימציה לתגובה חריפה שכללה פגיעות חוזרות בעבודות ההטייה²⁶.

באפריל '67 התרחש העימות הגדול ביותר מאז תחילת עבודות ההטייה. הסורים שספגו מכה אחר
מכה מחיל האוויר הישראלי, שילבו הפעם את חיל האוויר שלהם. גולת הכותרת של יום הקרב היתה
הפלת שישה מטוסי מיג סורי. בעקבות האירוע פנתה סוריה לבת בריתה הגדולה מצרים בבקשת סיוע.
מאותו שלב החלה ההידרדרות עד למלחמת ששת הימים שבמהלכה כבשה ישראל את רמת-הגולן ובה
כל שטחי המחלוקת שמהם ניסתה סוריה להטות את מי המוביל.

²³ שם, עמ' 857

²⁴ שגב ש., מלחמה ושלום במזרח התיכון, הוצאת טברסקי, תל-אביב, תשכ"ח, עמ' 44-45

²⁵ גולן, עמ' 858

²⁶ שם, עמ' 858-859

בשורה התחתונה, התגובות הישראליות הצליחו לסכל באופן כמעט מוחלט את ניסיונות ההטייה של הסורים, אולם לא הצליחו לשתק את פעולות הטרור שבוצעו בהכוונה סורית ולא להרתיע את אירועי הירי התקופתיים מהצד הסורי. ההחלטה הישראלית להסלים בכל פעם את התגובה היתה בעלת משמעות לתהליך ההסלמה שסופו במלחמת ששת הימים²⁷.

התקופה שקדמה למלחמה מציגה נסיון לעצב כללי משחק באופן לא רשמי. ההנהגה הישראלית בחרה באופן מודע בקיום "עימות מוגבל" ולא מלחמה מול סוריה. הבחירה היתה כרוכה בהשלמה עם ירי מעת לעת לעבר חיילים וישובים ישראלים. מצד הסורים היה רצון לנהל עימות מוגבל שיורכב מעימותים נקודתיים ויאפשר להם לבצע את הטיית מי הירדן מבלי להיגרר למלחמה.

העובדה שישראל סירבה להשלים עם הטיית המים והגיבה בהסלמה הולכת וגוברת ומנגד סוריה אומנם נסוגה בהדרגה אולם לא הפסיקה עם הפרוייקט היוותה כשלון של הנסיון להגיע להבנות לא רשמיות שיאפשרו קיום עימות מוגבל. חוסר ההסכמה ההדדית יצרה "ספיראלת הסלמה", כאשר כל עימות היה חריף יותר מקודמו ושינה את התנאים שבהם התנהל הקונפליקט (הסורים נאלצו לסגת עד לעימות האווירי באפריל 67' שסלל את הדרך לפרוץ מלחמת ששת הימים. ההסלמה המדורגת הביאה לכך שלא נוצר מצב של ניהול עימות מוגבל תחת כללי משחק קבועים כפי שקרה בדוגמא של אקסלרוד.

1.4 לוחמה א-סימטרית

סכסוך א-סימטרי מוגדר כ-"קונפליקט בין שני צדדים שביניהם מתקיימים אי-שוויון ביכולות הצבאיות והכלכליות"²⁸. לוחמה א-סימטרית היא לוחמה בין מדינה לארגון לא-מדינתי. זו היא קטגוריה הנכללת תחת ההגדרה עימות א-סימטרי. אלא שבעוד שעימות א-סימטרי יכול להתרחש בין שתי מדינות (אשר פערי העוצמה ביניהן משמעותיים), לוחמה א-סימטרית מגדירה מצב שבו אחד משני הצדדים אינו מדינה, לנקודה זו השלכות מהותיות על אופי הלחימה. טאו לי-וי מונה 4 מאפיינים מרכזיים של לוחמה א-סימטרית:

²⁷ עברון, עמ' 159-158

²⁸ T.V Paul, 1994, Asymmetric conflicts: war initiation by weaker powers, Cambridge university press, pp.15

1. פגיעה בנקודות התורפה של האויב – הכוונה אינה רק לפגיעה פיזית, אלא במקרים רבים גם לפגיעה מוראלית או ערכית, דוגמה נפוצה לכך היא ניסיונות להשפעה על דעת הקהל של הצד השני.
2. תחרות אסטרטגית – העימות בין הצדדים הוא תמידי ואינו תחום לפרקים האלימים של העימות.
3. לא תמיד ידועים "מפעילי האלימות" – נקודה המאפיינת את פעילותו של ארגון הטרור המקבל סיוע כספי, חומרי ולעיתים גם הנחיות מגורמים חיצוניים שקשה לדעת את זהותם.
4. קושי לחזות את פעולות היריב – נגזר במידה רבה מן הסעיף הקודם. אי-הידעה מי "מושך בחוטים" ומקבל החלטות בצד השני יוצרת קושי בהערכת פעולותיו ובנקיטת פעולות מנע.

מה שגורם לעלייה בנחיצותו של ניתוח של סוג כזה קונפליקט הוא הצלחות חוזרות ונשנות של הצד החלש. יתרונו של החלש בלוחמה א-סימטרית הוא בכך שבסוג לחימה כזה הוא "מתחמק" מהנחיתות שבה הוא נמצא במלחמה "רגילה". ב-200 השנים האחרונות 70% מהעימותים הא-סימטריים הסתיימו בניצחונו של הצד החזק. אולם חלוקת התקופה ל-4 פרקים של 50 שנה מראה כי עם כל התקדמות על ציר הזמן עולה מספר הניצחונות של החלש. ב-50 השנה האחרונות (1950-2000) הושג מספר ניצחונות גדול יותר (55%) לזכות החלש²⁹.

המאפיינים שנמנו ממחישים את השוני הגדול בין לוחמה א-סימטרית למלחמה "רגילה". הרכבי דיבר על-כך שמלחמה מתנהלת באמצעות צבאות מאורגנים³⁰, דרשוביץ קבע כי למלחמה יש נקודת התחלה וסוף מוגדרים, גם אם לא נפתרו כל הבעיות. לעומת זאת עקרונות הלוחמה הא-סימטרית שמונה טאו לי-וי מצביעים על-כך שלוחמה א-סימטרית מתנהלת ללא נקודות התחלה וסיום מוגדרות.

1.5 הגדרת כללי משחק בלוחמה א-סימטרית

כפי שפורט בחלק הקודם לוחמה א-סימטרית היא בדרך-כלל חלק מסכסוך מתמשך. אי-ההכרה ההדדית ממזערת את הסיכוי למציאת פתרון מוסכם לסכסוך, דרך שהינה אפשרית במלחמה בין מדינות. דרכי סיום והכרעה אחרות של מלחמות כמו כיבוש והכנעה מוחלטת³¹ אפשריים אולם כרוכים במחיר גבוה בחיי אדם ולעיתים גם במישור הכלכלי. במספר מקרים בעשורים האחרונים

²⁹ Arreguin –Toft Ivan, How the weak win wars: A Theory of Asymmetric Conflict, International Security vol.26, NO.1 (Summer 2001), pp. 93-128

³⁰ הרכבי יהושפט, מלחמה ואסטרטגיה, הוצאת תל-אביב 1990, עמ' 84-85

³¹ K.J Holsti, "Resolving International Conflicts: A Taxonomy of Behavior and Some Figures on Procedures", Journal of Conflict Resolution, Vol.10, No.3 (September 1966) pp.272-296

הוכח כי כיבוש השטח שבו פועל הארגון אינו מביא להכנעתו אלא דווקא מספק לו יתרון. כך קרה לארצות-הברית בווייטנאם, לברית-המועצות באפגניסטן ולישראל בשטחים ובלבנון. דרשוביץ מסביר כי הכנעה מוחלטת של ארגון טרור קשה במיוחד, מפני שבשיטות הלחימה של ארגונים אילו, גם טרוריסט בודד יכול לפגוע בצורה קשה במדינה שנגדה הוא נלחם.³²

יחד עם זאת היו מקרים שבהם הצליחה מדינה לחסל ארגון טרור או למזער את יכול הפגיעה שלו לרמה אפסית. דוגמא לכך הוא מאבקה של המוצלח של ישראל בזרוע הצבאית של תנועת "פתח" ביהודה ושומרון. ההנהגה הישראלית העדיפה להגביל את רמת העימות עד לגל פיגועים חסר תקדים במרץ '02. באפריל '02 הסירה ישראל את מרבית מגבלות הפעולה שאכפה על עצמה ויצאה למבצע "חומת מגן" בעקבות המבצע וסדרת מבצעים נוספים ירדה בתוך שנתיים רמת הפעילות של הארגון להיקף אפסי.³³

ממושכותו של הסכסוך מובילה לכך שקיימים שינויים ב"גובה הלהבות", בעוצמת הסכסוך ובגישת השחקנים. השינוי גובה בלהבות נובע בעיקר משינויים במדיניות השחקנים.

יהיו תקופות שבהן השחקנים יגיעו להבנות לא רשמיות על כללי משחק לניהול עימות מוגבל באופן מקובל על שניהם. בניית ההבנות תעשה באופן דומה לתהליך שתיאר אקסלרוד (ראה עמ' 8-7). אולם הא-סימטריה ביכולות ובכוונות הופכת את היכולת להסכים על כללים כאלה לקשה ומורכבת הרבה יותר מאשר בין שתי מדינות. הארגון שואף למקסם את הפגיעה במדינה באופן שזאת תוכל להשלים איתו, המדינה משלימה עם קיום העימות אולם שואפת לנהלו תוך ספיגת פגיעה מינימלית. כאשר מתאפשר מפגש בין שני היעדים המנוגדים יתפתחו כללי משחק יציבים שתחתיהם ינוהל העימות. כאשר אחד השחקנים אינו שבע-רצון מהתנאים הוא יסלים את העימות – המדינה תעשה זאת במטרה להרתיע את הארגון ולאפשר את המשך ניהול העימות בגובה להבות נמוך יותר. הארגון יעשה זאת משום שכללי משחק המגבילים את רף האלימות לרמה נמוכה מדי, אינם מאפשרים לו לממש את יעדיו.

כאשר מתרחשת הסלמה נכנסים משתנים נוספים המשפיעים על עיצוב כללי המשחק. ההנחה שלי היא כי במצב כזה כל שחקן מוגבל על-ידי רף עליון אשר אליו הוא כפוף, הרף הקיים עבור כל אחד

³² דרשוביץ אלן, האם הטרור ניצח? להבין את האיום ולהיענות לאתגר, אוניברסיטת תל-אביב 2003, עמ' 37-36

³³ הראל עמוס ויששכרוף אבי, המלחמה השביעית, הוצאת תל-אביב: משכל, 2005 עמ' 353-348

משחקנים הינו שונה. המדינה מוגבלת על-ידי לחץ בינלאומי ולגיטימציה פנימית ואילו הארגון מוגבל על-ידי פטרונו.

מסיבות אלה וכתוצאה מאופי הלוחמה הא-סימטרית יתפתח עימות ממושך בעצימות משתנה. העובדה שלוחמה א-סימטרית מתנהלת כתהליך ממושך, הופכת את תפקידם העיקרי של "כללי המשחק" להגדיר את רמת האלימות שתהיה מקובלת על שני השחקנים. מאחר ומדובר בשחקנים השונים אחד מהשני ישנו קושי עבור הארגון להעריך איזו רמת אלימות תהיה המדינה מוכנה לספוג³⁴, האמצעים להערכתה יהיו תגובותיה בעבר והצהרות המנהיגים שלה.

במידה ולא יהיו הבנות העימות ינוע מהסלמה להסלמה בדומה לאירועים בין ישראל וסוריה (ראה עמ' 8-10). במצב של הסלמה יתערבו גורמים חיצוניים ויציבו גבולות לגובה הלהבות. הא-סימטריה בהשפעת הגורמים החיצוניים מהווה מרכיב מרכזי בייחודיותם של כללי המשחק בסוג זה של סכסוך: יכולת הקהילה הבינלאומית לאכוף את עקרונותיה על המדינה משמעותית הרבה יותר, זאת בניגוד למצב של סכסוך בין שתי מדינות. לעומת זאת השחקן הלא-מדינתי חשוף הרבה פחות ללחצים בינלאומיים אולם תלוי בפטרונו.

אני סבור כי כללי המשחק בלוחמה א-סימטרית יהיו בדרך-כלל יציבים פחות מאשר בסכסוכים בין מדינות, יחד עם זאת הם יתקיימו ברמת יציבות משתנה ובכפוף למגבלות חיצוניות שיבלמו את רמת ההסלמה המקסימאלית של כל שחקן.

מאחר ומדובר בעימות מתמשך ישנה משמעות למרווח הזמן בין עימות לעימות הבא. כאשר ישנו מצב שהאלימות בין הצדדים מוסיפה להתקיים אך העימות אינו רציף, זהו חלק מקיומם של "כללי משחק". אקסטרוד מתייחס לפסקי זמן כאלה אשר התרחשו בחזית הלחימה במלה"ע ה-1 כאסטרטגיית "חיה ותן לחיות" [ראה עמ' 8-9], לפיה יש לשני הצדדים אינטרס בשקט וכל צד מוכן שלא ליזום, כל עוד גם יריבו ישמור על השקט. במידה ויש מרווחי זמן ניכרים ויציבים יחסית בין עימות למשנהו זהו חיזוק לקיום העימות תחת כללי משחק יציבים. יחד עם זאת מצב שבו העימותים מפסיקים להתקיים באופן מוחלט עשוי להעיד על כך שאחד השחקנים אינו מעוניין עוד בהמשך העימות ולפיכך המצב חדל לייצג ניהול לחימה תחת כללי משחק.

³⁴ Kuperman Ranan, **Strategies of Asymmetric Warfare and Their Implementation in the South Lebanese Conflict**, Foreign Policy Affairs (2006), Vol.2 pp.1-20

1.5.1: גבולות העימות הא-סימטרי

כללי משחק מתייחסים בעיקר ל"גבולות" שבתוכם מתקיים העימות. הכוונה לכללים אשר השחקנים פועלים בכפוף אליהם וחריגה מהם כרוכה בסנקציות קשות. כפי שפורט בחלק הקודם, המגבלות החלות על כל צד הן שונות.

1.5.1.1 מגבלת הארגון הלא-מדינתי – היפותזה 1: הארגון הלא מדינתי יבחר להגביל את רמת

הפעילות האלימה מתוך הנחה כי עימות מוגבל הוא אופציה אסטרטגית עדיפה עבורו.

הארגון הלא-מדינתי רואה בעימות המוגבל אמצעי אסטרטגי מועדף לשחיקת המדינה. לכן אני מניח כי יהיה מעוניין ביצירת "כללי משחק" המאפשרים לו לקיים עימות אלים, כאשר רמת האלימות של שני הצדדים הינה מוגבלת. הארגון הלא-מדינתי מגביל את פעולותיו בעיקר כתוצאה מחשש לעבור את סף הפגיעה "הנסבל" של המדינה ולגרום לה לתגובה חריגה שתהווה "שבירה" של כללי המשחק. אולם במרחב האלימות שהמדינה תהיה מוכנה לספוג, הוא יהיה מעוניין להגיע לנקודת המקסימום. "הקו האדום" של המדינה יוגדר על-ידיה באופן חד-צדדי. אדוארד אזר קבע במחקרו כי בכל מערכת יחסים בין שני שחקנים (ידידות/איבה) יש קשת של פעולות הנחשבות כ"נורמליות", חריגה מהם מביאה לחציית "הקו האדום". זהו מצב שונה באופן מהותי ממצב שבו "קו אדום" מוגדר בין שני צדדים אויבים שהגיעו להסכם³⁵.

הארגון ישקול לפני ביצוע פעילות תוקפנית האם הפעילות מהווה חצייה של הקו. העובדה שקו זה אינו מוגדר בצורה מוסכמת תגרום לכך שארגון הטרור ינסה לבחון אותו מעת לעת ואילו המדינה תנסה לשמור אותו. חצייה של הקו תביא על-פי ההערכה לתגובה חריגה של המדינה שתהווה "שבירה" של כללי המשחק".

במחקר זה העדיפות הראשונה להגדרת "הקו האדום" תהיה על-פי הצהרות של ראש המדינה. במידה ולא ניתנה הגדרה כזאת ההתייחסות לאירועים היסטוריים שהביאו בעבר לתגובה חריגה של המדינה.

ההיפותזה שתוארה כאן מתייחסת למצב שבו הארגון מעוניין להביא את רמת האלימות שהוא מפעיל למקסימום שהמדינה תהיה מוכנה לספוג. דיני המלחמה הבינלאומיים אינם חלים על ארגוני הטרור, מאחר והם מתייחסים אך ורק למדינות. מאחורי החלטה זאת עמדה המחשבה שהתייחסות לארגונים

³⁵ בר מיכה, קיום אדומים באסטרטגיית ההרתעה הישראלית, (תל-אביב: מערכות 1990) עמ' 155-167

בצורה דומה להתייחסות למדינות תיתן להם לגיטימציה. הטרור משתייך לתחום המשפט הבינלאומי הפלילי וההתייחסות אל מבצעיו היא כאל פושעים ולא כלוחמים. זו היא הגדרה יפה על הנייר, אך בפועל קשה לביצוע. במצב זה נוצרת א-סימטריה במגבלות החלות על הצדדים שכן המדינה כפופה לחוקים ומגבלות שאינם חלים על הארגון.

1.5.1.2 מגבלת הארגון הלא-מדינתי היפותזה 2: פטרון הארגון יגביל את רמת האלימות שמפעיל

הארגון

משמעותה של היפותזה זאת היא כי המדינה אינה זאת שמשפיעה על הגבלת פעולות הארגון אלא הפטרון שלו. במקרים מסוימים הארגון הלא-מדינתי פועל מאדמתו הריבונית של הפטרון ובמקרים אחרים הוא פועל משטחה של מדינה אחרת. הסלמת העימות עשויה להביא לכך שהמדינה המותקפת תפעל כנגד מדינות אילו³⁶, מצב כזה יהווה שינוי משמעותי באופי העימות. מרבית הארגונים הלא-מדינתיים נהנים מסיוע סמוי או גלוי של מדינה המשמשת להם כפטרון. גם מצב שבו מדינה מאפשרת לארגון לפעול משטחה ואינה נוקטת פעולות לרסנו הוא סוג של סיוע³⁶. מדינות המסייעות באופן אקטיבי לארגון טרור עושות זאת כתוצאה מלפחות אחת מהסיבות הבאות: שיקולים אסטרטגיים, זהות אידיאולוגית עם הארגון, שיקולים פוליטיים פנימיים³⁷. התלות של הארגון במדינה מגבירה את יכולת ההשפעה שלה עליו. אומנם הארגון הלא-מדינתי משוחרר מהחשש של פעולה של הקהילה הבינלאומית כנגדו, אולם פעולה כזאת יכולה להשפיע עליו בצורה עקיפה: ארגון לא-מדינתי תלוי בהכרח במדינות המשמשות לו כפטרון ובמדינות המאפשרות לו לפעול משטחן. הקהילה הבינלאומית יכולה לפעול כנגד מדינות אילו בעקבות פיגועים שיבצע הארגון. פעולה כזאת יכולה להשפיע על מידת החופש והגיבוי שמדינות אילו מעניקות לארגון ובמקרים מסוימים אף להביא לניתוק הקשר איתו³⁸.

* לדוגמה יציאתה של ארצות-הברית למלחמה באפגניסטן לאחר פיגועי ה-11 בספטמבר.

³⁶ Byman Daniel, **Deadly Connections: States that sponsor terrorism**, Cambridge University press, 2005, pp. 219

³⁷ Ibid, pp. 36-49

³⁸ Schweitzer Yoram "**Neutralizing Terrorism-Sponsoring States: The Libyan Model**", Strategic Assessment, Vol. 7, No. 1 (May 2004)

מערכת היחסים בין הארגון למדינת הפטרון

בחינת ההיסטוריה של הטרור הבינלאומי מוכיחה כי ארגון טרור יכול לפעול ולהתקיים גם ללא סיוע של מדינה. יחד עם זאת הפיכתם של ארגוני טרור לשחקנים מרכזיים לא הייתה מתאפשרת ללא הסיוע שקיבלו ממדינות שונות³⁹. יורם שוויצר מגדיר **שני סוגי סיוע אפשריים שמדינה יכולה להעניק לארגון טרור: אקטיבי** – הענקת סיוע לוגיסטי, כספי ומבצעי. **פאסיבי** – אירוח משלחות מהארגון, פתיחת משרדים שלו על אדמתה וקיום כנסי תמיכה בתוך שטחי המדינה. התנאי לכך שמדינה נחשבת כפטרון פאסיבי הוא שהיא מודעת לפעילות הארגון ואינה מרסנת אותו. ביימן מדג סוגים של פטרונים פאסיביים, כאשר הגבוה ביותר הוא ממשלה ריבונית המודעת לפעילות הארגון, יכולה לרסנו ואינה עושה זאת. הנמוך ביותר הוא ממשלה המודעת לפעילות הארגון, אולם בוחרת שלא לפעול נגדו כי היא שוגה בהערכת יכולותיו⁴⁰.

בחלק הקודם התייחסתי באריכות לשוני הקריטי בין המדינה הכפופה לחוק ולנורמות בינלאומיות לבין הארגון הלא-מדינתי אשר אינו מחויב אליהן. בדיוק מסיבה זאת יש לפטרון אינטרס לתמוך בארגונים לא-מדינתיים הפועלים מתוך אידיאולוגיה התואמת את מטרותיו. בדרך זאת הוא יכול לקדם את השגת יעדיו מבלי להיקלע לעימות מול המערכת הבינלאומית אשר מתקשה להוכיח את אחריותו לפיגועים.

כאשר מוכחת מעורבותה של מדינה בפיגוע היא חשופה לענישה בינלאומית מפני שפעולות הארגון כמעט לעולם אינן מתיישבות עם הנורמות והחוקה הבינלאומית. בשנת 86' נלכדה מחבלת אירית שהתכוונה לפוצץ את מטוס אל-על בלונדון, הוכח כי המטען נמסר לה על-ידי איש מודיעין סורי וכן כי קיבלה סיוע והדרכה משגרירות סוריה בלונדון. בתגובה גירשה בריטניה את שגריר סוריה מאדמתה וניתקה את היחסים הדיפלומטיים עימה⁴¹.

מאחר ובמקרה הנ"ל סוכל הפיגוע, התגובה הבינלאומית הייתה מתונה יחסית. פעולה חריפה הרבה יותר ביצעה הקהילה ביחס ללוב. בשנות ה-70 וה-80 תמכה לוב בהנהגתו של קדאפי בארגוני טרור רבים ברחבי העולם – ארגוני טרור פלשתינאיים, ארגוני שמאל קיצוני מהפכניים במדינות המערב

³⁹ שוויצר יורם ושי שאול, **הפתעה צפויה: מתקפת הטרור בארצות-הברית ב-11 בספטמבר 2001 והשלכותיה**, מפעלות המרכז הבינתחומי הרצליה והמכון למדיניות נגד טרור, 2002, הרצליה, עמ' 15-20

⁴⁰ Byman, pp.220-223

⁴¹ Schweitzer, 2004

וארגוני טרור בדרום-אמריקה⁴². בעקבות רצף פיגועי טרור קשים בשנת 85' יצאה הקהילה הבינלאומית למאבק נגד לוב על רקע תמיכתה המאסיבית בטרור. המאבק כלל תקיפות צבאיות מוגבלות ובעיקר סנקציות כלכליות נוקשות. שליט לוב נאלץ בהדרגה לקבל את תביעות הקהילה – תחילה בסגירת משרדי הארגונים, גירוש מנהיגיהם והסכמה לשלם פיצויים למשפחות הקורבנות בפיגועים ובהמשך בהצהרה רשמית על הפסקת ייצור הנשק הבלתי-קונבנציונאלי⁴³. בעקבות הפסקת התמיכה הלובית פסקה פעילותם של ארגונים רבים אשר לא יכלו להתקיים בלעדיה. במערכת היחסים בין מדינת הפטרון לארגון הטרור קיימת תלות הדדית. הארגון אינו מחויב לפעול על-פי הוראות הפטרון, אך ניתוק היחסים עימו עשוי להביא לאובדן של חלק ניכר מיכולותיו. אני סבור כי למדינת הפטרון יהיה אינטרס בפעילות מוגבלת של הארגון – חוסר פעילות הופך את התמיכה בו לחסרת משמעות ואילו פעילות יתר עשויה לסבך את המדינה ולאפשר את הוכחת אחריותה לפעילותו כפי שקרה ללוב. במצב כזה היא עשויה להיקלע לעימות ישיר מול מדינות אחרות או מול הקהילה הבינלאומית ובכך.

1.5.1.3 מגבלת המדינה – היפותזה 1: הנהגת המדינה תבחר להגביל את דרגת פעולות היוזמה

והתגובה מתוך הנחה כי עימות מוגבל הוא אופציה אסטרטגית עבורם.

ההיפותזה הנוכחית מעלה אפשרות כי ללא קשר לחוק הבינלאומי או ללגיטימציה הפנימית קיים אינטרס של המדינה להימנע מהסלמת העימות. האינטרס נובע מכך שהסלמת פעולות המדינה עשויה להוביל להסלמה נגדית וכן הלאה, על-פי מה שמכונה "מודל הספיראלה"⁴⁴. המשמעות של היא עלייה מתמשכת בהשקעות המדינה בעימות, על חשבון צרכים אחרים. מאחר וארגון לא-מדינתי אינו מהווה איום קיומי על המדינה, יהיה לה בדרך-כלל אינטרס להימנע מהסלמה כזאת. הרלבנטיות של נקודה זאת מתחזקת במיוחד כאשר מדובר במדינה שיש לה בעיות בטחון נוספות. ארגון-טופט מצא כי מדינות נוטות להיכשל בעימותים א-סימטריים ככל שהעימותים "פריפריאליים" עבורן⁴⁵. כלומר, נמצאים במקום נמוך יחסית בסדר העדיפויות שלהן.

⁴² Ibid

⁴³ Lynette Clemeston, "Lockerbie victims relatives see glimmer of hope", New York Times, 16.8.03

⁴⁴ Jervis Robert, System Effect, Princeton University, 1997, pp. 174-176

⁴⁵ Arreguin-Toft, 2001

אני סבור כי מגבלה זאת מתקיימת רק כל עוד לא נחצה "הקו האדום" של המדינה. כל עוד הפעולות כנגד המדינה מתנהלות בתחום "הנסבל" עברה עשוי להיות לה אינטרס להגיב בצורה מתונה כדי להימנע מהסלמה. חציית "הקו האדום" תגרום להסרת המגבלה העצמית. בכל זאת, יתכנו מצבים חריגים שבהם המדינה תהיה מוכנה להשלים עם חצייה של הקו, זה עשוי לקרות כאשר האינטרס של ההנהגה בהגבלת העימות יהיה גבוה במיוחד. אינטרס כזה עשוי להופיע ככל שהמחיר שתשלם המדינה בעימות בלתי מוגבל יהיה גבוה יותר.

הדרך שבה צריכה מדינה לפעול כנגד ארגון טרור היא נושא לויכוח רב שנים בין חוקרים רבים. שלינג סבר כי כאשר מתמודדים מול שחקן חלש יותר יש צורך להפעיל כוח מוגבר וכך ניתן להחלישו ולבסוף לכפות עליו את רצונו של החזק⁴⁶. חוקרים אחרים סבורים כי הפעלת כוח מוגבר הינה מהלך שגוי שכן היא מובילה בהכרח להסלמה וגובה מחיר גובר גם מהשחקן המסלים⁴⁷. אין ספק שמשקלה של הגישה השנייה מתחזק כאשר עוסקים בלוחמה א-סימטרית, בגלל אופיו המיוחד של הסכסוך והקושי להביא אותו להכרעה. על כל פנים מטרתה של העבודה אינו להכריע בין שתי הגישות אלא להציג את הטענה לפיה בתקופות מסוימות יבחרו מקבלי החלטות בצד של המדינה להגביל את העימות גם במידה והדבר כרוך בהפסדים מסוימים עבור המדינה.

ניתוח מקבלי החלטות יתבצע תוך התייחסות לאדם העומד בראש הרשות המבצעת.

מחקרו של קופרמן על קבלת החלטות בישראל בשנים 1950-1982 הראה כי בלמעלה מ-80% (55 מ-67) מהמקרים התקבלה עמדתו של ראש-הממשלה⁴⁸. על בסיס נתונים אילו אתיחס במחקר לראש-הממשלה כמנהיג שעמדתו היא הרלבנטית. מאחר ומדובר בקבלת החלטות בתחום בטחוני, יילקח בחשבון גם הרקע של ראש-הממשלה. זהו נתון חשוב שכן ניסיון העבר הראה כי הצבא בדרך-כלל מעוניין בתגובה חריפה ויכולתו של ראש-הממשלה לרסן אותו הינה משמעותית.

בשני מקרים בעבר כאשר ראש-הממשלה לא היווה סמכות ביטחונית חלה הסלמה משמעותית בפעולות צה"ל: בשנה הראשונה לכהונתו של שרת (1954) ובתקופה שלאחר התפטרותו של עזר וייצמן ממשרד הביטחון וכניסתו הזמנית של ראש-הממשלה בגין למשרד⁴⁹. מקרה נוסף שיש לציין הוא תקופת כהונתו של אריאל שרון כשר הביטחון תחת מנחם בגין. שרון היה בעל עמדות מיליטנטיות

⁴⁶ שלינג, שם, עמ' 95-97

⁴⁷ Kuperman, 2006

⁴⁸ Kuperman, 2005, pp. 157

⁴⁹ Ibid, pp.122

ותוכניות מרחיקות לכת לשינוי פני האזור. פער הידע העצום בנושאי הביטחון בינו לבין ראש-
הממשלה איפשר לו להפוך לסמכות הבלעדית בתחום ולהוביל את הממשלה והצבא לכיוונים שאליהם
שאף⁵⁰.

1.5.1.4 מגבלת המדינה – היפותזה 2: הגבול העליון של פעולות המדינה יקבע על-ידי סף

הלגיטימיות הבינלאומית

פעולות המדינה מוגבלות על-ידי נורמות מקומיות וחוקים בינלאומיים. דרשוביץ טוען שבגלל גורמים
אילו טרור פועל בצורה יעילה יותר נגד דמוקרטיות פתוחות המקפידות יותר על הכללים הנ"ל.
הכפיפות לנהלים והערכים הללו מאפשרת למדינה להשתמש רק בחלק מכוחה. משטרים רודניים
לעומת זאת, חופשיים יותר לנקוט באמצעי תגובה אכזריים נגד טרוריסטים, תומכיהם, משפחותיהם
ובני דתם⁵¹.

חוקי המלחמה הבינלאומיים הופכים לבעייתיים כאשר מדינה נלחמת בארגון שאינו מכבד כללים
אילו. יחד עם זאת חשוב להבהיר כי גם מדינות דמוקרטיות נוטות להפר את החוק הבינלאומי
ועקרונות הנוגעים לזכויות אדם, כאשר יש פגיעה בביטחון⁵².

אני סבור כי **התערבות בינלאומית תתרחש רק בעקבות הפרה משמעותית של החוק**. הפרה כזאת
יכולה להתרחש באחת משתי הצורות: **פעולה יזומה (של המדינה) בדרגת אלימות גבוהה או פעולת
תגובה לא פרופורציונאלית**. יש לקחת בחשבון מקרים חריגים שבהם המדינה תזכה ללגיטימציה
בינלאומית גם לפעולות כאילו – זה יקרה במידה והארגון יזם פעולה קשה נגד המדינה. במקרה כזה,
יש סיכוי גבוה שסף הלגיטימיות יוגבה והמדינה תוכל לנקוט בפעולה חריגה לזמן מוגבל מבלי לאבד
לגיטימיות.

פעולות הנתפסות כבלתי-לגיטימיות עשויות להוביל לפעולה של הקהילה הבינלאומית כנגד המדינה.
הגוף העיקרי המייצג את הקהילה במקרים כאילו היא מועצת הבטחון, אולם גם גופים אחרים
המאגדים שיתוף פעולה של מספר מדינות כמו האיחוד האירופי או ברית נאט"ו נכנסים לקטגוריה
זאת. הקהילה יכולה לפעול כנגד מדינה סוררת במספר דרכים:

⁵⁰ יערי אהוד ושיף זאב, **מלחמת שולל**, הוצאת שוקן, 1984, עמ' 384-380,
⁵¹ דרשוביץ, עמ' 93

⁵² Hague Rod & Harrop Martin, **Comparative Government and politics: An introduction**. Basingstoke
: Palgrave Macmillan (2007) P. 214-227.

ההתערבות המשמעותית ביותר היא באמצעות הפעלת כוח כנגדה. המקרה הראשון שבו אומצה דרך זאת היה במלחמת קוריאה בתחילת שנות ה-50.⁵³ ב-1991 יצא כוח רב-לאומי בהנהגת ארצות-הברית למלחמה נגד עיראק, לאחר שזאת פלשה לכווית.⁵⁴ ב-1999 התערבה ברית נאט"ו במלחמת קוסובו, התערבות שכללה הפצצות כבדות על סרביה-מונטנגרו ומעצר של שליט המדינה, סלובדן מילושביץ.⁵⁵

הדרגה השנייה של התערבות היא הפעלת **סנקציות כלכליות**. הגוף המוסמך להחליט על הטלת סנקציות כאילו הוא מועצת הביטחון. במועצה חברות 15 מדינות, כאשר חמש המעצמות (ארה"ב, רוסיה, סין, אנגליה וצרפת) הן חברות קבועות שלכל אחת מהן זכות וטו.⁵⁶ סנקציות מפעילות לחץ על המדינה, אך יחד עם זאת אין בקיומן ערובה לכך שרצון הקהילה יתגשם. הצלחת הסנקציות תלויה בעיקר ביכולת הקהילה להקפיד על קיומן וביכולת העמידות של המדינה מולן.

סוג זה של לחץ יכול להיות מופעל גם במצב שבו מתקיימים יחסי פטרון-קליינט בין מעצמה למדינה קטנה יותר. במצב זה המדינה הקטנה תלויה בסיוע הפיננסי והצבאי מהפטרון, שיתוף הפעולה הזה יוצר תלות של הקליינט בפטרון ומעניק לאחרון מנוף להפעלת לחץ העשוי להשפיע על מדיניות הקליינט.⁵⁷ יחסים כאילו מתקיימים בין ארצות-הברית לישראל ובשנים האחרונות גם בין רוסיה לסוריה ואיראן.

הדרגה השלישית היא **גינוי מילולי**, צעד זה הוא חסר משמעות מעשית, אך יש בו משום "הצהרת כוונות" על-כך שצעדי המדינה אינם מקובלים. התעלמות ממנו עשויה להביא לכך שינקטו בהמשך צעדים בדרגות גבוהות יותר.

הניסיון ההיסטורי מראה כי מעורבות הקהילה הבינלאומית מטפסת דרך סולם השלבים שהוגדרו. כלומר לא קיים בהיסטוריה מקרה שבו הקהילה התערבה מיידית באמצעות הפעלת כוח. בכל המקרים שהוזכרו תחילת התהליך היה בגינוי מילולי המשכו בסנקציות כלכליות ורק לאחר שצעדים אילו לא נשאו תוצאות הגיע שלב הכפייה בכוח. יחד עם זאת בחלק מהמקרים (עיראק ב-91, ובמידה

⁵³ קיסינג'ר, עמ' 459-457

⁵⁴ Ynet, "**מלחמת המפרץ הראשונה**" מתוך "היסטוריה צבאית",

<http://www.ynet.co.il/yaan/0,7340,L-16064,00.html>

⁵⁵ ביסניץ' דראגן, "גירסת מילושביץ", הארץ, 21.3.01

⁵⁶ מערכת וואלה, "שאלת תם: מי זאת מועצת הבטחון", 2.8.2006

⁵⁷ Bar-Siman-Tov Yaakov, **Israel, The Superpowers, And the War In the Middle East**, New-York Westport, Connecticut London, 1987, pp. 5-8, 340-341

מסוימת הסנקציות כנגד איראן כיום) הצעדים שננקטו נגד המדינה לוו. בהגדרת תאריך יעד להחרפתם במידה והמדינה לא תבחר לשנות את דרכיה.

חשוב להבהיר כי הקהילה הבינלאומית רחוקה מלהיות גוף הומוגני, היא מורכבת ממדינות רבות בעלות אינטרסים שונים ומנוגדים לעיתים. זו הסיבה שבחרתי להתייחס במודל למעורבות של הקהילה רק בשלב שבו המדינה חוצה את הרף העליון שיוגדר כקביל לפעולותיה. כל עוד המדינה מפעילה דרגות אלימות סבירות, הקהילה אינה צד בעימות. אילו הייתה הקהילה גוף הומוגני יתכן והייתה יכולה לאכוף אי-אלימות באופן מלא.

מידת ההתערבות ומהירותה אינם נתונים קשיחים אלא תלויי סיטואציה: ככל שתוקפנותה של המדינה תיתפס כחסרת הצדקה וכקשה יותר גובר הסיכוי שההתערבות תהיה מהירה ואגרסיבית. כתוצאה מכך הנהגת המדינה מצויה בקונפליקט כאשר היא מחליטה להסלים את העימות: החרפת האמצעים הננקטים נגד הארגון מגבירים את הפגיעה בו והסיכוי להכנעתו, אך מנגד עלולים להוביל לאובדן לגיטימציה בינלאומית לפעולותיה. אנדרו מאק מציג דוגמא לתהליך כזה במלחמתה של צרפת באלג'יר: במטרה להביא להכרעת המלחמה ושבירת ההתנגדות, החליטו הצרפתים להגביר באופן משמעותי את השימוש בעינויים כנגד עצורים אלג'יראיים. אולם צעד זה הוביל לזעם גדול הן בקהילה הבינלאומית והן בתוך צרפת ופגע במידת הלגיטימיות של המשך המלחמה⁵⁸.

לעומת זאת, ככל שהמדינה תיתפס כקורבן וככל שהפגיעה בה תיתפס כקשה יותר גובר הסיכוי שהקהילה תגלה גמישות יחסית ולא תתערב בפעולות המדינה. יכול להיות אף מצב שבו הקהילה תתמוך (לפחות לזמן מוגבל) בפעולות המדינה כנגד הארגון.

ידידיה יערי וחיים אסא קובעים כי תגובת המדינה מוגבלת על-ידי "סף הלגיטימיות" המגדיר רמת קונצנזוס של "מותר ואסור". ככל שסף זה גבוה יותר, מרחב הפעולה של המדינה גדול יותר. הסף יקבע בעיקר על-פי החוקים הבינלאומיים, חריגה מסף זה עשויה להביא לשבירת כללי המשחק בצורת התערבות של צד שלישי במקרים מסוימים ישנה "התגמשות" של סף זה.

הם מגדירים שלושה פקטורים המשפיעים על מידת הלגיטימיות של התגובה:

1. **מרווח הזמן עד לתגובה** – לאחר מתקפת טרור עולה באופן מיידי "סף הלגיטימיות", אולם ככל שעובר הזמן יורד הסף.

⁵⁸ Mack Andrew, **Why Big Nations Lose Small Wars: The Politics of Asymmetric Conflict**, World Politics, VOL.27,NO.2 (Jan. 1975), pp.90

2. **משך התגובה** – ככל שפעולת התגובה מתארכת יורד "סף הלגיטימיות" שלה והתמשכות יתר עלולה לגרום לחצייתו.

3. **רמת החתימה** – ככל שהפעולה בחתימה גבוהה יותר, סף הלגיטימיות יורד מהר יותר.

סף הלגיטימיות נוצר אם כן בעיקר בהשפעת הקהילה הבינלאומית. המגבלות שהוא מטיל על המדינה מנטרלות חלק גדול מיתרון העוצמה של המדינה⁵⁹. יחד עם זאת המדינה יכולה להנות לדעתי ממרחב פעולה גדול יותר ככל שתהיה מודעת לאופציית ההתערבות של הקהילה. ההנחה שלי היא שככל שפעולת המדינה תתארך וככל שתיתפס כבלתי-מוצדקת ותגבה קורבנות חפים מפשע תגבר מעורבות הקהילה.

1.5.1.5 מגבלת המדינה – היפותזה 3: הגבול העליון של פעולות המדינה יקבע על-ידי סף

הלגיטימיות הפנים-מדינית

לנורמות המקומיות ולאופי המשטר של המדינה עשויה להיות השפעה על רמת התגובה שיבחרו המנהיגים לנקוט בה. כפי שהסביר דרשוביץ נורמות כאלה הן משמעותיות יותר במדינות דמוקרטיות (ראה עמ' 18), יחד עם זאת אני סבור כי במצב שבו המדינה הותקפה תקבל המנהיגות לגיטימיות לתגובה החורגת מהנורמות המקובלות בחיי המדינה. כמו הלגיטימיות הבינלאומית, גם **מרחב הלגיטימיות הפנימית אינו בלתי-מוגבל**. בהנחה שהמדינה הותקפה ונפגעה, ברוב המקרים היא תיתקל במחסום הלגיטימיות הבינלאומית לפני זו המקומית, אך יש הכרח לבחון גם את האפשרות של אובדן לגיטימיות פנימית. חיזוק להערכה זאת ניתן למצוא במחקרו של קופרמן, אשר מצא כי פעולות התגמול הישראליות הוגבלו בצורה משמעותית כאשר הופעלו סנקציות בינלאומיות נגד ישראל. גינויים מילוליים מהקהילה הבינלאומית ולחצים פוליטיים וציבוריים פנימיים היו בעלי אפקט נמוך בהרבה⁶⁰. הלגיטימציה הפנימית עשויה להגביל את מרחב הפעולה של ראשי המדינה גם כאשר דעת הקהל תופסת את המלחמה כלא מספיק חשובה. אנדרו מאק מסביר בכך את כישלונותיהן של מדינות גדולות בעימותים א-סימטריים. הכישלון נובע מכך שהעימות נתפס על-ידי הצד החלש כקיומי ומנגד

⁵⁹ יערי ידידיה וחיים אסא, לוחמה מבוזרת: המלחמה במאה ה-21, הוצאת משכל:תל-אביב, 2005, עמ' 119-127

⁶⁰ Kuperman D. Ranan, cycles of violence, Lexington Books, 2005, pp.172-173

כסוג של "מלחמת בחירה" עבור הצד החזק. במצב כזה ככל שהמלחמה מתארכת ומתרבים הנפגעים בצד החזק מאבדת המנהיגות את הלגיטימציה להוביל את העם למלחמה⁶¹.
התהליך של אובדן לגיטימציה פנימית כפוף להערכת לאותם תנאים המובילים לאובדן לגיטימציה בינ"ל: אי-הצדקה לפעולה, התארכות הפעולה ותחושה של גביית קורבנות מיותרים בשני הצדדים. כמו במקרה של הלגיטימציה הבינלאומית אני סבור כי תהליך אובדן הלגיטימיות יתרחש במספר שלבים: ראשית, אובדן תמיכה בסקרים ומחאה מקומית. שנית, הפגנות ענק וסירוב של חלקים בציבור להשתתף בלחימה. במידה וצעדים אילו לא יביאו להפסקת הלחימה יגיע השלב האחרון – הפלת השלטון בדרך דמוקרטית/לא דמוקרטית.

1.6 תהליך הגדרת הגבולות

כל זמן שהמדינה והארגון הם השחקנים היחידים במשחק, המאבק על הגדרת הכללים הוא ביניהם בלבד. המדינה תשאף להציב את "הקו האדום" בנקודה נמוכה ככל האפשר ובכך לצמצם את מרחב הפעולה של הארגון. הארגון ישאף להפעיל רמת אלימות מקסימאלית מבלי לחצות את "הקו האדום" של המדינה. יש להניח כי ינסה מעת לעת לבחון את מחויבותה של המדינה לגבול שהגדירה (במידה והגדירה), חוסר מחויבות של המדינה יביא להגבהת הגבול העליון בעימות יש מקום להציג מספר תיאוריות מתחום הלוחמה הרגילה אשר עשויות להיות רלבנטיות במודל: **הרתעה** – מאחר והמדינה היא הצד החזק בעימות הכוונה היא להרתעה שלה כנגד הארגון הלא-מדינתי. ברוס ראסט קבע כי כאשר החזק מפעיל את מלוא כוחו המשמעות היא שההרתעה שלו נכשלה⁶². מהגדרתו של ראסט ניתן לקבוע כי יישום מוצלח של ההרתעה ימנע מהמדינה את הצורך בתגובה חריגה ובשבירת כללי המשחק. תומאס שלינג מגדיר שני תנאים לכך שאיום יספק הרתעה אפקטיבית: האיום חייב להיות מעשי והמדינה חייבת להוכיח מחויבות לאיום⁶³.
אקסלרוד מראה כי בקרב השוחות בגבול צרפת-בלגיה (ראה עמ' 8) העברת המסר לפיו פעולה אינה מקובלת הייתה באמצעות תגובה בעוצמה של פי שניים-שלוש מזו שהפעיל התוקף. בצורה זאת הבהיר

⁶¹ Mack Andrew, **Why Big Nations Lose Small Wars: The Politics of Asymmetric Conflict**, World Politics, Vol.27, No.2 (Jan. 1975) pp. 175-200

⁶² Russet Bruce, **"The calculus of deterrence"** from The Journal of conflict resolution, No.7 (Jun 1963) pp.97-109

⁶³ שלינג, שם. עמ' 71-65

המותקף כי הפעולה אינה מקובלת עליו⁶⁴. ברמן וקוניבייר הראו כי במידה ואכן מתפתחים כללי משחק תגובה כזאת היא חסרת השפעה לטווח הארוך. על-פי מחקרם פעולה כזאת יכולה לייצר הסלמה או הרתעה לתקופה מוגבלת אולם לאחר-מכן היא אינה משפיעה. יתרה מכך, תגובה יכולה להיתפס כ"מפתיעה" אך ורק באופן חד-פעמי, שכן לאחר שנעשה בה שימוש, התוקף מביא אותה בחשבון⁶⁵.

ניסוי וטעייה – אסטרטגיה שעשויה לשמש את הארגון לבחינת סף הספיגה של המדינה. נקיטת פעולות התקפיות הנתפסות כסבירות למרות שאין הסכמה רשמית על-כך שפעולות אילו הן לגיטימיות. במידה והפעולות נתקלות בתגובה "סבירה" הן הופכות בפועל לגיטימיות, גם אם מבחינה רשמית אין הסכמה על-כך. בנוגע לנושא מחקר זה דרך זו יכולה לשמש כאמצעי להגדרת "כללי המשחק" באמצעות פעולות בשטח⁶⁶.

הליכה על הסף – טקטיקה שבה צד אחד יוזם פעולה כנגד היריב מתוך ההנחה שהצד המותקף יעדיף לספוג את המכה ולא להסלים את העימות. היוזם אינו מעוניין בהסלמה אלא בהישג נקודתי (בהנחה שהמותקף לא יגיב). חוכמתה של הפעולה היא בזיהוי "הקו האדום" של הצד השני ובהקפדה לא לחצות קו זה⁶⁷. כאשר אנו מתייחסים להגדרת כללי משחק, טקטיקה מסוג זה יכולה לשמש אמצעי מצוין למתיחת "הגבול העליון" של מה שנתפס כ"פגיעה נסבלת" על-ידי המדינה. חשוב להבהיר כי מטרתה של טקטיקה היא ליצור הסלמה, אולם כזו הנמצאת בתוך "כללי המשחק". במידה ותגובת המותקף תהיה הסלמה קיצונית המהווה שבירה של "כללי המשחק", יהיה זה כשלון של היוזם. האסטרטגיות הנ"ל אינן משתייכות לתחום הלוחמה הא-סימטרית, אולם אני סבור כי בהחלט ניתן ללמוד מהן על טקטיקות היכולות לשמש ל"עיצוב כללי המשחק" גם בסוג זה של לוחמה. כפי שכבר פורט בעמודים הקודמים שוב נחשפת החשיבות הגדולה של זיהוי האינטרסים של הצד השני ושל מידת המחויבות שלו אליהם כאמצעי להערכת התגובה הצפויה שלו.

⁶⁴ Axelrod, Ibid, pp. 80

⁶⁵ Bryan Brophy-Baermann, John A. C. Conybeare, "**Retaliating against Terrorism: Rational Expectations and the Optimality of Rules versus discretion**" *American Journal of Political Science*, Vol. 38, No. 1 (Feb., 1994), pp. 196-210

⁶⁶ George Alexander, 1971, "**The limits of coercive diplomatic**" from "The development of doctrine and strategy" by Little brown and company, Boston

⁶⁷ Lebow, Richard Ned, 1981, "**Brinkmanship**" from **Between peace an war**, by John Hopkins University Press

1.7 שבירת כללי משחק

המשמעות של שבירת כללי משחק היא שלפחות צד אחד מחליט לחרוג מהמגבלות שאכף על עצמו. מבחינת המדינה החריגה תתבצע על-ידי פעולה יזומה החורגת מסף שאיפשר את המשך פגיעות הארגון בה. ההחלטה להסלים מבטאת שינוי בבחירת העימות המוגבל כאופציה אסטרטגית מועדפת. המעבר בין שתי האופציות תלוי במידה רבה הן במחיר שגובה העימות המוגבל מן המדינה והן בהערכה לגבי המחיר שתגבה הסרת המגבלות. החל מספטמבר '00 התמודדה ישראל מול גל טרור קשה שיצא משטחי עזה ויהודה ושומרון. באפריל '02 החליטה ישראל הסיר את המגבלות מול הטרור בגדה (ראה עמ' 11). בעקבות התוצאות המוצלחות של המאבק, גבר הלחץ לצאת למאבק דומה כנגד הטרור בעזה. חרף העובדה שהטרור מעזה נמשך בעוצמה רבה, דחה שרון את הלחצים ליציאה למבצע גדול בעזה, סיבה מרכזית היתה ההנחה כי מבצע בעזה מסובך יותר וכרוך במחיר גבוה בהרבה.⁶⁸ בסוף 2004 החליט שרון לנסות ולשנות באופן דראסטי את כללי המשחק באמצעות הוצאת כוחות צה"ל מהרצועה. הנסיגה לא הביאה להפסקת הטרור מהרצועה: ירי טילים לעבר ישובי עוטף עזה ופיגועים כנגד חיילי צה"ל המשיכו להיות חלק משגרת הגזרה. ממשלת ישראל בהנהגת אולמרט דחתה שוב ושוב את הדרישה לשבור את הכלים, כאשר הנימוק העיקרי היה כי פעולה גדולה בעזה כרוכה במחיר בלתי נסבל.⁶⁹ במהלך שנת 2008 התחזקה התובנה כי כללי המשחק שהתפתחו בשטח הם בלתי נסבלים עבור ישראל, בכל זאת בשלב הראשון בהחלטה שנויה במחלוקת הוכרז על "תהדייה" במטרה להנמיך את גובה הלהבות בהסכמה ולא באמצעות הסלמה.⁷⁰ רק בדצמבר '08 לאחר כשלון התהדייה ושנים של ירי ששיבש לחלוטין את חיי האזרחים בעוטף עזה, החליטה ממשלת ישראל להסיר את מגבלות התגובה ולשבור את הכלים. במהלך המבצע בחרה ישראל להגביל את היקף הפעולה ולהימנע מנסיון למוטט את החמאס, מתוך הנחה כי המשך הפעולה יגבה גם מישראל מחיר קשה.⁷¹ אני סבור כי ההחלטה לשמר את העימות המוגבל בעזה לתקופה ממושכת הרבה יותר בהשוואה לגדה, חושף את **השפעת גובה המחיר שתשלם המדינה כתנאי מרכזי להגדרת הבחירה האסטרטגית המועדפת**. ההשוואה הנ"ל ממחישה היטב את השפעת המחיר מכיוון שמדובר

⁶⁸ אייכנר איתמר, "צפירת הרגעה", ידיעות אחרונות, 26.6.02

⁶⁹ רביד ברק, "ראש-הממשלה: במלחמה הזאת אין זבנג וגמרנו", מעריב, 16.11.06

⁷⁰ שלח עופר, "רגיעה לחוד, שליט לחוד", מעריב, 3.6.08

⁷¹ בוחבוט אמיר, "מקורבי גלנט: הזדמנות חד-פעמית", מעריב, 13.1.09

באותו יריב שלחם נגד ישראל וההסלמה כנגדו בגדה הביאה לתוצאות מוצלחות עבור ישראל, ההנחה שהלחימה נגדו בעזה תגבה מחיר גבוה באופן משמעותי הרתיעה את ההנהגה הישראלית מיישום מהלך דומה בעזה.

מבחינת הארגון נסיון לשבור את הכללים הוא פעולה מעבר ל"קו האדום" שהגדירה המדינה. במצב זה ישנה חשיבות רבה לדרך שבה תגיב המדינה המותקפת. במידה והיא תחליט להגיב בהסלמה נגדית המשמעות היא שכללי המשחק נשברו. במידה והיא תבליג או תגיב בצורה מתונה, המבחן יהיה בהמשך פעולות הארגון. הארגון יכול לשבור את הכללים אם יוסיף ויבצע פעולות חריגות, אולם במידה ולא יעשה כך, הכללים ממשיכים להתקיים. אקסלרוד מעריך כי הסלמה אשר אינה נתקלת בתגובת נגד של הסלמה נוספת, תגוע⁷².

אני סבור כי קיימת סבירות גבוהה שבמהלך העימות המתמשך תתרחש מדי פעם "שבירה" של הכללים, אולם השבירה תהיה לזמן מוגבל בלבד. יתכן שלהסלמה תהיה השפעה על דרגות האלימות שבהן יתנהל העימות, אולם ההנחה שלי כי הן ישובו ויהיו בתוך הגבולות המוגדרים.

חשוב להבהיר את ההבדל בין "שבירת הכללים" לבין מצב שכללים אינם מתקיימים. התנאי לכך שהתהליכים שהגדרתי יחשבו כ"שבירת כללים" הוא שהוכח לפני כן כי מתקיימים כללי משחק.

במידה ומראשית המחקר מזהים הממצאים הנ"ל מבלי שהוכחו לפני כן כללי משחק, המשמעות היא כי לא מדובר ב"שבירה" אלא באי-קיום של כללי משחק.

1.8 נקודות תורפה במחקר

להערכת הביקורת המרכזית כנגד מחקר זה תטען כי לא ניתן להגדיר הסכמות וכללי משחק בין שני צדדים שאינם מסוגלים להידבר זה עם זה ואשר מונעים על-ידי מכלול ערכים שונה לחלוטין. אני סבור כי זו היא טענה בעלת-משקל ולכן נקודת המוצא שלי היא שכתוצאה מסיבות אילו, "כללי המשחק" שיוגדרו יהיו פחות יציבים בהשוואה לאילו המוגדרים בסכסוכים בין מדינות.

זיהוי רמת האלימות "הנסבלת" הוא אחד האתגרים המרכזיים של המחקר, מאחר וכאמור מדובר ב"הסכמה לא רשמית של המדינה":

כללי המשחק בעימות מוגדרים בתהליך דינאמי, בכל פעם שהארגון מבצע פעולה מסוג חדש יש בכך "קריאת תיגר" על כללי המשחק הקיימים וזהו שלב רגיש עם פוטנציאל לשבירת כלים. יחד עם זאת

⁷² Axelrod, pp. 82-83

במידה והמדינה מגיבה בצורה מתונה המשמעות שהיא מקבלת את המתקפה כלגיטימית. ההנחה שלי היא שבהדרגה יצטבר "סט" של יחסי פעולה-תגובה עקביים, כאשר הארגון יבחר לבצע פעולה אשר אינה חלק מהסט הקיים, יקרה אחד משהשניים: או שהמדינה "תקבל" את הפעולה והיא תהפוך לחלק מהכללים או שהמדינה תגיב בצורה חריגה והכללים ישרו. קושי נוסף נובע מהבעיה לזהות האם פעולה ספציפית הביאה לתגובה חריגה של המדינה, או שמא הפעולה הייתה "הקש ששבר את גב הגמל". במרץ 2002 יצאה ישראל למבצע "חומת מגן" בשטחי הגדה המערבית. ההחלטה על היציאה למבצע הייתה לאחר פיגוע קטלני שבוצע במלון "פארק" בנתניה ובו נהרגו 29 איש. אולם לפיגוע קדמו גם מספר פיגועים קשים נוספים שהתרחשו באותו חודש⁷³. הפיגוע בנתניה היה הגדול והקשה מביניהם, אך ישנו קושי לקבוע האם הפיגוע הספציפי הביא את ישראל להחלטה או שהייתה זאת הצטברות האירועים. הביקורת בנוגע לגבול "החיצוני" החל על המדינה – לגיטימציה בינלאומית עשויה להתבסס על-כך שהקהילה הבינלאומית היא גוף הטרוגני המורכב ממגוון חברות. אני סבור שמגוון הדעות בין החברות בקהילה מביא לכך שקונצנזוס יושג רק כאשר המדינה חוצה סף מסוים. אילו הייתה הקהילה גוף הומוגני ההתערבות הייתה מתבצעת מייד עם הפעלת האלימות בדרגות הנמוכות. הקונפליקטים המתקיימים בין חברות הקהילה ובין המעצמות בפרט מספקים למדינה מרחב להפעלת אלימות. ניתן לראות דוגמא לכך בחופש המסויים שלו זוכה איראן במאמציה לפתח נשק גרעיני כתוצאה מחוסר יכולתן של המעצמות להגיע להסכמה בדבר הטלת סנקציות עליה.

1.8.1 מגבלות תקפות

למחקר ישנן מגבלות מסוימות בנוגע לתקפות חיצונית. המגבלות נובעות משתי סיבות: **הבעיה הראשונה נובעת מהבדלים אובייקטיביים בין סכסוכים א-סימטריים**. המקרה שבו אשתמש במחקר זה הוא העימות בין ישראל לחיזבאללה החולקות ביניהן גבול משותף של עשרות קילומטרים. אילו תנאים שונים מהתנאים הקיימים בסכסוך בין ארצות הברית לאל-קאעידה, כאשר בין בסיסיו של אל-קאעידה לארצות-הברית מפרידים אלפי קילומטרים. לחליפין, העימות שונה באופיו גם מהסכסוך בין ישראל לארגוני הטרור הפלשתינאי, אשר בינם לבין ישובים אזרחיים ישראלים אין כל

⁷³ הראל ויישכרוף, עמ' 213-234

הפרדה. הבדלים אילו מעניקים אופי שונה לעימות ולאופי הפגיעה שכל צד פוגע ביריבו, חוסר מודעות אליהם עשוי ליצור הטיה בתוצאות המחקר. אני סבור כי הדרך להתמודד עם בעיה זאת היא באמצעות התאמת המגדירים של רמות האלימות לסכסוך שעליו ייושם המודל, מבלי לשנות את המודל.

הבעיה השנייה מתייחסת לגייטימציה הבינלאומית המגבילה את פעולות המדינה. למדינות שונות יכולת שונה להתמודד מול לחץ בינלאומי, הדבר טמון במעמדן הבינלאומי ובעוצמתם הצבאית והכלכלית. ארה"ב יצאה למלחמת המפרץ השנייה על אפה ועל חמתה של מועצת הביטחון⁷⁴. חרף הזעם והגינויים, הקהילה לא נקטה שום פעלה מעשית נגדה, לרוב המוחלט של מדינות העולם אין מעמד ועוצמה לפעול כפי שפעלה ארה"ב. מקרה זה חושף בעיה ביישום המודל על מעצמות שכן האפקטיביות של הגבול המוגדר בנוגע למדינות הינה חלקית בלבד כלפיהן. כאשר מדובר במעצמת-על יתכן שהגבול שהגדרתי אותו בסקירת הספרות כבעל חשיבות משנית – הלגיטימציה הפנימית, יהפוך לגבול המרכזי על חשבון מגבלת הלגיטימציה הבינלאומית.

⁷⁴ פלדמן שי, "העולם בצילה של היפר-מעצמה", מתוך: לאחר המלחמה בעיראק, הוצאה לאור: משרד הביטחון, 2004, עמ' 20-22

פרק שני: מתודולוגיה

2.1 הגדרות המשתנים – התנהלות הארגון

2.1.1 הקו האדום של המדינה

"הקו האדום" הוא סף פגיעה שחצייתו תוביל לתגובה חריגה של המדינה.

אדוארד אזר מציג שלוש דרכים אפשריות להגדרת "הקו האדום":

1. **ניתוח תוכן** של דברי מקבלי ההחלטות בנוגע לפעולות הנתפסות כ"בלתי-קבילות". הגדרה כזאת יכולה להופיע בנאום או בהצהרה רשמית אך גם בראיון לאמצעי התקשורת. מאחר ומדובר בסכסוך בטחוני, מקבלי ההחלטות הם ראש המדינה וראש הצבא.

2. **היסטורית**, הסתמכות על אירועי העבר וזיהוי אירועים שנתפסו כבלתי נסבלים. כפי שפירטתי

בחלקים הקודמים בדרך-כלל יהיה מדובר בסכסוך המתקיים לאורך שנים רבות, לכן הרקע

ההיסטורי בהחלט יכול לספק אומדן בנוגע לסף הפגיעה שתהיה המדינה מוכנה לספוג.

3. **השלישית, סטטיסטית**, מיפוי מספר גדול של אירועים מהעבר ובניית עקומת התפלגות המציגה

תחום עיקרי "נורמאלי" ותחומי חריגה ממנו⁷⁵.

במחקר זה ניתנה עדיפות לאפשרות הראשונה, בעיקר מכיוון שראשיתה של התקופה הנחקרת

מאופיין בשינוי דרמטי בתנאים שבהם התנהל העימות (יציאת צה"ל מאדמת לבנון). לכן חשבתי

שכתוצאה מהשינוי המשמעותי בתנאים, התבססות על אירועי העבר הינה פחות טובה.

2.1.2 מעורבות פטרון הארגון

קיימים שני סוגי פטרונים: **אקטיבי** – מעניק סיוע לוגיסטי, כספי ומבצעי.

פאסיבי – אירוח משלחות מהארגון, פתיחת משרדים שלו על אדמתה וקיום כנסי תמיכה בתוך שטחי

המדינה⁷⁶.

⁷⁵ Azar Edward E. **Conflict Escalation and Conflict reduction in International crisis, Suez 1956**, from: The Journal of Conflict Resolution. VOL.16, NO.2, Research perspectives on the Arab-Israeli Conflict: A Symposium (Jun.1972, pp.183-201)

⁷⁶ Schweitzer, 2004

להלן הקטגוריות להערכת המשתנה.

הפטרון מגביל: באמצעות אחד הצעדים הבאים – הנחיות מילוליות, הגבלת אספקת הנשק.

הפטרון אינו מעורב: אינו נוקט באף אחד מהצעדים הנ"ל, אך לצד זאת אינו מעודד את הארגון

להסלים את הלחימה.

הפטרון מעודד הסלמה: מגביר את אספקת הנשק, מספק אמצעי נשק משופרים, מנחה את הארגון

להסלים הלחימה.

מדידת המשתנה: הערכת המשתנה נעשתה באמצעות ניתוח פעולותיו של הפטרון וכן הצהרות מנהיגי

המדינה. לארגון החיזבאללה שלושה פטרונים:

סוריה ואיראן – משמשות רוב הזמן כפטרון "אקטיבי".

לבנון – משמשת כפטרון "פאסיבי".

הניתוח נעשה לגבי כל אחד מהפטרונים בנפרד

2.1.3 פעולות הארגון מול המדינה

פעולות אלימות שמבצע הארגון, הן כשחקן יוזם והן כשחקן מגיב. יוגדרו 7 דרגות אלימות שיכול

להפעיל הארגון, כאשר הקטגוריזציה היא על בסיס פעולות שנקט הארגון בעבר במסגרת הסכסוך מול

המדינה.

יוגדרו 7 דרגות אלימות אפשריות לפעולות הארגון:

דרגה 7: רצף של פיגועים, למעלה משלושה ימים ברציפות – ללא אבחנה בין חיילים לאזרחים.

דרגה 6 – רצף של פיגועים: עד שלושה ימים, ללא אבחנה בין אזרחים לחיילים.

דרגה 5: פיגוע אסטרטגי - פיגוע רב-נפגעים או פיגוע בעל השלכות על התנהלות הביטחונית של

המדינה (חטיפת חיילים לדוגמא).

דרגה 4: פיגוע שיש בו אזרחים הרוגים (לפחות אחד)

דרגה 3: פיגוע שיש בו חיילים הרוגים (לפחות אחד)

דרגה 2: הפעלת אש ללא הרוגים.

דרגה 1: פעילות פרובוקטיבית ללא הפעלת אלימות.

דרגה 0: לא בוצעה כל פעולה בתגובה לפעולה שביצע האויב.

פעולה שנכשלה זכתה לניקוד הנמוך בדרגה מאשר הייתה זוכה אילו הייתה מצליחה. לדוגמא: ירי של הארגון לעבר ישוב אזרחי אשר הסתיים ללא נפגעים יוגדר כ"דרגה 3", משום שהייתה כוונה לפגוע באזרחים אך היא נכשלה. מדידת המשתנה נעשתה באמצעות ניתוח כל האירועים האלימים שהתרחשו בין ישראל וחזבאללה בתקופה שבין מאי 00' לאוגוסט 08'. בכל אירוע הוגדר "יזום" ו"מגיב" והוערכה דרגת האלימות שהפעיל כל שחקן.

2.2 הגדרות המשתנים – התנהלות המדינה

2.2.1 בחירה אסטרטגית

החלטה של מנהיגי המדינה על היקף ואופי העימות הרצוי עבור המדינה.

קטגוריזציה:

מעוניינים בהסכם עם הארגון: הנהגת המדינה בוחרת להגיע להסכם עם הארגון שיביא

להפסקת/הרגעת הסכסוך.

מעוניינים בעימות מוגבל: בוחרים שלא ליזום עימותים ולהגיב באופן מתון כאשר המדינה מותקפת,

מתוך מחשבה כי עימות מוגבל הוא האופציה המשרתת בצורה הטובה ביותר את מטרות המדינה.

מעוניינים בהסלמת העימות: המדינה יוזמת עימותים ומגיבה באופן לא-פרופורציונאלי למתקפות

עליה. ההנחה היא כי ההסלמה משרתת את השגת יעדי המדינה.

מעוניינים בהכנעת הארגון: ההנהגה בוחרת להסלים את העימות באופן משמעותי במטרה להכניע

באופן מוחלט את הארגון.

מדידת המשתנה: הבחינה בוצעה באמצעות ניתוח תוכן של ראיונות ואמירות של אנשים שהיו בצמרת

המדינית והצבאית בתקופה הנחקרת וכן באמצעות הערכת "דרגת האלימות" שהפעילה המדינה

בעימותים נקודתיים כשחקן יזום/מגיב. בנוסף לכך נבחנה ההשפעה של תחלופת אנשים בהנהגה.

2.2.2 התערבות הקהילה הבינלאומית

מידת ההתערבות של הקהילה הבינלאומית בפעולותיה של המדינה, נעה בין שני קטבים של תמיכה בפעולות המדינה וכפייה בכוח של הפסקת פעולות המדינה.

כפי שהובהר בסקירת הספרות, על-סמך הניסיון ההיסטורי הפעלת המגבלות הינה באופן הדרגתי. לפיכך אני מניח באופן א-פריורי כי לא יתכן מצב שבו הקהילה מטילה באופן מיידי מגבלה מלאה. סוג זה של מגבלה הוא היחיד אשר הינו קשיח שכן בהכרח הוא יביא את המדינה להפסיק את פעולותיה. שתי הדרגות הנמוכות יותר מהוות גבול גמיש יותר שכן המדינה לא תוכל להתעלם מהן לאורך זמן אינסופי, אך תוכל לעשות לזמן מוגבל.

הקטגוריות הן :

מגבלה מלאה – הקהילה הבינלאומית כופה את רצונה באמצעות סנקציות כלכליות או כוח צבאי.

מגבלה חלקית – הקהילה הבינלאומית מביאה לריסון העימות בהשגת הסכם.

מגבלה מועטה – הקהילה מגנה מילולית את פעולות המדינה.

אין מגבלה – הקהילה אינה מתערבת

תמיכה בפעולות המדינה – גיבוי מילולי ובמקרה קיצוני אף מתן סיוע צבאי.

התערבות הקהילה נבחנה באמצעות ניתוח הצהרות וצעדים אופרטיביים של מנהיגי המעצמות,

מועצת הביטחון והאו"ם. ההתמקדות הייתה בתקופות שבהן ישראל הסלימה את פעולותיה.

2.2.3 לגיטימציה פנימית

לנורמות המקומיות ולאופי המשטר של המדינה עשויה גם כן להיות השפעה על רמת התגובה שיבחרו המנהיגים לנקוט בה. יכול השפעה של משתנה זה הינה רלבנטית במידה רבה יותר במשטרים דמוקרטיים.

לגיטימציה פנימית הינה תמיכה המגיעה מן הציבור ומעניקה גיבוי להנהגת המדינה. אובדן מוחלט של הלגיטימציה יתבטא בהדחת ההנהגה מהשלטון.

להלן הקטגוריות להערכת המשתנה :

אובדן לגיטימציה: השלטון מודח.

לגיטימציה נמוכה: הפגנות המוניות, אחוזי תמיכה נמוכים בסקרי דעת קהל.

לגיטימציה בינונית: אחוזי תמיכה בינוניים בסקרים, הפגנות התנגדות קטנות.

לגיטימציה מלאה: תמיכה גבוהה בממשלה בסקרי דעת קהל ו/או בהפגנות.

הערכת המשתנה נעשתה באמצעות בחינת התמיכה בצעדי הממשלה בסקרי דעת הקהל וכן בבדיקת קיומן של הפגנות תמיכה/התנגדות לפעולותיה

2.2.4 פעולות המדינה

פעולות אלימות שמבצעת המדינה, הן כשחקן יוזם והן כשחקן מגיב. יוגדרו 7 דרגות אלימות שיכולה להפעיל המדינה, כאשר הקטגוריזציה היא על בסיס פעולות שנקטה המדינה בעבר במסגרת הסכסוך מול הארגון.

דרגות האלימות של המדינה הן :

דרגה 7: פעולה נרחבת הכוללת כיבוש שטחים לזמן בלתי-מוגבל.

דרגה 6: יציאה לפעולה נרחבת באורך של למעלה משלושה ימים אך מוגדרת כמוגבלת בזמן. הפעולה יכולה לכלול כיבוש שטחים, אך תוך הגדרה ברורה שהכיבוש הינו זמני.

דרגה 5: יציאה לפעולה נרחבת כנגד יעדים רבים שאורכה למעלה מיום אחד ואינו עולה על שלושה ימים.

דרגה 4: תקיפת מספר רב של יעדים, כאשר משך התקיפה אינו עולה על יום אחד או חיסול של מנהיג הארגון.

דרגה 3: תקיפת יעדים אסטרטגיים: חיסול מממוקד או תקיפת מטרות השייכות למדינות הפטרון.

דרגה 2: פגיעה במבצעי הפיגוע בלבד.

דרגה 1: תגובה סמלית – שימוש באש ללא נפגעים.

דרגה 0: לא בוצעה כל פעולה בתגובה לפעולה שביצע האויב.

מדידת המשתנה נעשתה באמצעות ניתוח כל האירועים האלימים שהתרחשו בין ישראל וחיזבאללה בתקופה שבין מאי 00' לאוגוסט 08'. בכל אירוע הוגדר "יוזם" ו"מגיב" והוערכה דרגת האלימות שהפעיל כל שחקן. כאשר המטרה שתהיה סימטריה בין ההגדרות – משמע שבמידה ושניהם הפעילו את אותה דרגת אלימות, תגובת המותקף הייתה פרופורציונאלית.

2.3 שיטת המחקר

כ"חקר מקרה" למחקר שימשה התקופה שבין נסיגת צה"ל מדרום-לבנון במאי 00 לבין יוני 08. התקופה חולקה למעשה לשלושה חלקים – החלק הראשון והעיקרי הוא בין הנסיגה לפריצת מלחמת לבנון השנייה ביולי 06, ונבחנו כללי המשחק שהתהוו במהלכו. החלק השני התמקד בשבירת הכלים שהתרחשה במהלך מלחמת לבנון השנייה וכן במעורבות הקהילה הבינלאומית אשר הייתה השחקן שריסן את העימות. החלק האחרון יעסוק בפרק הזמן שמסיום המלחמה באוגוסט 06 ועד סוף יוני 08, תאריך הסיום נבחר באופן שרירותי ללא קשר לאירוע מסוים, זאת מכיוון שהמחקר עוסק תקופה המגיעה עד ימינו. לפיכך ראיתי צורך בקביעת תאריך סיום למחקר שאם לא כך, התפתחויות וחידושים יכולים לקרות בכל יום נתון. אני סבור שזו היא תקופה טובה למחקר שכן יציאת צה"ל באופן חד-צדדי יצרה מצב חדש לחלוטין ונטול כללים עבור שני הצדדים. המחקר הינו מחקר איכותני, יחד עם זאת ממצאיו התבססו על בסיס נתונים אשר מכיל את כל האירועים האלימים בין השחקנים ואת קידוד פעולותיו של כל אחד מהם. על בסיס נתונים אילו נותחה כל אחת מההיפותזות שהועלו בחלק הקודם של העבודה. הנתונים מהווים למעשה את התוצאה בנוגע לשני המשתתפים התלויים בהיפותזות – התנהלות כל אחד מהשחקנים לאורך התקופה. הערכת כל אחד מהמשתתפים הבלתי-תלויים תבוצע בנפרד בהתאם לדרך שהגדרתי עבור כל אחד מהם בפרק זה. לאחר ניתוח כל אחת מההיפותזות בנפרד בוצע ניתוח מסכם שהתבסס על המסקנות שנמצאו בנוגע לכל אחת מן ההיפותזות ומטרתו הייתה לבחון את הנחת העל של המחקר לפיה כל המשתתפים הנ"ל מעצבים מסגרת ומגבלות להתנהלותו של הסכסוך הא-סימטרי.

2.4 מקורות הנתונים

מרבית הנתונים נאספו מן התקשורת הכתובה. מאחר ועיקרי הנתונים מתייחסים לעימותים הנקודתיים שהתרחשו לאורך התקופה ולהצהרות מנהיגי הצדדים השונים ישנה משמעות רבה, מהווה התקשורת מקור טוב ויעיל לכך. מקור משמעותי נוסף הינו דו"ח ועדת וינוגרד שפורסם בשנת 2007, הדו"ח שימש בעיקר לאיסוף נתונים הנוגעים לשיקולים שהובילו את ההנהגה הישראלית לבחירת האסטרטגיות השונות לאורך התקופה.

החלק הבעייתי ביותר באיסוף הנתונים הוא זה העוסק במדיניות הפטרון, זאת מכיוון שלא תמיד ניתן להשיג מידע בנוגע להנחיות המועברות מהפטרון לארגון. לפיכך, עיקר הניתוח הסתמך על צעדים מעשיים שנקטו הפטרוניים וכן בחינת התנהגות הארגון לפני ואחרי אירועים משמעותיים הקשורים לפטרון. נתונים אילו נאספו מאתרים ודו"חות של ארגוני המודיעין אשר הותרו לפרסום וכן מן התקשורת הכתובה.

פרק שלישי: הצגת האירועים ונתוני המחקר

3.1 טווח הזמן למחקר

בפרק זה יוצגו כל האירועים האלימים שהתרחשו במהלך התקופה שבין מאי 00' לאוגוסט 08'. בכל אירוע נקודתי תוגדר רמת האלימות שהפעיל כל שחקן בהתאם לקטגוריזציה שהצגתי בפרק המתודולוגי.

נקודת פתיחה – המחקר מתחיל עם נסיגתו החד-צדדית של צה"ל מדרום-לבנון. הנסיגה שבוצעה ללא הסכם יצרה שינוי דראסטי בתנאי העימות בין ישראל לחיזבאללה. כוחות צה"ל יצאו ללא הסכם מאדמתה הריבונית של לבנון ולצד זאת לא היה כעת גורם שיחצוץ בין חיזבאללה לגבולה הצפוני של מדינת ישראל.

ההערכות בנוגע להמשך העימות נעו בין שני קטבים: התסריט **האופטימי** ביותר העריך כי חיזבאללה ינטוש את העימות ויתמקד בפעילות פוליטית בלבנון. התסריט **הפסימי** קבע כי חיזבאללה יקדם את כוחותיו אל עבר הגבול וימשיך בלחימה מעמדה משופרת⁷⁷. המצב שנוצר בעקבות הנסיגה הוא ביטול מוחלט של "כללי המשחק" הקודמים וצורך בהגדרת כללים חדשים.

מהצהרותיהם של מנהיגי שני הצדדים מיד לאחר הנסיגה ניתן ללמוד כי צורך זה היה ברור גם להם. ראש-ממשלת ישראל, אהוד ברק, הצהיר כי מעתה סוריה היא נושאת באחריות מלאה למעשי חיזבאללה ותשלם מחיר כבד אם יתרחשו פעולות כאילו⁷⁸. מנגד הצהיר חסן נסראללה כי הלחימה תימשך עד לנסיגת צה"ל מחוות שבעא (גזרת הר-דב) ושחרור ירושלים⁷⁹. חיזבאללה הגדיר גזרה בגבול להמשך הלחימה (הר דב) ומעבר לכך מכריז באופן מעשי כי העימות עם ישראל הוא אינסופי (עד שחרור ירושלים). מנגד, ניסה ברק להכניס את סוריה למשוואת העימות והכריז כי לא יסבול המשך של עימות בעצימות נמוכה (תקיפה מאסיבית נגד סוריה).

⁷⁷ בן-ישי רון, "היום בו תשוגר הקטיושה הראשונה", ידיעות אחרונות, 26.5.00
⁷⁸ בן-דוד עמיר, "ראש אמ"ן: לסוריה רצון בהמשך הלחימה בלבנון", ידיעות אחרונות, 29.5.00
⁷⁹ אייכנר איתמר, "אחינו הפלשתינאים, לימדו מאיתנו", ידיעות אחרונות, 27.5.00

המשמעות של חיבור שתי ההצהרות היא כי עתיד להתפתח עימות בלתי-פוסק בעצימות גבוהה מאד. בפועל, במהלך רוב התקופה התנהל עימות בעצימות מוגבלת, מטרתי היא לבחון מה הן הסיבות שהובילו ליצירת אותן מגבלות פעולה שתחתיהן פעלו השחקנים.

נקודת סיום – אוגוסט '08 הוגדר כנקודת הסיום למחקר. המועד נבחר באופן שרירותי, זאת מכיוון שמדובר בעימות דינמי אשר לא הסתיים גם במהלך כתיבת העבודה. לפיכך היה צורך בהגדרת תאריך סיום כלשהו, כאשר סברתי שתקופה בת למעלה משמונה שנים אשר במהלכה התרחשו מספר תפניות בהתנהלות העימות הינה פרק זמן מספק.

3.2 תיאור האירועים האלימים ומיפויים

בכל אירוע אלים שהתרחש בתקופה הנתונה תוגדר "דרגת האלימות".

מרווח הזמן מהעימות הקודם (בחודשים)	דרגת אלימות: המגיב	דרגת אלימות: היוזם	תאריך + תיאור אירוע
0.2	2 (ישראל)	1 (חיזבאללה)	30.5.00 : הפגנות ענק של תומכי חיזבאללה לאורך הגדר מלוות בהתגרריות וזריקות אבנים על חיילי צה"ל. ההפגנות פסקו בעקבות אזהרה חריפה של ראש-ממשלת ישראל כלפי סוריה.
4.25	1 (ישראל)	5 (חיזבאללה)	7.10.00 : חטיפת 3 חיילי צה"ל. בתגובה הפציץ צה"ל עמדות חיזבאללה בדרום-לבנון.
0.25	0 (ישראל)	5 (חיזבאללה)	16.10.00 : אל"מ במיל', אלחנן טננבאום נחטף על-ידי חיזבאללה. ישראל הסתפקה בשיגור אזהרה מילולית חריפה.
1	1 (ישראל)	3 (חיזבאללה)	16.11.00 : הריגת חייל צה"ל באמצעות הפעלת מטען. בתגובה הפציץ צה"ל עמדות חיזבאללה.
3	1 (ישראל)	3 (חיזבאללה)	18.2.01 : הריגת חייל צה"ל באמצעות ירי טיל. תגובת צה"ל : הפצצת עמדות בדרי"ל
2	3 (ישראל)	3 (חיזבאללה)	16.4.01 : הריגת חייל צה"ל בירי טיל. תגובת צה"ל : הפצצת עמדה סורית בלבנון – 3 חיילים סורים נהרגו
2.5	3 (ישראל)	2 (חיזבאללה)	29.6.01 : חיזבאללה ביצע תקיפה נרחבת בהר-דב. צה"ל הגיב בתקיפת עמדה סורית – 3 חיילים סורים נהרגו.
2	0 (ישראל)	2 (חיזבאללה)	יולי – דצמבר '01 : חיזבאללה תקף שלוש פעמים בגזרת הר-דב, לא היו נפגעים. צה"ל לא הגיב

2	0 (ישראל)	2 (חיזבאללה)	
2	0 (ישראל)	2 (חיזבאללה)	
4	1 (ישראל)	3 (חיזבאללה)	אפריל 02': חיזבאללה תקף מדי יום במשך מבצע "חומת מגן"
9	1 (חיזבאללה)	1 (ישראל)	ינואר – אוגוסט 03': מקרים רבים של ירי נ"מ לא אפקטיבי לעבר מטוסים ישראלים, אשר ביצעו גיחות מודיעיניות לשטח לבנון
7	4 (חיזבאללה)	3 (ישראל)	אוגוסט 03': ישראל חיסלה בכיר בחיזבאללה. הארגון הגיב בירי מאסיבי לישובי צפון ישראל – ילד ישראלי נהרג.
1.5	3 (חיזבאללה)	3 (ישראל)	4.10.03: בתגובה לפיגוע קשה שביצע ארגון "הג'יהאד האסלאמי", תקפה ישראל בסיס בדמשק. חיזבאללה הגיב בירי לצפון ישראל
3.5	1 (ישראל)	3 (חיזבאללה)	19.1.04: הריגת נהג דחפור ישראלי בגבול. ישראל הפציצה עמדות חיזבאללה בדר"ל
4	0 (ישראל)	4 (חיזבאללה)	מאי 04': ניסיון חטיפה של חיזבאללה בהר דב נכשל. ישראל לא הגיבה
2	4 (חיזבאללה)	3 (ישראל)	19.7.04: ישראל חיסלה בכיר בחיזבאללה. חיזבאללה הגיב בהרג שני טכנאים ישראליים שעבדו על גג מוצב על הגבול.
10	1 (ישראל)	3 (חיזבאללה)	10.5.05: ירי קטיושות לשלומי. ישראל הפציצה עמדות חיזבאללה בדר"ל
0.2	1 (ישראל)	2 (חיזבאללה)	16.5.05: ירי כבד על מוצבי הר-דב. ישראל הפציצה עמדות חיזבאללה בדר"ל
6	1 (ישראל)	4 (חיזבאללה)	21.11.05: ניסיון חטיפה של חיזבאללה ברג'יר נכשל.
6	3 (חיזבאללה)	3 (ישראל)	28.5.05: חוסל בכיר בצידון. ירי של חיזבאללה למוצב בגבול ואל בסיס סודי בהר-מירון
0.03	4 (חיזבאללה)	4 (ישראל)	המשך האירוע: צה"ל תקף בסיסים רבים של חיזבאללה שהוקמו לאורך הגבול. הארגון הגיב בירי נרחב לעבר ישובי הצפון. הפסקת אש הושגה רק בהתערבות מועצת הביטחון.
1.5	4 (ישראל)	5 (חיזבאללה)	12.7.06: חיזבאללה חטף שני חיילים והרג שמונה נוספים. צה"ל הגיב בתקיפת מוצבים ועמדות של חיזבאללה לאורך גדר הגבול, הפצצת גשרים המתברים בין דר"ל לביירות ומטרות באיזור ביירות.
0.03	5 (חיזבאללה)	5 (ישראל)	13.7.06: צה"ל השמיד בתקיפה לילית את הטילים ארוכי הטווח של חיזבאללה. חיזבאללה הגיב בירי של עשרות קטיושות אל עבר ישובי צפון-ישראל מעכו וצפונה.
0.03	6 (חיזבאללה)	6 (ישראל)	13.7.06: ישראל תקפה את רובע הדאחייא בביירות, הטילה מצור על ביירות. בערב אותו יום ירה חיזבאללה לראשונה טיל בודד לחיפה.
0.03	6 (חיזבאללה)	6 (ישראל)	14-15.7.06: נמשכו חילופי אש בהיקף דומה (ל-13.7). חיזבאללה שיגר מדי יום כ-100

			קטיושות, ישראל תקפה עשרות יעדים
0.03	6 (ישראל)	7(חיזבאללה) (ה)	16.7.06 : חיזבאללה הסלים את התקפותיו – לראשונה ירה מטח טילים אל מפרץ חיפה (8 אזרחים הרוגים). צה"ל הגיב בתקיפה מאסיבית של רובע הדאחייה, בעקבותיה פורסם כי חצי מליון נותרו חסרי בית.
0.03	7 (חיזבאללה)	6 (ישראל)	17.7-30.7.06 : מדי יום צה"ל תקף עשרות יעדים ברחבי לבנון בשילוב פעולות קרקעיות מוגבלות. חיזבאללה ירה מדי יום כ-100 טילים לעבר ישובי ישראל.
0.03	2 (חיזבאללה)	2 (ישראל)	31.7.06-1.8.06 : בעקבות הרג אזרחים המוני בכפר-קנא. הכריזה ישראל על הפסקת התקיפות האוויריות ל-48 שעות. חיזבאללה בתגובה הפסיק באופן יזום את ירי הקטיושות. התנהלו עימותים מקומיים בלבד בין כוחות הנמצאים כבר בשטח.
0.03	7 (חיזבאללה)	6 (ישראל)	2.8.06-10.8.06 : המשך לחימה האופן דומה לזה שקדם להפסקת האש, כאשר ישראל מרחיבה את הפעולות הקרקעיות.
0.03	7 (חיזבאללה)	7 (ישראל)	14.8.06 – 11.8.06 : יציאה של ישראל לפעולה קרקעית גדולה בכוחות בהיקף של שלוש אוגדות. חיזבאללה הוסיף לירות למעלה מ-100 קטיושות מדי יום. הלחימה הופסקה עם החלטת מועצת הביטחון על הפסקת אש.
0.13	3 (חיזבאללה)	3 (ישראל)	18.8.06 : בפעולת סיירת מטכ"ל בבעל-בק נהרג קצין בכיר בצה"ל ומנגד נהרגו שלושה אנשי חיזבאללה.
18	0 (חיזבאללה)	4 (ישראל)	12.2.08 : עימאד מורנייה, מספר 2 בחיזבאללה חוסל בדמשק. חיזבאללה קבע כי ישראל אחראית והבטיח נקמה קשה, אך לא פעל.

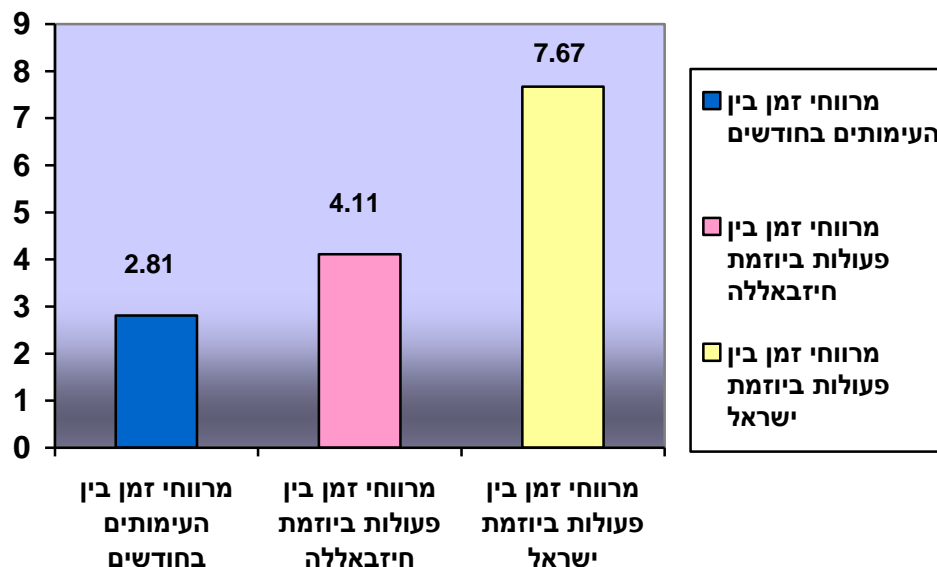
סיכום

במהלך התקופה שבין מאי '00 ליולי '06 התרחשו 27 אירועים כאשר מרווח הזמן הממוצע בין עימות למשנהו נע בין חודשיים וחצי לשלושה. לאורך כל התקופה לא היה אף מקרה של "עימות מתגלגל" אלא אך ורק עימותים נקודתיים. רמת האלימות שהפעילו השחקנים הייתה מוגבלת, חיזבאללה ביצע שלוש פעמים פיגועים בדרגת אלימות 5 וביתר המקרים הפעיל אלימות נמוכה יותר. ישראל אשר הייתה הצד המותקף ברוב המקרים הפעילה רמות אלימות שנוו מדרגה 4 ומטה. במלחמת לבנון הסירו שני הצדדים מגבלות שהטילו על עצמם בשנים הקודמות. שני השחקנים הסלימו את פעולותיהם לדרגות שלא הגיעו אליהן לפני כן ולראשונה התרחשו העימותים ברצף במהלך 34 יום.

בשנתיים שלאחר שבירת הכלים התנהל הסכסוך ברמה מבוקרת הרבה יותר מאשר לפניו. התרחשו שני עימותים בלבד, שניהם ביוזמת ישראל ובאחד מהם חיזבאללה כלל לא הגיב.

3.3 מרווחי זמן בין עימותים

מרווח הזמן הממוצע בין עימותים ביוזמת חיזבאללה היה 4.1 חודשים. מרווח הזמן הקצר ביותר בין עימותים ביוזמת חיזבאללה היה שישה ימים. מרווח הזמן הארוך ביותר היה 25 (+) חודשים*. מרווח הזמן הממוצע בין עימותים ביוזמת ישראל היה 7.67 חודשים. מרווח הזמן הקצר ביותר בין עימותים ביוזמת ישראל היה יום אחד. מרווח הזמן הארוך ביותר היה 28 חודשים.

3.4 דפוסי פעולה של השחקנים

דפוס יחסי פעולה-תגובה ביוזמת חיזבאללה: בסך-הכול הפעיל חיזבאללה שני סוגים של פעולות יזומות: פגיעה נקודתית בכוחות צה"ל על הגדר באמצעות ירי טיל/ הפעלת מטען או פעולת חטיפה. ישראל פיתחה דפוס תגובה קבוע פחות או יותר – תגובה נקודתית. במידה ותקיפת החיזבאללה הסבה נפגעים הופנתה בדרך-כלל התגובה ליעד איכותי יותר. בין החודשים אפריל 02 – ינואר 04 לא יזם חיזבאללה אף עימות. לאחר מכן חזר פחות או יותר לדפוס הפעולה הקודם.

* מדובר בתקופה שמאז מלחמת לבנון, למעשה תקופה זאת טרם הסתיימה. אולם נקודת הסיום של המחקר הוגדרה כאוגוסט 08.

בנוגע לפעולות החטיפה, עד לחטיפה האחרונה ביולי 06' ישראל לא הגיבה או הגיבה באופן מוגבל. באוקטובר 00' ביצע חיזבאללה שתי חטיפות האחת של 3 חיילים מגבול הצפון והשנייה של האזרח, אלחנן טננבאום בחו"ל. בשתי המקרים היו תגובות ישראל מוגבלות מאד והביעו למעשה השלמה עם הפעולה. בשלוש וחצי השנים הבאות לא ניסה חיזבאללה לבצע חטיפות נוספות. בעסקת חילופי השבויים שבוצעה בינואר 04' זכה חיזבאללה במענה רק לחלק מדרישותיו המקוריות⁸⁰. 4 חודשים לאחר-מכן הוא ביצע ניסיון חטיפה ראשון שכשל, בנובמבר 05' ביצע ניסיון נוסף שכשל. בסוף אותה שנה העריך ראש אמ"ן כי חטיפת חיילים תהיה היעד המרכזי של חיזבאללה בשנת 2006⁸¹. ב-12.7.06 חטף חיזבאללה 2 חיילי מילואים בפעולה שבמהלכה נהרגו 9 חיילים נוספים. ישראל הגיבה בעוצמה גבוהה בהרבה מבעבר, בעקבות כך התפתחה "ספיראלת הסלמה" אשר הובילה למלחמת לבנון השנייה.

דפוס יחסי פעולה-תגובה ביוזמת ישראל: ישראל מיעטה ליזום במהלך התקופה. עד להסלמה ביולי 06' כל פעולותיה היוזמות של ישראל היו חיסול בכירים בחיזבאללה. תגובת הארגון הייתה מיידית בכל המקרים, בחלקם ירי אפקטיבי (צלפים) על חיילי צה"ל ובחלקם ירי קטיושות אל יישובי ישראל. בכל המקרים הקפיד חיזבאללה להגיב בצורה נקודתית בלבד. בתקופה שבין ינואר 03' לאוגוסט 03' התפתח דפוס חדש לפיו חיזבאללה מגיב בירי נ"מ על טיסות מודיעין של חיל-האוויר הישראלי. הירי היה לא יעיל אך ביטא מחאה של הארגון נגד הטיסות, חיזבאללה הקפיד לצלם את האירועים ולהקריןם בטלוויזיה כדי להעביר מסר לציבור הלבנוני לפיו הוא (ולא צבא לבנון) מגן על המדינה מפני פלישה ישראלית חוזרת⁸².

בשני מקרים הייתה יוזמת ישראל חריפה יותר: ב-28.5.06 ובסדרת הפעולות לאחר החטיפה ביולי 06'. במקרים הנ"ל יצאה ישראל למתקפה אווירית נרחבת על יעדים רבים, חיזבאללה הגיב בירי נרחב אל יישובי צפון ישראל. לאחר החטיפה התרחשה "ספיראלת הסלמה" שבה ישראל הלכה והרחיבה את ההפצצות ומנגד חיזבאללה העמיק את טווח הירי לשטח ישראל.

⁸⁰ ברנע נחום, "ראש ממשלת העסקאות", ידיעות אחרונות, 30.1.04

⁸¹ ערוץ 1, "עזה-לבנון-עזה: תוכנית לציון שנה למלחמת לבנון", 12.7.07

⁸² Sobelman Daniel, "Four years after the withdrawal from Lebanon – refining the rules of the game", Strategic Assessment by Jaffe center, Vol.7, No.2 (Aug 2004)

סיכום האירועים עד לשבירת הכלים

אצל שני הצדדים ניכרת אבחנה בין אופי הפעולות היזומות לפעולות התגובה. חיזבאללה לא השתמש בשום שלב במאגר הרקטות העצום לפעולה יזומה נגד ישראל. לעומת זאת הפעיל אותו באופן מיידי ברגע שישראל תקפה. ישראל יזמה בדרך-כלל פעולות חיסול ממוקדות וכאשר הותקפה, הגיבה בארטיילריה ובירי מהאוויר.

ההסלמה שהתרחשה ביולי 06' נוצרה מחוסר נכונות של אף אחד מהצדדים לקבל את הכללים שמנסה היריב להכתיב. אי-ההסכמה יצרה "ספיראלת הסלמה" שהובילה למלחמה בת 34 ימים, במהלכה חרגו שני הצדדים הרבה מעבר לגבולות כללי המשחק שהתפתחו עד אז. נקודה חשובה היא הפסקת האש הזמנית שהוכרזה ב-30.7.06: בעקבות לחץ אמריקני כבד, ישראל הכריזה באופן חד-צדדי על הפסקת התקיפות ל-48 שעות. חרף העובדה שחיזבאללה לא התחייב לדבר הוא הפסיק לפרק זמן זהה את ירי הקטיושות. ריסון המלחמה והחזרת העימות לעצימות נמוכה בוצע על-ידי הקהילה הבינלאומית תהליך זה יתואר בהמשך.

פעולות השחקנים מאז סיום המלחמה

במהלך תקופה זאת התרחש **עימות ודאי אחד**. האירוע התרחש 5 ימים לאחר סיום המלחמה. פעולה של סירת מטכ"ל בבעל-בק נחשפה. בעימות מול לוחמי החיזבאללה נהרג קצין ישראלי, מספר הנפגעים של החיזבאללה אינו ידוע שכן יצאו מספר דיווחים סותרים (בין 0 ל-3 הרוגים)⁸³. אירוע נוסף שיתכן וישראל הייתה אחראית לו התרחש ב-12.2.08 כאשר אחד מבכירי חיזבאללה, עימאד מורנייה חוסל בדמשק. ישראל לא נטלה אחריות על החיסול, אולם נסראללה הכריז כי ישראל אשמה בחיסול וכי צפויה נקמה קשה של חיזבאללה⁸⁴. מאז החיסול רווחו שמועות רבות על זהות האחראים לחיסול מורנייה, אשר רק חלקם יוחסו לישראל. ניתן להניח כי לישראל היה חלק בפעולה אך אין ודאות לגבי מידת חלקה, עד כה חיזבאללה טרם מימש את הבטחת הנקמה.

⁸³ פרי סמדר, "לבנון: הפרה בוטה של הפסקת האש" ידיעות אחרונות, 20.8.06
⁸⁴ חוגי ג'קי, "חיזבאללה מתכוון למלחמה", מעריב, 17.2.08

ביוני 07' נורו שלוש קטיושות לקרית-שמונה, לא היו נפגעים וישראל לא הגיבה⁸⁵. בתחילת ינואר 08' התרחש אירוע דומה הפעם בשלומי, גם הפעם לא היו נפגעים וישראל לא הגיבה. בשני המקרים הכחיש חיזבאללה מיידית את מעורבותו בירי וההערכות בישראל היו כי אכן לא הוא ביצע את הירי, אלא ארגון פלשתינאי קטן⁸⁶.

סיכום

השינוי המשמעותי מאז מלחמת לבנון התרחש אצל חיזבאללה שהיה השחקן האסרטיבי בתקופה הראשונה. הירידה באסרטיביות התבטאה הן בהפסקת הפעולות היזומות והן בחוסר התגובה לפעולות שביצעה ישראל. במהלך 22 החודשים חיזבאללה לא יזם אף עימות מול ישראל. חיסול מורנייה* לא נענה בתגובה מיידית של ירי אל ישובי ישראל כפי שהגיב חיזבאללה בעבר על חיסול בכירים בדרג נמוך בהרבה. גם אם חיזבאללה יגיב בעתיד הרי שמדובר בשינוי בדפוס הפעולה שלו. ישראל המשיכה למעשה את אותה התנהלות שבה נקטה לפני המלחמה. מדיניות לפיה היא אינה יוזמת עימותים ומסתפקת בפעולות לאיסוף מודיעין** וחיסול בכירים לעיתים רחוקות. נראה כי המבחן המשמעותי יהיה כיצד תתפקד ישראל כצד המגיב במידה וחיזבאללה יחזור ליזום.

⁸⁵ אייכנר איתמר, "השקט התפוצץ", ידיעות אחרונות, 17.6.07

⁸⁶ יהושע יוסי, "לא נבעיר הצפון ערב ביקור בוש", ידיעות אחרונות, 9.1.08

* גם אם אין וודאות שאכן ישראל אחראית לכך, נסראללה הכריז מייד בהלווייה כי ישראל עשתה זאת ותשלם על-כך.
* הפעולה שבה נהרג עמנואל מורנו זכתה לפרסום בגלל שהיו בה נפגעים, אך יש יסוד להניח כי פעולות נוספות מסוג זה מתקיימות מעת לעת מבלי להגיע לידיעת הציבור.

פרק רביעי: ניתוח התוצאות

4.1 מגבלות הארגון הלא-מדינתי

4.1.1: היפותזה 1: הארגון לא יחצה את "הקו האדום" של המדינה

כפי שכתבתי במתודולוגיה העדיפות הראשונה היא לזהות את "הקו האדום" על בסיס הגדרות מנהיגי המדינה. במהלך התקופה היו מספר הצהרות של מנהיגים ישראליים אשר ניתן לזהותם כסימון "קו אדום" והגדרת התגובה לחצייתו:

תגובת ישראל	פעולות חיזבאללה ביחס ל"קו האדום"	הגדרת התגובה לחציית הקו האדום	הגדרת הקו האדום
תגובת ישראל הייתה מינורית מאד. ירי לעבר עמדות חיזבאללה באזור החטיפה.	ארבעה וחצי חודשים לאחר-מכן חצה הארגון בצורה משמעותית את הקו שהגדיר ברק, כאשר חטף שלושה חיילים.	במידה ותהיה פעולה כזאת היא תענה בתגובה נרחבת וקשה כנגד סוריה ולבנון. ⁸⁷	מייד לאחר נסיגת צה"ל הכריז ראש-הממשלה, אהוד ברק, כי ישראל לא תסבול שום פעולת איבה של חיזבאללה.
	הפסקת הירי, חיזבאללה לא יזם אף עימות ב-21 החודשים הבאים.	תגובה קשה נגד סוריה ולבנון	באפריל 02 העביר שרון אזהרה בתיווך אמריקאי, לפיה המשך הירי בהר דב הוא בלתי-נסבל.
מענה נקודתי לניסיונות החטיפה, ללא תגובה מעבר לכך. יש לציין כי הקו לא נחצה מפני שהמבצעים כשלו.	בתקופת שרון ניסה חיזבאללה פעמיים לחצות את הקו (שני ניסיונות חטיפה שכשלו).	אין הגדרה מדויקת – "תגובה קשה".	בינואר 04 הבטיח אריאל שרון כי אם תהיה חטיפה נוספת התגובה תהיה קשה. ⁸⁸
תגובה חריפה וחריגה בהיקפה – הליכה להסלמה נוספת ו"שבירת כלים" מוחלטת כאשר חיזבאללה הגיב בהסלמה.	חיזבאללה חצה את הקו. נסראללה סבר כי חרף כך ישראל תגיב בצורה חריפה אך נקודתית וקצרה. ⁹⁰	תגובה בסדר גודל שונה מהעבר שתוביל ל"שינוי בכללי המשחק" שהתהוו בגבול הצפון. ⁸⁹	בישיבת הממשלה לאחר החטיפה אמר אולמרט כי החטיפה מהווה חציית קו שישאל אינה מוכנה לחיות איתו.
תגובה חריגה בהיקפה- שבירת כללי המשחק.	חיזבאללה חצה את "הקו האדום" בפעולה שביצע, למרות האזהרה שניתנה בעבר.	למעשה אישוש להגדרתו של שרון לפיה ישראל תגיב באופן חריג לחטיפה נוספת.	שר הביטחון פרץ הסביר את התגובה הישראלית הקשה בכך שחיזבאללה חצה את "הקו האדום" בפעולה שביצע. ⁹¹

⁸⁷ הראל עמוס, "אם נותקף נקבע רף גבוה לתגובה בכל לבנון", הארץ, 25.5.00.
⁸⁸ שיפר שמעון, "שרון: בחטיפה הבאה התגובה תהיה אחרת", ידיעות אחרונות, 30.1.04.

⁸⁹ שיפר, "כללי המשחק השתנו", ידיעות אחרונות, 12.7.06.

⁹⁰ פרי סמדר, "דיבר חלש", ידיעות אחרונות, 17.7.06.

⁹¹ פישמן אלכס, "עברו את הגבול", 14.7.06.

מבחן ההגדרות המילוליות מלמד כי "הקו האדום" הברור ביותר הוגדר על-ידי ברק. הוא מיקם אותו בנקודה "הנמוכה" ביותר – לפיה כל פעולה אלימה של חיזבאללה הינה בלתי-נסבלת. בפועל חיזבאללה חצה את הקו בצורה משמעותית 4 וחצי חודשים לאחר-מכן וישראל לא הגיבה כפי שהבטיח ברק.

שרון הגדיר את הירי על הר-דב כבלתי-נסבל, אך בניגוד לברק הגדרה זאת לא ניתנה מראש, אלא רק לאחר תקופה ארוכה שבה הפך הירי לדבר שגרתי. מאוחר יותר הגדיר שרון חטיפה כ"חציית קו אדום". חיזבאללה לא ייחס ככל הנראה חשיבות כה רבה לאיום, מפני שעוד בתקופתו של שרון ביצע שני ניסיונות חטיפה. מדבריהם של אולמרט ופרץ לאחר החטיפה ביולי 06' ניתן ללמוד כי פעולה כזאת אכן סומנה כ"חציית קו אדום" המצדיקה שבירת כלים. לאחר המלחמה הודה נסראללה כי אילו היה חושב שיש סיכוי של אחד למיליון שישראל תגיב בצורה כזאת לא היה מאשר לבצע את החטיפה⁹². אמירה זאת מלמדת כי חיזבאללה לא רצה בחציית הקו. מדברים שאמר נסראללה במהלך המלחמה ואחריה ניתן להעריך כי הוא האמין שההרתעה הנגדית שיש בידיו (מאגר הרקטות) תגרום לישראל להימנע מתגובה חריגה.

מודעות החיזבאללה ל"קו האדום" של ישראל

אני סבור כי חיזבאללה גילה מודעות לפעולות העולות להיתפס כבלתי-נסבלות בצד הישראלי וכמעט ולא ביצע כאלה. אדוארד אזר כתב כי הערכת מיקומו של "הקו האדום" עשויה להתבצע על בסיס אירועים בעבר⁹³. לאורך כל התקופה הנחקרת נמנע חיזבאללה באופן מוחלט מירי לעבר ישובים אזרחיים, דבר שהוביל בעבר לתגובה ישראלית קשה. מעת לעת העז חיזבאללה לבחון את נכונות ישראל לספוג מתקפות מתוך הערכה כי באותה נקודת זמן ישראל לא תהיה מעוניינת לשבור את הכלים. בסך-הכול נקט חיזבאללה בשני סוגים בלבד של פעולות יזומות: ירי נקודתי אל חיילים בגבול וחטיפות חיילים (יש לזכור גם את הניסיונות שנכשלו). כפי שכתבתי בסקירת הספרות ברגע שפעולה כזאת נתקלה בתגובה סבירה של ישראל התובנה היא שניתן לראותה כחלק לגיטימי מכללי המשחק.

⁹² ערוץ 1, "עזה-לבנון-עזה: תוכנית לציור שנה למלחמת לבנון", 12.7.07.

⁹³ Azar, 1972

נראה כי גם בהחלטתו של חיזבאללה לבצע חטיפה נוספת הייתה התייחסות להיסטוריית התגובות הישראלית. העובדה שמתגובת ישראל על שתי החטיפות בשנת 2000 (ושני הניסיונות הכושלים במאי 04' ובנובמבר 2005) ניתן היה ללמוד כי הפגיעה הינה נסבלת, הביאה את הנהגת הארגון להניח כי גם חטיפה נוספת לא תהווה "חציית קו אדום".

הודאתו של נסראללה לאחר המלחמה כי טעה לחלוטין בהערכת היקף התגובה הישראלית מלמדת כי הניח שפעולת החטיפה הנוספת נמצאת במרחב הספיגה שישראל מוכנה לחיות איתו. בהקשר זה מתעוררת שאלה שלא ניתן להשיב עליה – פעולת החטיפה הסתבכה ובנוסף לשני החיילים החטופים נהרגו שמונה נוספים. אין לדעת כיצד היה העימות מתפתח במידה והפעולה הייתה מתבצעת בצורה סטרילית כמו בספטמבר 00'. ניתן לומר בוודאות כי חיזבאללה חצה את "הקו האדום" של ישראל, אך ניתן לומר גם כי הוא לא ידע שהוא עושה זאת.

מענה חלקי לשאלה אם ישראל הייתה שוברת את הכלים גם במידה ותוצאות החטיפה היו דומות לאילו של ספטמבר 00' ניתן למצוא בתגובה הקשה של ישראל לאירוע חמור הרבה פחות במאי 06'. היה זה העימות היחידי (עד המלחמה) בתקופת פרץ ואולמרט והעובדה שישראל עצרה רק בעקבות קריאת מועצת הביטחון, בהחלט עשויה לסמן החלטה על שינוי בדפוס התגובה הישראלי.

4.1.2 היפותזה 2: הפטרון דורש מהארגון הלא-מדינתי לא לחצות את "הקו האדום" של המדינה.

ארגון החיזבאללה פועל בכפוף לשלושה פטרונים: איראן וסוריה פועלות כפטרון אקטיבי מאחר והן מחמשות ומאמנות את חיזבאללה. לבנון משמשת כפטרון פאסיבי מאחר והיא מאפשרת לו לפעול על אדמתה. האינטרסים וההשפעה של שלושת הפטרונים אינם זהים, לכן תיבחן בנפרד השפעתו של כל אחד מהם על העימות ועל התנהלות הארגון.

סוריה - מייד לאחר הנסיגה, ההתייחסות של ראש-ממשלת ישראל הייתה לסוריה כפטרון הראשי של חיזבאללה⁹⁴. הנגזרת של התפיסה הישראלית הייתה כי סוריה תהווה יעד לתגובה על פעולות החיזבאללה. תקופה קצרה לאחר הנסיגה, חל שינוי בהערכות המודיעין הישראלי והתחזקה ההערכה כי איראן היא המשפיעה על חיזבאללה⁹⁵ וכך נותר המצב עד סיום התקופה⁹⁶. גורם משמעותי

⁹⁴ הראל עמוס, "ברק: סוריה ולבנון אחראיות לשקט", הארץ, 25.5.00
⁹⁵ פישמן אלכס, "עיתוי מוזר", ידיעות אחרונות, 1.7.01

להחלשת ההשפעה הסורית היה מותו של הנשיא המנוסה חאפז אל-אסד ביוני 00' והחלפתו בבנו הצעיר וחסר הניסיון. במהלך שש השנים שקדמו למלחמה תקפה ישראל 3 פעמים יעדים סוריים :

פעולות נגד יעדים סוריים

תאריך	הפעולה ותוצאותיה	ההשפעה על פעולות חיזבאללה
16.4.01	בתגובה להריגת חייל צה"ל – הפצצת עמדה סורית בדרום-לבנון: 3 חיילים סוריים נהרגו.	לא ניכרה השפעה: הארגון המשיך בדפוס הפעולה הקבוע שלו (באותה תקופה), ירי אחת לחודשיים-שלושה על בסיסי צה"ל בהר-דב.
29.6.01	בתגובה למתקפה בהר-דב: צה"ל תקף עמדה סורית בדר"ל: 3 חיילים סוריים נהרגו	אין השפעה: הארגון המשיך בדפוס הפעולה הקבוע שלו (באותה תקופה), ירי אחת לחודשיים-שלושה על בסיסי צה"ל בהר-דב.
4.10.03	בעקבות פיגוע קשה שביצע "הג'יהאד האסלאמי" בחיפה, תקפה ישראל בסיסים של הארגון על אדמת דמשק. התקיפה לוותה באזהרות כי יתכן והמתקפות יורחבו. ⁹⁷	הסלמה: הארגון הגיב בירי נרחב אל ישובי צפון-ישראל. בעקבות הירי החליטו במערכת הביטחון הישראלית להימנע מהרחבת הפעולה בסוריה. ⁹⁸

באפריל 02' בתקופת מבצע "חומת מגן" הסלים חיזבאללה את התקפותיו כנגד ישראל. בין ה-12 ל-15 באותו חודש ביקר שר החוץ האמריקאי קולין פאוול בבירות ודמשק והעביר להן אזהרה חריפה מראש-ממשלת ישראל, לפיה המשך המתקפות יוביל לתגובה קשה כנגד שתיהן. מאז אותה "התחממות" חלפו שנה ותשעה חודשים עד שחיזבאללה יזם עימות, בכל העימותים שהתרחשו באותו פרק זמן הייתה מדינת ישראל הצד היוזם.

המסקנה שניתן להגיע אליה אינה מובהקת: מצד אחד, ניתן להעריך כי **יכולתה של סוריה להשפיע על חיזבאללה הינה מוגבלת עד לא קיימת**. הפעולה הראשונה נגד מטרה סורית באפריל 01' עוררה דריכות גבוהה במערכת הביטחון הישראלית מתוך ציפייה כי ההשלכות יהיו ריסון החיזבאללה או הסלמה משמעותית.⁹⁹ אלא שאף אחת מהאפשרויות לא התממשה, דפוס הפעולה של חיזבאללה נמשך כפי שהיה לפני-כן וכך גם לאחר התקיפה השנייה של ישראל נגד מטרות סוריות. מצד שני, יתכן

⁹⁶ Sobelman Daniel, "Hezbollah Two years after the withdrawal – a compromise between ideology, interests and Exigencies", Strategic Assessment by Jaffe, Vol.5, No.2 (Aug 2002)

⁹⁷ שיפר שמעון, "דמשק על הכוונת", ידיעות אחרונות, 5.10.03

⁹⁸ גליקמן איתן, "הסלמה בצפון: מארב קטלני בגבול", ידיעות אחרונות, 6.10.03

⁹⁹ רפפורט עמיר, "המטרה: להביד את הסורים", ידיעות אחרונות, 2.7.01

והפגיעות הישראליות לא הרתיעו את סוריה. השערה זאת יכולה לקבל חיזוק מהפסקת פעולות חיזבאללה בעקבות האזהרה הישראלית באפריל 02'. העובדה ששר החוץ האמריקאי העביר את האזהרה הישראלית הפכה אותה למעשית הרבה יותר שכן היה ברור כי האיום הישראלי מגובה בתמיכת ארצות-הברית. מדיניותה של ארצות-הברית באותה תקופה* העניקה לישראל לגיטימציה משופרת במידה ותבחר לצאת לפעולה גדולה, יתרה מכך היא יצרה חשש אצל סוריה וחיזבאללה (למרות שלא הוצבו ברשימת היעדים של בוש) כי הן עלולות להפוך בעצמם ליעד עבור האמריקאים¹⁰⁰.

לכן נראה כי הסיטואציה שנוצרה באפריל 02' הייתה מעט חריגה, כי נוצר סיכוי שמעבר לקבלת לגיטימציה בינלאומית נרחבת, קיים סיכוי שישראל אף תזכה לשיתוף פעולה אמריקאי (אם כי הדברים לא נאמרו במפורש), מה שהפך את האיום על הפטרון הסורי למשמעותי הרבה יותר.

איראן – בתקופת המחקר התבסס מעמדה של איראן כפטרון הדומיננטי של חיזבאללה. החל משנות ה-80 העבירה איראן לחיזבאללה סיוע מאסיבי הן של אמצעי לחימה והן סיוע כספי שנועד לחזק את מעמדו הפנימי. בזכות הסיוע האיראני הפך חיזבאללה לארגון רב-עוצמה במערכת הפנימית של לבנון. מאבקו המוצלח בישראל ויכולתו להעניק תמיכה משמעותית לאוכלוסיות חלשות סייעו לו להפוך למפלגה פוליטית בעלת השפעה בפרלמנט. התהליך המוצלח טמן בתוכו גם נקודת תורפה מבחינת האיראנים – חיזוק מעמדו הפנימי של חיזבאללה, אילץ אותו להתחשב גם בשיקולים פנימיים ולא רק בהנחיות האיראניות. כבר ב-1990 אמר נסראללה כי: "במידה ומתקיים קונפליקט בין האינטרס האיראני לאינטרס הלבנוני, חיזבאללה יעדיף את האינטרס הלבנוני!"¹⁰¹

בעוד שלישראל יכולת להעביר לסוריה מסרים דרך מתווכים או להפעיל עליה "מנופי לחץ" באמצעים צבאיים, מול איראן לא קיימות האופציות הללו. השפעתה של איראן על חיזבאללה להסלים/להגביל נעשית בצינורות חשאיים שנגישות המידע לגבי המתרחש בהם מוגבלת מאד.

החימוש המאסיבי שהעבירה איראן לחיזבאללה לאחר נסיגת צה"ל וכן חימושו המהיר והמחודש לאחר מלחמת לבנון מעידים כי לאיראן אינטרס ברור בקיומו של חיזבאללה חזק בעל יכולת איום

* הכרזת מלחמה על הטרור העולמי ופטרוניו בעקבות פיגועי 11 בספטמבר, יציאה למלחמה באפגניסטן, הכנות לתקיפה בעיראק והצהרות מהן ניתן ללמוד כי יהיו יעדים נוספים.

¹⁰⁰ Sobelman Daniel, "Four years after the withdrawal from Lebanon – refining the rules of the game", Strategic Assessment by Jaffe center, Vol.7, No.2 (Aug 2004)

¹⁰¹ Byman, pp.102-105

משמעותית על ישראל. למרות מידע ברור זה, הרי שהיכולת לזהות מה הן ההוראות המדויקות המגיעות מטהרן לביירות אינה קיימת בידי ויכולה להסתמך על השערות בלבד.

לדוגמא, בעקבות חטיפת החיילים ב-12.7.06 הועלתה הטענה כי איראן הורתה על הביצוע כדי להסיט את דעת העולם מהדיון בהחרפת הסנקציות עליה. כנגד טענה זאת ניתן להציב טענה נגדית כי בחירת התאריך נבעה משיקול מבצעי טהור, מפני שבאותו בוקר התבצעו חילופי כוחות באותה גזרה, מה שפגע מאד ברמת הכוונות בצד הישראלי.

לפיכך, לא ניתן לנסח מסקנה מובהקת בדבר אופי השפעה האיראני על פעולות חיזבאללה נגד ישראל. ההשקעה הכספית העצומה ואספקת הנשק המאסיבית לארגון מעידים בוודאות כי איראן הינה בעלת השפעה על חיזבאללה, אולם אין מסקנות מובהקות לגבי חוזק ההשפעה והאינטרס האיראני בהסלמה/הגבלה של פעולות הארגון.

לבנון – על-פי הגדרותיהם של שווייצר וביימן לבנון היא פטרון פאסיבי של חיזבאללה הפועל מאדמתה הריבונית של המדינה. בתחילת שנות ה-90 הגיע חיזבאללה להבנות עם הממשלה ויתר העדות לפיהן הוא יוכל להמשיך לשאת נשק, אולם אך ורק בשטחי דרום-לבנון ובקעת הלבנון ובתנאי שהנשק יופנה רק לכיוונה של ישראל¹⁰². משנת 1992 חלה עלייה בכוחו של חיזבאללה במערכת הפוליטית הפנימית של לבנון, משקלו והתלות בו בפרלמנט הלבנוני הלכה וגברה.

לאחר נסיגת צה"ל הטיל ברק על ממשלת לבנון וסוריה את האחריות על הנעשה בדרום-לבנון. חיזבאללה זכה באותה תקופה להערצה אדירה בזכות היותו "משחרר לבנון" והממשלה אפשרה לו לפעול באין מפריע בתקופה הראשונה. ב-2002 החלו לראשונה מנהיגים לבנוניים להתבטא כנגד החיזבאללה ולקרוא לפירוקו מנשקו והפיכתו למפלגה פוליטית¹⁰³. במהלך התקופה אירעו מספר אירועים משמעותיים, אשר השפיעו על היחסים בין ממשלת לבנון לחיזבאללה:

תאריך	האירוע	השפעתו על חיזבאללה
אפריל '02	שר החוץ האמריקאי העביר לממשלת לבנון אזהרה חריפה כי במידה וחיזבאללה ימשיך את תקיפותיו בהר-דב, ישראל תגיב בצורה שתפגע בלבנון כולה.	ריסון מוחלט של הפעולות ההתקפיות נגד ישראל. במשך 21 החודשים הבאים חיזבאללה לא תקף והסתפק בירי נ"מ לעבר מטוסים ישראלים שטסו בשמי לבנון.
2.9.04	החלטה 1559 של מועצת	ריסון , עד לנסיגה הסורית

¹⁰² Byman, pp.103

¹⁰³ Ibid

מאדמת לבנון לא יזם הארגון אף עימות מול ישראל.	הביטחון קראה ל"יציאת צבא סוריה ומשמרות המהפכה האיראניים מאדמת לבנון, לפירוק החיזבאללה מנשקו ולהחלת ריבונות ממשלת לבנון בדרום-לבנון" ¹⁰⁴ .	
הסלמה משמעותית: לאחר תקופה ארוכה יזם הארגון בתוך חודש שתי מתקפות על הר-דב ועל ישוב אזרחי (שלומי). בהמשך ביצע ניסיון חטיפה שנכשל (רגיר), נסראללה הבטיח פומבית: ב-2006 יחטפו חיילים ישראלים*	יישום חלק מהחלטה 1559 - נסיגת מלאה של צבא סוריה מאדמת לבנון.	26.4.05
המשך הלחימה מול ישראל ולצד זאת התנצלות וניסיונות להוכיח את הצדקת העימות בפני הציבור הלבנוני ¹⁰⁵ . לאחר סיום המלחמה הודה נסראללה כי אילו היה סבור שיש סיכוי מזערי שישראל תגיב כך, לא היה מאשר את ביצוע החטיפה.	חטיפת שני חיילי צה"ל ובתגובה מתקפה ישראלית נרחבת בכל שטחי לבנון. לראשונה יצאו מנהיגים לבנוניים נגד חיזבאללה. ראש-הממשלה, פואד סניורה הבטיח כי: "מעתה רק ממשלת לבנון תוכל להחליט על פתיחת חזית מול ישראל".	12.7.06
כלפי חוץ השלמה עם ההחלטה. ריסון מוחלט של פעולות האיבה נגד ישראל והשקעת מאמצים רבים בחיזוק מעמדו בזירה הפנים-לבנונית (בהצלחה לא מועטה).	החלטה 1701 של מועצת הביטחון. על-פי ההחלטה: "צבא לבנון ייפרס לאורך הגבול עם ישראל. כוח יוניפי"ל בגזרה יוגדל משמעותית וכן מנדט הפעולה שלו. תיאסר על אנשי חיזבאללה החזקת נשק בגלוי".	12.8.06

ניתוח האירועים מעלה מסקנה ברורה: **למתרחש בזירה הפנים-לבנונית השפעה רבה על שיקוליו של חיזבאללה**. האירועים מוכיחים כי הארגון לוקח בחשבון את השלכות צעדיו על לבנון כולה ועל מעמדו בה. העובדה שחיזבאללה הפך מארגון גרילה למפלגה פוליטית המיוצגת בפרלמנט ובשנים האחרונות הצטרפה לתקופות קצרות גם לממשלה הלבנונית אינה מאפשרת לו לפעול במנותק מההתרחשויות בזירה הפנים-לבנונית.

התעצמותו הצבאית והפוליטית של חיזבאללה שללה ממנו חלק מהיתרונות שמהם נהנה ארגון לא-מדינתי הנלחם במדינה. כתוצאה מכך, חיזבאללה נאלץ לשקול את השלכות התגובה הישראלית לא

¹⁰⁴ המכון לחקר תקשורת המזרח-התיכון, **המאבק לפירוק נשק המליציות בלבנון על יסוד החלטה 1559**, 15.5.05.
* בסוף אותה שנה (2005) העריך ראש אמ"ן דאז, אהרון זאבי-פרקש כי חטיפת חיילים ישראלים היא מטרת העל של חיזבאללה שנת 2006 זאת מתוך מחויבותו להוכיח את ההצדקה להמשך קיומו (מתוך התוכנית "עזה-לבנון-עזה" ששודרה בערוץ 1 בתאריך 12.7.07)

¹⁰⁵ פרי סמדר, "**שר לבנוני: נסראללה חטף מדינה שלמה**", ידיעות אחרונות, 14.7.06

רק כלפיו אלא כלפי לבנון ודעת הקהל הכללית בתוכה¹⁰⁶. יחד עם זאת **לממשלת לבנון אין יכולת לחייב את חיזבאללה לנהוג בדרך מסוימת**. עד למלחמת לבנון נמנעה הממשלה מלנסות לעשות זאת, לאחר המלחמה הוכח כי השפעת הממשלה אפשרית רק בתנאי שחיזבאללה מעוניין בשיתוף פעולה עימה.

נראה כי השיקול העיקרי של חיזבאללה הוא שימור חופש הפעולה שלו. המזרחן אייל זיסר זיהה במאי 05' (לאחר הנסיגה הסורית) את המלכוד שנתון בו חיזבאללה: המשך השקט בגבול עם ישראל מוביל לאובדן ההצדקה להמשך קיומו כמליציה חמושה, לעומת זאת עימות גדול מול ישראל עשוי לקומם כנגדו את הציבור הלבנוני¹⁰⁷. ניסיונות הארגון ליצור עימות מוגבל באותה תקופה והתנצלותו של נסראללה לאחר המלחמה מספקות אישור לניתוח זה.

כבר ב-1993 ניסתה ישראל להפעיל לחץ על מלחמת לבנון לרסן את חיזבאללה באמצעות יצירת גל פליטים מאסיבי בסיבוב ההסלמה מול החיזבאללה. הניסיון נשא תוצאות חלקיות בלבד, כך גם בסיבוב ההסלמה ב-1996¹⁰⁸. אין ספק כי הפיכתו של חיזבאללה למפלגה פוליטית מעניק לישראל אפשרות להפעיל מנוף לחץ נוסף שלא קיים מול רוב הארגונים הלא-מדינתיים. אולם מנוף זה חייב להיות מופעל בצורה מושכלת שכן שימוש יתר בו עלול להגביר את כוחו של חיזבאללה בגלל התגברות השנאה לישראל וחשיפת חוזקו של הארגון ביחס לחולשת צבא לבנון.

מאז המלחמה עדיין לא ניסה חיזבאללה לתקוף את ישראל, תחת זאת השקיע מאמצים גדולים מבעבר בחיזוק מעמדו בזירה הפנים-לבנונית*. מאמצים אילו מספקים עדות נוספת לחשיבות שמייחס הארגון למעמדו בזירה הפנימי. הלגיטימציה של חיזבאללה בזירה הפנימית הפכה להיות תנאי קריטי מקדים ליצירת מרחב פעולה מול ישראל.

¹⁰⁶ Byman, pp.104

¹⁰⁷ זיסר אייל, האסטרטגיה של חיזבאללה לאחר נסיגת סוריה מלבנון, מאי 2005

¹⁰⁸ Byman, pp. 112-113

* בעקבות עימותים שפרצו ביוני 08' בין לוחמי הארגון לכוחות הצבא והממשלה נחתם הסכם שחזק משמעותית את כוחו ומידת השפעתו של חיזבאללה בממשלה (זכות וטו).

4.2 מגבלות המדינה

4.2.1 היפותזה 1: מנהיגי המדינה שאפו להימנע מהסלמת העימות מתוך הנחה כי עימות מוגבל

הוא האפשרות המועדפת עבורם

במהלך 8 השנים כיהנו בישראל שלושה ראשי-ממשלה: אהוד ברק, אריאל שרון ואהוד אולמרט. ברק כיהן לתקופה הקצרה ביותר – 9 חודשים בלבד. אך יחד עם זאת הייתה זאת תקופה קריטית שכן בה החל תהליך עיצוב הכללים. שרון כיהן במשך חמש שנים ואולמרט שנתיים וחצי.

מדיניות ישראל בתקופת ברק: ברק הוביל את הנסיגה החד-צדדית מלבנון וליווה אותה באזהרה כמורה לממשלות סוריה ולבנון, לפיה כל פרובוקציה של החיזבאללה תענה בתגובה קשה ומרחיקת לכת נגד שתי המדינות.

חרף זאת, מבין השלושה מדיניותו של ברק מאופיינת ברצון להימנע מכל סוג של הסלמה מול חיזבאללה. הדבר סותר בצורה קיצונית את העובדה שברק כזכור היה היחיד מביניהם שהגדיר "קו אדום" ברור ונוקשה. ארבעה חודשים לאחר הנסיגה הישראלית מלבנון פרצה האינתיפאדה השנייה. ימים ספורים לאחר פריצתה ביצע חיזבאללה את הפיגוע המשמעותי הראשון (חטיפת החיילים) ישראל הגיבה בצורה מינורית מאד.

ההסבר שהעניק לכך אהוד ברק מספר שנים מאוחר יותר היה כי הוא נקט ב"מדיניות ההכלה", לפיה יש לנסות ולהתמקד בעימות מול הפלשתינאים ולא להיגרר לעימות נוסף¹⁰⁹. גבי אשכנזי אשר כיהן כאלוף פיקוד הצפון באותה עת ולאחר מכן כסגן הרמטכ"ל בשנתיים הראשונות שלאחר הנסיגה, אמר בועדת החקירה כי: "דיממנו בצפון כדי לא לפתוח חזית נוספת"¹¹⁰.

בסך-הכול תקופת כהונתו של ברק הינה קצרה מאד אך משמעותית. ההחלטה המשמעותית ביותר היא הבחירה להימנע מהסלמה בתגובה לחטיפת החיילים בהר-דב וחטיפתו של אלחנן טננבאום. ברק

¹⁰⁹ דו"ח וינוגרד 2007

¹¹⁰ דו"ח הביניים וינוגרד עמ' 46

בחר במודע להימנע מהסלמה באותו שלב, חרף העובדה שחיזבאללה חצה באופן משמעותי את "הקו האדום" שהגדירה ישראל מספר חודשים לפני כן.

מדיניות ישראל בתקופת שרון

שרון כיהן כראש-הממשלה לאורך התקופה הארוכה ביותר מבין השלושה, מפברואר 01' עד ינואר 06'. לאחר כניסתו של שרון לתפקיד ניכר שינוי מסויים במדיניות התגובה הישראלית. בשלושת העימותים הראשונים שזים חיזבאללה הפנתה ישראל את התגובה למטרות סוריות. לאחר-מכן חדלה ישראל מדרך תגובה זאת, ככל הנראה מתוך הבנה כי אין לכך השפעה. בראשית אוקטובר 03' ביצע "הג'יהאד האסלאמי" פיגוע רצחני במסעדת "מקסים", ישראל הגיבה בתקיפת בסיסי ג'יהאד בדמשק. חיזבאללה הגיב מיידית בירי נרחב אל עבר יישובי צפון ישראל. הירי שכנע את ראשי מערכת הביטחון לוותר על הרחבת הפעולה נגד סוריה מחשש שחיזבאללה יגיב בהסלמה נגדית וישלח את תושבי צפון ישראל להעביר את תקופת החגים במקלטים¹¹¹. החלטה זאת מעידה פעם נוספת על גישה לפיה עדיף לשלם מחירים מסוימים ולקיים עימות מבוקר מאשר להגיב בעוצמה ולהיגרר להסלמה. הייתה זאת הפעם האחרונה (עד היום) שישראל תקפה יעדים סוריים כחלק מהמאבק נגד חיזבאללה. באפריל 02' לאחר מבצע "חומת מגן"¹¹² העביר שרון אזהרה לסוריה ולבנון באמצעות קולין פאוול הביאה לריסון משמעותי בפעילות החיזבאללה. יחד עם זאת החל מאמצע 2004 חזר חיזבאללה להתגרות בישראל מדי פעם וכמו-כן לנסות לחטוף חיילים (דבר שהוגדר מספר חודשים קודם על-ידי שרון כבלתי-נסבל), תגובותיה של ישראל היו בכל המקרים מאופקות מאד. בועדת החקירה שהוקמה לאחר מלחמת לבנון השנייה התייחסו אנשים שעבדו עם אריק שרון לכך שחוסר הפעולה מול חיזבאללה נבע מהרצון לא לפתוח חזית שנייה. **מדיניותו של שרון לא נבדלה באופן מהותי מזו של ברק**: ישראל מיעטה ליזום, הגיבה בצורה מעט יותר אגרסיבית לפעולות החיזבאללה, אך הייתה רחוקה מלנסות ו"לשבור את הכלים" (מלבד באפריל 02').

¹¹¹ רפפורט עמיר, "מהלך מחוכם של אסד", מעריב, 7.10.03

¹¹² Sobelman, 2004

מדיניות ישראל בתקופת אולמרט

תחת כהונתו של אולמרט השתנה בצורה משמעותית דפוס התגובה של ישראל לפעולות החיזבאללה. בניגוד לשרון וברק, אולמרט היה אדם נטול רקע צבאי-בטחוני וכך גם שר הביטחון שלו, עמיר פרץ. ארבעה חודשים לאחר תחילת כהונתו אירע העימות הראשון מול חיזבאללה (סוף מאי 06'). ישראל הגיבה בעוצמה גבוהה בהרבה מבעבר והתפתח יום קרב של ממש אשר הופסק רק בעקבות דרישת מועצת הביטחון. חודש וחצי מאוחר יותר התרחשה החטיפה, ישראל בחרה להגיב תגובה קשה ביותר וכאשר חיזבאללה הגיב בהסלמה נגדית, בחרה ישראל להגיב גם כן בהסלמה נוספת וכך הלאה בתהליך שהוביל למלחמת לבנון השנייה.

בשנתיים שחלפו מאז מלחמת לבנון השנייה, קשה להשוות את מדיניותו של אולמרט לשני קודמיו, בגלל השינוי הגדול שחל בהתנהלות החיזבאללה. הארגון לא יזם עדיין אף מתקפה נגד ישראל, מה שלא מאפשר לבחון האם אולמרט ממשיך ליישם מדיניות תגובה שונה. מבחינת פעולות יוזמות, המדיניות אינה שונה משל קודמיו: ישראל אינה יוזמת עימותים, אך מבצעת מדי פעם פעולות איכותיות של יחידות עלית (חיסול בכירים, פעולות מודיעיניות).

הרמטכ"ל לשעבר משה יעלון אמר כי מאחורי מדיניות "העימות המוגבל" עמד רציונאל נוסף – הימנעות מעימות גדול עם חיזבאללה תוביל בסופו של דבר לפירוקו מנשק באמצעים מדיניים כתוצאה מאובדן הלגיטימציה לקיומו כמליציה חמושה ועצמאית. על-פי הנחה זאת מאגר הרקטות העצום שלו אינו רלבנטי מכיוון שישראל תימנע מעימות גדול וממילא הרקטות לא יופעלו¹¹³.

ההערכה נשענה על ההנחה כי מבצע גדול נגד הארגון עשוי להיות כרוך בכניסה קרקעית לאדמת לבנון וייתכן שיחייב שהות מחודשת שם, מה שהוכח בעבר כאופציה רעה. שיקול נוסף נבע מכך שבעשור שקדם יצאה ישראל לשני מבצעים גדולים ("דין וחשבון" ב-93' ו-"ענבי זעם" ב-96'), שני המבצעים גבו מחיר יקר בשני הצדדים ולא השפיעו לטווח הארוך על אופי העימות¹¹⁴.

בחינת מספר הנפגעים בצד הישראלי בכל אחת מהתקופות מספקת חיזוק מסוים לתפיסה זאת:

התקופה	מספר ההרוגים	ממוצע הרוגים לחודש
--------	--------------	--------------------

¹¹³ בן-ישי רון, "המדיניות הייתה: נחכה שהטילים שלהם יחלידו", ידיעות אחרונות, 21.7.06

¹¹⁴ דו"ח הביניים ועדת וינוגרד, עמ' 46

* בהתאם להגדרות שהצגתי בראשית הפרק, חמשת ימי המלחמה הראשונים עדיין נכללים בתקופת הביניים, מפני שבשלב זה אף צד עדיין לא לקח החלטה מובהקת על יציאה למלחמה ממושכת והייתה אפשרות כי העימות יופסק לפני הדברים יחזרו למצב שהיה לפני החטיפה.

	הישראליים	
2	ממוצע של 24 הרוגים בשנה**	1995-2000 (6 השנים האחרונות ברצועת הביטחון)
0.42	31	16.7.06 – 25.5.00 : בין הנסיגה למלחמת לבנון השנייה (כולל חמשת ימי המלחמה הראשונים)
147	147	14.8.06 - 16.7.06 : מלחמת לבנון השנייה (בניכוי חמשת הימים הראשונים)
0.04	1	30.6.08 - 14.8.06 : התקופה שלאחר המלחמה

מהטבלה ניתן להסיק שתי מסקנות עיקריות שביניהן קיימת סתירה מסויימת :

1. ההתפשרות הישראלית מול הפרובוקציות של חיזבאללה אפשרו לה לשלם במהלך שש השנים מחיר נמוך בצורה משמעותית מזה ששילמה בתקופת השהייה בדרום-לבנון ומזה ששילמה במלחמת לבנון השנייה. מבחינת מתמטית יבשה ניתן להעריך כי היו נדרשות 30 שנה כדי להגיע למחיר הדמים ששילמה ישראל בחודש אחד של מלחמת לבנון ה-2. נתון זה מתיישב עם ההנחה לפיה "עימות מוגבל" הינו הרע במיעוטו ולכן יש להשלים עם קיום הסכסוך ולנהלו ככזה.
2. המציאות שלאחר המלחמה מוכיחה כי קיימת אפשרות גם ליצירת מצב שבו ישראל משלמת מחיר נמוך מזה ששילמה בתקופה שבין הנסיגה למלחמה. אין ספק שלמחיר הגבוה ששילמה ישראל (ולמחיר הגבוה שגבתה מחיזבאללה) במלחמה יש תרומה משמעותית למחיר הנמוך מאד שהיא משלמת מאז המלחמה.

בשש השנים שלאחר הנסיגה הצליח חיזבאללה להסב לישראל מספר נזקים שקשה לכמת אותם : בוצעו שלוש פעולות איכותיות : פעמיים חטיפת חיילים ופעם נוספת חטיפת אזרח וכן הארגון חזק מאד את ההרתעה כנגד ישראל באמצעות הגדלת ארסנל הטיילים שלו ושימוש מבוקר בהם בכל פעם שישראל הסלימה מעט את פעולותיה. כתוצאה מכך התהווה מצב שבו יש אומנם מספר נפגעים מועט בצד הישראלי, אך מצד שני הוא בלתי-נסבל עבורה משתי הסיבות שהוזכרו.

שבירת הכלים בעקבות החטיפה האחרונה הביאה להמשך התנהלות הסכסוך כאשר מספר הנפגעים הישראלים פחת משמעותית ולצד זאת חיזבאללה אינו משתמש בכלים שהעניקו לו נקודות זכות רבות בתקופה שקדמה למלחמה. העובדה שבמהלך שש השנים הצליח חיזבאללה להעמיק באופן משמעותי את פוטנציאל הפגיעה שלו בישראל בפרט בעורף, שימשה להערכתו מרכיב חשוב ביכולתו למנוע מההנהגה הישראלית לקבל החלטה על שבירת כלים.

** אסון המסוקים שהתרחש בפברואר '97 אינו נכלל בחישוב מפני שמדובר בתאונה חריגה (על-אף שהייתה קשורה לפעילות מבצעית בלבנון) המטה באופן משמעותי את תוצאות הנתונים.

נראה כי השלכותיה של המלחמה לא נבעו מחשיבה מושכלת של ההנהגה הישראלית, אלא במידה רבה דווקא מחוסר-הבנה שהביא בעקיפין לתוצאות חיוביות... מאחר ועל-פי הועדה אולמרט לא החזיק בהשקפה שונה משרון וברק, ניתן להעריך כי הסכמתו לתגובה ברוטאלית מהסוג ששני קודמיו לא אישרו נבעה מחוסר יכולתו (או רצונו) להתמודד מול לחצם של אנשי הצבא להסלים. מופז ויעלון שכיחנו כרמטכ"ל וסגנו בחטיפה הראשונה סיפרו שלחצו על ברק להגיב בחריפות ונדחו¹¹⁵. הרמטכ"ל במלחמה, דן חלוץ, טען כי חשב מזה זמן רב שיש להוציא אל הפועל את תוכניות התגובה שיישמה ישראל לאחר החטיפה השנייה, אך לא הורשה לעשות זאת (בכך יש רמז ברור כי שרון לא איפשר לו לעשות זאת)¹¹⁶. בימיה הראשונים של המלחמה הרבו אולמרט ופרץ להצהיר כי אישרו את כל בקשות ותוכניות הפעולה של הצבא¹¹⁷. 9 ימים מתחילת המלחמה לחץ שר הביטחון פרץ על אנשי הצבא להעמיק את ההפצצות¹¹⁸.

אני סבור כי בניגוד לקודמיו לאולמרט לא הייתה ההבנה כי לצד המחיר החריג שחיזבאללה ישלם, גם המחיר שישראל תשלם עתיד להיות גבוה בהרבה מאשר באירועי העבר. יחד עם זאת, אותו חוסר הבנה הביא אותו להוביל לעימות גדול שקודמיו נרתעו ממנו, כפי שכתבתי המלחמה הביאה בסופו של דבר להמשך ניהול הסכסוך בתנאים משופרים בהרבה עבור ישראל.

משתנה מתערב: השפעת העימות עם הפלשתינאים על קובעי המדיניות

מספר בכירים במערכת הביטחון העידו כי לעימות מול הפלשתינאים הייתה השפעה משמעותית על האיפוק שהובילו שרון וברק. במאי '00 בעת הנסיגה הישראלית הוקצו רוב המשאבים הביטחוניים לעימות מול חיזבאללה. 4 חודשים לאחר-מכן פרץ עימות גדול מול הפלשתינאים, העימות מול הפלשתינאים הלך והסלים עד ליציאת ישראל למבצע "חומת מגן" ב-2002. בעקבות המבצע והקמת גדר ההפרדה חלה רגיעה הדרגתית בעימות¹¹⁹:

שנה	מספר ההרוגים הישראלים בעימות מול הפלשתינאים
2001	187
2002	420

¹¹⁵ בן-ישי, **שם**

¹¹⁶ קדמון סימה, "טעינו שתיכינו", ידיעות אחרונות, 28.7.06

¹¹⁷ פישמן אלכס, "נעכשיו: מתקפה טוטאלית", ידיעות אחרונות, 13.7.06

¹¹⁸ ברנע נחום, "נשיקת קורי העכביש", ידיעות אחרונות, 21.7.06

¹¹⁹ נתן בועז, "לחימה מוסרית כלי הכרעה אסטרטגי בעימות הא-סימטרי", גליון 417 מערכות, פברואר 2008

2003	200
2004	109
2005	57
2006	36

הנתונים מעידים כי בשנתיים הראשונות אכן הייתה הסלמה משמעותית, אולם לאחר מכן חלה ירידה תלולה במספר הנפגעים, כאשר בשנים 2005-2006 היה המספר נמוך מאד עדיין נקטה ישראל במדיניות דומה לשנים שקדמו. חשוב להבהיר כי ביולי 06 הסלימה ישראל את תגובתה מול חיזבאללה בעת שהייתה במבצע חריג בהיקפו בעזה, לאחר חטיפת גלעד שליט¹²⁰.

הנתונים מפריכים את הטענה לפיה העימות הפלשתינאי השפיע על ההתנהלות הישראלית, במהלך שש השנים היו שינויים משמעותיים בהיקף העימות מול הפלשתינאים, לאורך ציר הזמן של שני העימותים לא ניתן למצוא התאמה בין המצב בזירה לבין ההתנהלות הישראלית מול חיזבאללה. השנים 2005-2006 היו שקטות בצורה משמעותית בזירה הפלשתינאית ומנגד חיזבאללה הסלים את פעולותיו (בהשוואה לשנים 2003-2004) ובכל זאת ישראל לא שינתה את אופי תגובותיה לפעולות משמעותיות שביצע חיזבאללה.

לפיכך, חרף דברי חלק מהבכירים במערכת הביטחון, נראה כי העימות מול הפלשתינאים היווה לכל היותר תירוץ להימנעות מהסלמה מול חיזבאללה. העדפתם של שלושת ראשי הממשלה לשמר את העימות מול חיזבאללה כעימות מוגבל נבעה מהתפיסה כי מצב זה הוא "הרע במיעוטו" ללא קשר למצב העימות מול הפלשתינאים.

4.2.2 היפותזה 2: הקהילה הבינלאומית מגדירה את הרף העליון לפעולות המדינה

מעורבות הקהילה הבינלאומית בעימות

קיימים מספר מקרים המוכיחים כי כאשר ישראל ביקשה להסלים את העימות, המחסום שעמד בדרכה הייתה הקהילה, במקרים אחרים הקהילה בחרה לא להתערב או אף לתמוך בישראל, אך גם במקרים אילו ישנן ראיות כי ההנהגה הישראלית התייחסה לקהילה כגוף המשמעותי שאת תגובותיו יש הכרח לקחת בחשבון כאשר היא מעוניינת להסלים את פעולותיה:

¹²⁰ יהושוע יוסי, "חוזרים לגוש", ידיעות אחרונות, 12.7.06

התערבות הקהילה בתקופה שבין הנסיגה מלבנון למלחמת לבנון השנייה

תאריך	עמדת הקהילה	דירוג המשתנה
אפריל '02	לאחר שבועיים שבהם ירה חיזבאללה אל שטח ישראל (בתקופת מבצע "חומת מגן") העביר שר החוץ האמריקאי אזהרה לממשלות סוריה ולבנון כי במידה ולא יחדלו מהירי תצא ישראל למתקפה מאסיבית נגדם.	חוסר התערבות
28.5.06	יום קרב ממושך בין ישראל לחיזבאללה, במהלך הקרבות נהרגו 10 אנשי חיזבאללה והופצו עשרות יעדים של הארגון. לאחר מספר שעות פנתה ממשלת לבנון למועצת הביטחון וזו דרשה מישראל הפסקת אש, ישראל נענתה ¹²¹ .	מגבלה מועטה

בשני המקרים הייתה אפשרות כי ישראל "תשבור את הכלים". במקרה הראשון העובדה ששר החוץ האמריקאי היה זה שהעביר לסוריה ולבנון את המסר העידה כי ארה"ב מעניקה לישראל לגיטימציה. לאחר מכן, במשך 21 חודשים לא יזם חיזבאללה אף עימות כנגד ישראל. אני סבור כי הסרת המגבלה יצרה אצל החיזבאללה חשש והפכה אותו בשנתיים הבאות מיוזם למגיב בלבד. במקרה השני בלמה הקהילה את ישראל בעימות הקשה ביותר מאז הנסיגה. מגבלת הלגיטימציה הופעלה בעוצמה הנמוכה ביותר (התערבות מילולית), אשר הוגדרה כ"מגבלה מועטה". הסיבה שמידת מעורבות כזאת הספיקה היא שישראל נענתה באופן מיידי לבקשת מועצת הביטחון.

התערבות הקהילה במהלך מלחמת לבנון

במלחמת לבנון השנייה נשברו כללי המשחק, בשלב זה באה לידי ביטוי מעורבות הקהילה הבינלאומית בריסון הסכסוך (טבלה בעמוד הבא).

¹²¹ פריש פליקס וברנר דני, "ממשולה ועד ראש הנקרה", מעריב, 29.5.00.

מעורבות הקהילה הבינלאומית במהלך מלחמת לבנון

תאריך	עמדת הקהילה	דירוג המשתנה
12.7.06	תמיכה בינלאומית גורפת בישראל, קריאה להחזרת החטופים ללא תנאי והכרה בזכות ישראל להגן על עצמה	תמיכה בישראל
16.7.06	בועידת המדינות המתועשות קריאה להפסקת הלחימה בשלושה שלבים: שחרור החטופים, הפסקת הירי של חיזבאללה ולבסוף הפסקת המתקפות הישראליות. ¹²² מההצעה עולה בבירור תפיסת ישראל כצד הצודק בעימות.	תמיכה בישראל (במגמת ירידה)
21.7.06	מזכ"ל האו"ם גינה את הפעלת הכוח המוגזם של ישראל, בהודעת הגינוי הופיעה הכרה בזכות ישראל להגן על עצמה, הכעס הוא כנגד חוסר הפרופורציונאליות. ¹²³	מצב ביניים בין "חוסר התערבות" ל"מגבלה מועטה"
31.7.06	נהרגו בכפר-קנא 56 אזרחים לבנוניים והם 37 ילדים. תגובת אולמרט ופרץ הייתה כי לא יהיו לכך השלכות על המשך הלחימה. אולם, על-פי דרישת ארצות-הברית הפסיקה ישראל את התקיפות האוויריות למשך 48 שעות. ¹²⁴	"מגבלה חלקית" – אומנם לא הופעלו סנקציות מעשיות כנגד ישראל, אך היא אולצה בניגוד לרצונה לקבל הפסקת אש זמנית.
11.8.06	לאחר חודש של לחימה אישרה מועצת הביטחון את טיוטת ההסכם להפסקת אש, אשר הושגה בתיווכן של ארה"ב וצרפת. ¹²⁵ לאחר חתימת ההסכם, אפשרה הקהילה לישראל 48 שעות להשלים את משימותיה בטרם יכנס ההסכם לתוקף.	מגבלה חלקית – בסופו של דבר הקהילה היא זאת שהביאה להפסקת האש, יחד עם זאת היא לא עשתה זאת בכפייה אלא בשיתוף פעולה עם השחקנים.

¹²² פרומר יואב, "מנהיגי העולם: ישראל רשאית להגן על עצמה", מעריב, 17.7.06

¹²³ הלר אור, "גינוי מפתיע מהאו"ם", מעריב, 21.7.06

¹²⁴ כספית בן, "שתי יממות בלי הפצצות מהאוויר", מעריב, 31.7.06

¹²⁵ הנדלר ספי, "במטבחון של האו"ם", ידיעות אחרונות, 13.8.06

מעורבות הקהילה לאחר המלחמה

בהחלטה 1701 שהביאה לסיום המלחמה הגבירה לראשונה הקהילה את פעולותיה לריסון החיזבאללה. הוסכם כי כוח רב-לאומי ישלח לדרום-לבנון ויסייע לצבא לבנון לשמור על הסדר ולהצר את צעדי החיזבאללה. מידת האפקטיביות של הכוח עומדת עדיין לא הועמדה במבחן מעשי, בשנתיים שלאחר המלחמה לא היו ניסיונות של ישראל (ולא של החיזבאללה) להסלים את העימות. לפיכך לא נרשמה התערבות נוספת של הקהילה.

במרבית התקופה לא התערבה הקהילה הבינלאומית בעימות, הסיבה היא שישראל מתוך בחירה לא התקרבה אל הגבול אשר הגדרתי כ"סף הלגיטימיות". זאת במקרים שבהם בחרה ישראל להסלים משמעותית את העימות הייתה הקהילה הגוף שבלם אותה. בנוסף לכך יש אינדיקציות רבות לכך שההנהגה הישראלית גילתה מודעות לכפיפות פעולותיה להסכמת הקהילה.

המודעות הישראלית לתפקידה של הקהילה הבינלאומית

לכל אורך התקופה ניכרת המודעות של המנהיגות הישראלית לחשיבותה של הקהילה הבינ"ל וליכולת להיות הגורם שיבלום את ישראל. מודעות זאת מתבטאת בצורה בולטת בניסיון לשמור על יחסים תקינים עם הקהילה. באפריל '02 עדכנה ישראל את ארצות-הברית בכוונתה לנקוט בפעולה קשה ואפשרה לה לשמש כמתווך. במאי '06 נענתה ישראל מיידית לבקשת מועצת הביטחון להפסקת אש.

בהסלמה האחרונה ניכרת שוב המודעות הישראלית לאופציית ההתערבות של הקהילה הבינלאומית. אינדיקציות למודעות הישראלית:

1. בשיבת הממשלה הראשונה לאחר החטיפה סירב ראש-הממשלה לדרישת הרמטכ"ל להפציץ תשתיות לאומיות בביירות מחשש שהדבר יוביל להסתבכות עם ארצות-הברית וצרפת¹²⁶.
2. בהודעת הממשלה בסיום השיבה מתבטאת ההכרה בכך שלקהילה תפקיד בעימות, כאשר נאמר: "הקהילה הבינלאומית מבינה שכל מדינה ובכלל זה ישראל חייבת לפעול באופן תקיף נגד ארגוני אויב כדוגמת חיזבאללה"¹²⁷.

¹²⁶ ברנע נחום ושיפר שמעון, "מה חלוץ היה אומה", ידיעות אחרונות, 25.8.06
¹²⁷ רהט מנחם, "ישראל חייבת להגיב בחומרה", מעריב, 13.7.06

3. 5 ימים בלבד מפתחת המלחמה העריכו בכירים במערכת הביטחון כי יש "למקסם" הישגים במהירות מפני שתוך זמן קצר הקהילה תתערב.¹²⁸

4. ביומה ה-18 של המלחמה העריכו בישראל כי נותר "חלון" של שבוע אחד נוסף בלבד, בטרם תכפה מועצת הביטחון הפסקת אש.¹²⁹

5. יום לאחר מכן התרחש האירוע בכפר-קנא, בעקבותיו נעתרה ישראל להפסקת אש זמנית. ההסכמה נעשתה תוך מודעות כי היא פוגעת בלחץ הרצוף שהפעילה ישראל על חיזבאללה מזה 19 ימים.¹³⁰

ראשי זרועות הביטחון אשר הביעו את זעמם על-כך נענו על-ידי שר הביטחון כי: "הצדק עימכם, אך זהו מס שעלינו לשלם לאמריקאים".¹³¹ נראה כי מאחורי ההתפשרות הישראלית עמדה ההבנה כי במחיר הנזק המידי במישור המבצעי ניתן לקנות זמן נוסף של אשראי לפעולה.

חרף המודעות הגבוהה להתערבות הצפויה, **הקהילה הגיבה באיטיות ביחס להערכות**. אני סבור כי יש לכך שלוש סיבות:

1. **ישראל נתפסה כצד שהצדק עימו** לאחר שחיזבאללה ביצע על אדמתה הריבונית פעולה אלימה שבה נחטפו 2 חיילים ישראליים ונהרגו 9 נוספים. כתוצאה מכך נהנתה ישראל בימים הראשונים מגיבוי בינלאומי גורף (ראה עמ' 36). הצטיירותה של ישראל כצודקת ושל חיזבאללה כתוקפן איפשר לישראל את מרחב הפעולה הגדול יותר מזה שהוצג במודל.
2. **הקהילה הבינלאומית נמצאת בעימות ממושך עם פטרוניו של חיזבאללה** – סוריה ואיראן. לפיכך לפחות לחלק מהמדינות הדומיננטיות בקהילה היה אינטרס בהעמקת הפגיעה בארגון.
3. **המודעות הישראלית** לכך שיחס העולם לפגיעה ביעדים השייכים לממשלת לבנון ולהרג אזרחים המוני יהיה שונה הביאה לעיכוב בהתערבות. לדעת הרמטכ"ל, דן חלוץ, ההחלטה על הימנעות מפגיעה בתשתיות לאומיות בבירות (חשמל) פגעה משמעותית בהישגי ישראל במלחמה.¹³² כנגד טענה זאת ניתן להשיב כי אותה הימנעות אפשרה לישראל זמן גדול מהצפוי.

¹²⁸ רפפורט עמיר, "מרוץ נגד הזמן", מעריב, 16.7.06

¹²⁹ שיפר שמעון, "לצה"ל יש עוד שבוע", ידיעות אחרונות, 30.7.06

¹³⁰ פישמן אלכס, "החלטה תמוהה", 31.7.06

¹³¹ ברנע נחום, "ככה לא מפסיקים אש", ידיעות אחרונות, 1.8.06

¹³² ברנע ושיפר, **שם**

אין ספק כי מדיניות זאת מעוררת את השאלה איזו מהדרכים אפקטיבית יותר: הפעלת כוח רב יותר תוך מודעות כי המגבלה תוצב מהר יותר או הפעלת כוח מוגבל תוך ידיעה שבכך אפשר להרוויח אשראי לזמן פעולה ממושך יותר.

4.2.3 היפותזה 2: מגבלת המדינה - לגיטימציה פנימית

כפי שציינתי בסקירת הספרות, דעת הקהל הפנימית עשויה להוות גורם נוסף אשר יגביל את פעולות המדינה. מאחר ובמהלך 74 החודשים הראשונים ישראל לא התקרבה לחריגה ממה שהגדרתי כ"סף הלגיטימיות", דעת הקהל לא הועמדה במבחן ההשפעה. כמו במקרה של הקהילה הבינ"ל המבחן המשמעותי הגיע רק עם ההסלמה שהובילה לשבירת הכלים. לאחר החטיפה נהנתה ההנהגה הישראלית מתמיכה ציבורית מוחלטת לפעולת התגובה שלה. ככל שהתארכה המלחמה חל כרסום הדרגתי ועקבי בתמיכה (תהליך דומה לזה שעובר על הלגיטימציה הבינ"ל). יחד עם זאת הכרסום היה איטי יותר מזה שחל בקהילה הבינ"ל, ביום ההחלטה על הפסקת האש במועצת הביטחון, עדיין תמך רוב מכריע בציבור הישראלי בהרחבת הלחימה. **השוואה בין הלגיטימציה הפנימית והבינלאומית במהלך מלחמת לבנון השנייה:**

תאריך	עמדת הציבור הישראלי	עמדת הקהילה הבינלאומית
21.7.06 (היום ה-10 למלחמה)	95% - תגובת ישראל צודקת. 90% - תומכים בהמשך הלחימה	גינוי ראשון לפעולות ישראל מפיו של מזכ"ל האו"ם
25.7.06 (היום ה-14 למלחמה)	90% - תגובת ישראל צודקת 82% - תומכים בהמשך הלחימה	הגעה של שרת החוץ האמריקאית לישראל והתחלת תהליך המוביל להפסקת אש.
11.8.06 (לאחר חודש של לחימה, 3 ימים לפני הפסקת האש)	75% - פעולת ישראל צודקת 64% - תומכים בהרחבת הלחימה.	העברת ההחלטה על הפסקת האש במועצת הביטחון.

מהטבלה ניתן לראות בבירור כי בשלב הראשון נהנתה ישראל מתמיכה מוחלטת הן בזירה הפנימית והן בזירה הבינלאומי. התמיכה נבעה מכך שנתפסה בשלב זה הצד הצודק באופן מובהק (לאחר שספגה מתקפה קשה ללא סיבה מוצדקת). מתגלה קשר ברור בין התארכות הלחימה לירידה בלגיטימציה בשתי הזירות. יחד עם זאת ניכר בבירור כי מרחב הלגיטימציה הפנימית הינו רחב

* הנתונים מובאים מסקרי דעת קהל שנערכו בתאריכים אילו ופורסמו ב"ידיעות אחרונות" ו-"מעריב".

יותר, בשלב שבו הקהילה הבינלאומית כבר הביאה את הצדדים להפסקת האש, התמיכה הפנימית בצדקת המלחמה ובהמשכה אומנם בירידה, אך עדיין גבוהה מאד. באופן היפותטי ניתן לומר כי אילו הקהילה הבינלאומית לא הייתה מתערבת כלל, סביר כי הכרסום המתמשך בתמיכה הפנימית היה מביא בשלב מסוים ליצירת מאסה ציבורית של התנגדות אשר הייתה מביאה בסופו של דבר לאובדן לגיטימציה והפסקת הלחימה. יתכן שניתן ללמוד מכך על חשיבותו של פקטור זה בנוגע למדינות שיכולת ההשפעה של הקהילה הבינלאומית עליהן הינה מוגבלת (מעצמות). עובדה זאת אומנם תעניק להן מרווח פעולה גדול יותר מזה שהיה לישראל במקרה זה, אך עדיין הוא לא יהיה אינסופי אלא יפגוש בשלב מאוחר את יותר את מחסום דעת הקהל הפנימית.

4.3 תפקידם של השיקולים הנורמטיביים ביצירת כללי המשחק

נורמות מקומיות ובינלאומיות מהוות פקטור משמעותי בשמירת כללי משחק בעתות שלום ומלחמה בין מדינות. רבות מהנורמות מעוגנות באמנות ז'נבה שעליהן חתומות מדינות העולם. חוקרים שעסקו בנושא מצאו כי אומנם המחוייבות לנורמות אינה מונעת מלחמות, אולם ביכולתה להגביל משמעותית את עוצמת של עימותים קיימים. לאחר סיום סקירת הנתונים וההיפותזות המרכזיות בעבודה, עולה לדעתי מסקנה ברורה – **שיקולים נורמטיביים לא השפיעו על כללי המשחק.**

התנהלות שני השחקנים התאפיינה בניצול יכולות מוגבל מאד ופגיעה מבוקרת ביריב. ישראל מיעטה מאד לפעול כנגד חיזבאללה ומלבד במלחמה עשתה זאת באופן נקודתי ומינורי, חיזבאללה נמנע עד למלחמה מלפעול כנגד אזרחים ישראליים. לכאורה התנהלות הדדית זאת יכולה להיתפס ככפיפות לנורמות חיזוניות או פנימיות, אולם אני סבור כי דווקא המלחמה שבה הסירו שני השחקנים את המגבלות, חשפה כי השיקולים לא היו קשורים לנורמות:

ישראל קיימות שתי אינדיקציות ברורות:

1. בישיבת הממשלה הראשונה לאחר החטיפה התעורר ויכוח בין הרמטכ"ל לראש-הממשלה. הרמטכ"ל תמך בתקיפה נרחבת של תשתיות המדינה בלבנון, אולמרט התנגד (ראה עמ' 54). הפגיעה בתשתיות הייתה גורמת בוודאות לנזק ישיר ועקיף לאזרחים רבים שאינם מעורבים בסכסוך. אולם התנגדותו של אולמרט לא הושפעה מהחשש מפגיעה כזאת, אלא מהזעם הבינלאומי שהיא עשויה לעורר. כלומר, אלמלא

החשש מהקהילה הבינלאומית, לא הייתה להנהגה הישראלית התנגדות לפגוע בצורה משמעותית באזרחים רבים.

2. שבועיים וחצי לאחר פתיחת המלחמה נהרגו אזרחים וילדים רבים כתוצאה מהפצצת חיל-האוויר הישראלי בכפר-קנא. בעקבות האירוע כפתה ארה"ב על ישראל הפסקת אש הומניטארית. אולמרט ופרץ הביעו בגלוי את התנגדותם להפסקת האש, אולם הודו בחיוניות ההסכמה אליה לצורך המשך קבלת האשראי הבינלאומי (ראה עמ' 54).

בסך-הכל ישראל מיעטה ליזום הסלמות בעימות, אולם המקרים שבהם יזמה חשפו כי שיקולים נורמטיביים לא היוו שיקול להחלטה זאת. מה שנחשף הוא המודעות הישראלית לחשיבות הנורמות עבור הקהילה הבינלאומית וכתוצאה מההכרה בחשיבות הלגיטימציה הבינלאומית, נכונות להכפיף את הפעולות לנורמות אילו.

חשוב להבהיר כי ארצות-הברית ובמיוחד צרפת, שתיים מהמדינות הדומיננטיות בקהילה הבינלאומית הן בעלות אינטרסים פוליטיים וכלכליים חזקים בלבנון. האינטרס שלהן במניעת עימות גדול אינו רק נורמטיבי, אלא גם תוצר של המעורבות שלהן בנעשה בלבנון. נקודה זאת חשובה להבהרת ההבדל בין שני המקרים שהוצגו: ההימנעות מהפצצת התשתיות נבעה גם מהחשש מזעמן של מדינות מערביות שהשקיעו כסף רב בתשתיות אילו. ההסכמה להפסקת אש לאחר אירועי כפר-קנא נבעה מההבנה בחשיבות הפעולה בכפיפות לנורמות הבינלאומיות.

חיזבאללה

חיזבאללה פעל לאורך כל התקופה (מלבד המלחמה) באופן מבוקר. כמו במקרה של ישראל, אני סבור כי התנהלותו במצבים של הסלמה חשפה כי הגבלת הפעולות נבעה משיקול אסטרטגי ולא נורמטיבי:

1. עד למלחמת לבנון מיעט חיזבאללה לפעול כנגד אזרחים ישראלים, הוא עשה זאת במקרים ספורים בלבד: באוקטובר 03 – בעקבות תקיפה ישראלית בדמשק ובמאי 06 – בעקבות חיסול בכיר בצידון. אני סבור כי שני המקרים חושפים כי חיזבאללה ראה בירי קלף אסטרטגי השמור למצבים של הסלמה ולפיכך נמנע ממנו רוב הזמן. כאשר ראה הגיון מבצעי ביישומו עשה זאת.
2. במהלך מלחמת לבנון מיקד חיזבאללה את מאמציו בפגיעה משמעותית ככל האפשר בערים ישראליות ובריכוזים אזרחיים. התנהלות זאת מחזקת את המסקנה שהצגתי בסעיף הקודם לפיה ההחלטה להימנע מפגיעה באזרחים ביתר התקופה נבעה משיקול אסטרטגי ולא נורמטיבי.

3. חיזבאללה נמנע לחלוטין מהעברת כל מידע בנוגע למצב החיילים החטופים (בשני המקרים) דבר הנוגד באופן בוטה את הכתוב באמנות בינלאומיות. לסיכום, חיזבאללה גזר על עצמו מגבלות רבות לאורך כל התקופה (מלבד מלחמת לבנון כמובן), אולם לדעתי האירועים שבהם הסיר מעצמו את המגבלות חושפים בבירור את העובדה שהמגבלות נבעו משיקולים אסטרטגיים שעיקרם הרצון להימנע מגרירת ישראל לעימות גדול. יתרה מכך אופציית הפגיעה באזרחים הנתפסת כפעולה לא נורמטיבית הייתה מכשיר מרכזי שבו השתמש חיזבאללה באופן מושכל כדי להרתיע את ישראל מלפעול נגדו.

דיון ומסקנות

5.1 בעיית המחקר

במהלך המחקר ניסיתי לענות על השאלה בדבר קיום כללי משחק בלוחמה א-סימטרית. המחקר התמקד בסכסוך בין מדינת ישראל לארגון ה"חיזבאללה" במהלך השנים 2000-2008. נאסף בסיס נתונים המכיל את כל האירועים האלימים שהתרחשו (בין השחקנים) במהלך התקופה. ההנחה בדבר קיומם של כללי משחק התבססה על ההשערה כי כל שחקן פועל בכפוף לשני סוגים של כללים – **מגבלה פנימית** שהוא מטיל על עצמו מתוך שיקול אסטרטגי לפיו עימות מוגבל הינו אופציה מועדפת. כאשר השחקן מחליט להסיר מעצמו מגבלה זאת הוא נאלץ לפעול בכפוף **למגבלה חיצונית**: לחץ בינלאומי במקרה של המדינה והתערבות פטרון במקרה של הארגון. הוצגו בסך-הכל חמש היפותזות, שתיים בנוגע לארגון ושלוש בנוגע למדינה. ממצאי המחקר חיזקו את ההנחה בדבר קיומם של כללים וגבולות בעימות.

5.2 תוצאות המחקר

5.2.1 קביעת כללי משחק מתוך שיקול אסטרטגי

חרף העובדה ששני השחקנים אינם מקיימים הידברות, בחלקים משמעותיים של התקופה בחר כל אחד מהם להגביל את פעולותיו ולהשתמש בחלק מזערי מיכולותיו. הסיבה לכך היא ההנחה של כל אחד מהם שעימות מוגבל משרת את מטרותיו.

המדינה – עימות מוגבל כאופציה אסטרטגית מועדפת

מנהיגי ישראל ראו בעימות מוגבל אופציה מועדפת, זאת על בסיס התובנה כי לא ניתן לסיים את הסכסוך בדרך של הסכם ומנגד השגת הכרעה מוחלטת כרוכה במחיר דמים גבוה. לכן ניהול עימות מוגבל יגבה מישראל את המחיר הנמוך ביותר. הבחירה התבטאה במיעוט פעולות יזומות ובתגובות מוגבלות מאד להתקפות החיזבאללה.

בדו"ח הביניים של ועדת וינוגרד נכתב כי אצל שלושת ראשי הממשלה והרמטכ"לים שכיחנו במהלך התקופה שררה הבנה דומה לפיה כל עוד חיזבאללה לא מסלים את פעולותיו, מצב זה הוא הרע במיעוטו. התוצאה היא שישראל איפשרה לחיזבאללה לפעול מעת לעת והגיבה בכפוף למגבלות נוקשות שמזערו את היקף הפגיעה שלה באויב, האיזון הופר ביולי 06'.. החלטת ממשלת ישראל להסיר את מגבלות התגובה נבעה מן התובנה כי עימות מוגבל בתנאים שהתהוו הפך להיות בלתי-נסבל עבור ישראל*. ממשלת ישראל לא החליטה מייד על הסרת כל המגבלות שהטילה על עצמה. המגבלות הוסרו לחלוטין רק בעקבות תגובותיו הקשות של חיזבאללה (שהנהגה הישראלית לא העריכה נכון את היקפן, ראה עמ' 49). לאחר המלחמה כאשר התהוו מחדש תנאים משופרים, חזרה ישראל לפעול באופן מוגבל מאד, חרף העובדה שחיזבאללה לא הוכרע וברור כי הסכסוך רחוק מסיום. העובדה שחיזבאללה התעצם באופן משמעותי מאז שנת 2000 התגלתה כאמצעי רב-חשיבות בבניית המודל. הידיעה על המחיר המוגבר שתגבה שבירת כלים חיזקה את ההעדפה לדבוק בעימות המוגבל, גם כאשר ישראל ספגה פגיעות משמעותיות.

חיזבאללה – לא לחצות את "הקו האדום" של ישראל

התשת המדינה באמצעות ניהול עימות מוגבל היא אסטרטגיה ידועה של ארגוני גרילה וטרור. אולם המושג עימות מוגבל טומן בחובו מרחב גדול של רמות אלימות שניתן להפעיל. תהליך הגדרת כללי המשחק מהווה למעשה מו"מ אלים בנוגע לרמת האלימות שיוכל הארגון להפעיל. בשש השנים הראשונות יזם הארגון כמעט את כל העימותים בין השחקנים, יחד עם זאת הוא הקפיד להגביל את פעולותיו הן מבחינת רמת הפגיעה והן מבחינת פסקי הזמן ביניהן. ארסנל הטילים העצום

** האמירה המרכזית בנאום ראש-ממשלת ישראל לאחר החטיפה היתה: "עד כאן!!", כלומר פעולות החיזבאללה חצו את הרף שאיתו תוכל ישראל להשלים

של הארגון לא הופעל נגד אזרחי ישראל עד מלחמת לבנון, העובדה שהדבר נעשה מתוך בחירה מעידה על רצון להימנע מעימות גדול.

התנהלות זאת מלמדת על אינטרס לשמר את העימות ולהסב נזק לישראל, אך יחד עם זאת להגביל את הפגיעה באופן שלא תוביל לעימות גדול. אני סבור כי ההימנעות המוחלטת של הארגון מפעולות יזומות מאז מלחמת לבנון מעידה כי שבירת הכלים של ישראל ביולי '06 העמידה אותו במבוכה והוא עדיין חושש לבחון את נכונות ישראל לספוג פגיעה.

לאורך התקופה נמצאו שתי ראיות מובהקות לרצון החיזבאללה להימנע מחציית "הקו האדום": הפסקת התקיפות באפריל '02 ו"התנצלותו" של נסראללה בפני הלבנונים לאחר סיום המלחמה. שני מקרים אילו בצירוף ניתוח פעולותיו המוגבלות של הארגון לאורך התקופה מחזקות את ההנחה לפיה חיזבאללה בחר לפעול בכפוף למגבלה שלא לחצות את רף הספיגה המקסימאלי שאיתו תסכים ישראל להשלים.

בשש השנים שקדמו למלחמה נמנע חיזבאללה מלפעול נגד אזרחים ישראלים. בתגובה להסלמה הישראלית ביולי '06 התנער חיזבאללה ממגבלה זאת ועשה מאמץ לפגוע במספר רב ככל האפשר של אזרחים. שינוי הגישה של חיזבאללה מעיד כי ההימנעות מפגיעה באזרחים נבעה משיקול טקטי בלבד.

5.2.2 קביעת כללי משחק על-ידי גורם חיצוני

האכיפה על-ידי גורם חיצוני מתבצעת במצב שבו השחקן בחר להסיר מעצמו את מגבלות הפעולה שבכפוף אליהן הוא פועל בתקופות רבות במהלך העימות. הגורם המגביל את פעולותיו של כל אחד מהשחקנים הוא שונה:

המדינה

לגיטימציה בינלאומית

כאשר ישראל בחרה להסלים את העימות, ההתערבות הבינלאומית הציבה עבורה גבול העליון שתחם את מרחב הפעולה שלה. המחקר אישש טענה של מחקרים קודמים, לפיה ישנם משתנים המשפיעים על מידת הלגיטימציה הבינלאומית: מידת הפגיעה שספגה המדינה ומשך הפעולה שהיא נוקטת בה.

במלחמה שפרצה ביולי '06 התגלה קשר הפוך מובהק בין התארכות הלחימה והעלייה במספר הקורבנות לבין מידת הלגיטימציה הבינלאומית. ככל שהתארכה המלחמה פחתה הלגיטימציה לפעולותיה של ישראל וגברה המעורבות הבינלאומית במטרה להביא לריסון העימות.

העובדה שלאורך רוב התקופה בחרו ראשי-הממשלה הישראליים בעימות מוגבל כאופציה המועדפת צמצמה את חשיבות ההתערבות הבינלאומית. כל עוד ההנהגה הישראלית דבקה ביעד של עימות בעצימות נמוכה, הקהילה הבינלאומית אינה משחקת תפקיד בסכסוך. כאשר בחרה ישראל להסלים, נחשפה חשיבותה של ההתערבות הבינלאומית.

משתנה אלטרנטיבי שנבחן היה הלגיטימציה הפנימית. נמצא קשר הפוך זהה למקרה של הלגיטימציה הבינלאומית: ככל שהתארכה הלחימה פחתה הלגיטימציה הפנימית. יחד עם זאת התהליך היה איטי הרבה יותר מה שהפך אותה במקרה זה ללא רלבנטית (מפני שההתערבות הבינלאומית הביאה להפסקת אש הרבה לפני שאובדן הלגיטימציה הפנימית הגיע למימדים משמעותיים). יחד עם זאת על-פי הירידה העקבית בתמיכה הפנימית, ניתן להעריך כי אילו הקהילה הבינלאומית לא הייתה מתערבת או שלא הייתה מצליחה לכפות את רצונה, בטווח הרחוק הייתה הממשלה נבלמת כתוצאה מהתנגדות פנימית. מצב זה עשוי להיות רלבנטי כאשר מדובר במעצמה שהקהילה הבינלאומית תתקשה הרבה יותר להשפיע עליה.

נורמות בינלאומיות

הנחת היסוד שהצגתי בסקירת הספרות הייתה כי בניגוד לארגון, המדינה מחוייבת לנורמות וחוקים בינלאומיים. ממצאי המחקר חשפו כי **עיקר המחוייבות לנורמות נבע מהרצון לשמור על לגיטימציה בזירה הבינלאומית**. הניסיון של ישראל להימנע מפגיעה בחפים מפשע נבע בעיקרו מהחשש מתגובת הקהילה הבינלאומית ופחות מתחושת מחוייבות לנורמות. טענתי מתבססת בעיקר על ההחלטה להימנע מהפצצת התשתיות כדי לא להרגיז את ארה"ב וצרפת (לא כתוצאה מרצון להימנע מהנזק הכבד שהדבר היה גורם לאזרחים לא מעורבים) ומההסכמה להפסקת האש ההומניטארית (בעקבות הרג האזרחים בכפר-קנא) רק בעקבות לחץ אמריקאי כבד.

חיזבאללה – הפטרון מגביל

המחקר חשף את השפעתו המשמעותית של **הפטרון הפאסיבי – ממשלת לבנון**. במהלך המלחמה פגעה ישראל לראשונה בצורה משמעותית בתשתיות ואזרחים לבנוניים. בעקבות המלחמה חלה עלייה משמעותית במעורבות ממשלת לבנון וצבאה בנעשה בגבול לבנון-ישראל. יש לכך השפעה על החלטת חיזבאללה להגביל את פעולותיו.

כתוצאה מהפיכתו לכוח פוליטי דומיננטי בלבנון הוא נאלץ להעריך לא רק את מידת הסבילות שלו לתגובה ישראלית, אלא גם את זו של העם הלבנוני וממשלתה. החשיבות שמייחס חיזבאללה לגליטימציה הפנימית מאלצת אותו לבחור בנמוך מבין שני סיפי הסבילות – פגיעה שיהיה מוכן לספוג כארגון ופגיעה שהציבור והממשלה הלבנונית יוכלו להשלים איתה. יתכן שמעמדו של חיזבאללה מעניק לישראל מנוף לחץ אפשרי נוסף של הפעלת לחץ על הארגון דרך פגיעה באוכלוסיה, יחד עם זאת השימוש בכך צריך להעשות באופן מושכל. ב-1993 ניסתה ישראל באופן מוצהר לעשות בכך שימוש (ראה עמ' 46-47) והשיגה תוצאות פחות מוצלחות ממה שציפתה.

חשוב להבהיר כי השפעת הגליטימציה הפנימית על החיזבאללה אינה מקבילה לזאת של מדינה ריבונית. אובדן לגיטימציה של ממשלת ישראל יוביל לנפילתה והחלפתה באחרת, אובדן לגיטימציה של חיזבאללה יוביל לבידודו וניסיונות מוגברים להצר את צעדיו. בכל מקרה, העוצמה הפנימית הרבה שצבר חיזבאללה מאז שנות ה-80 שללה ממנו חלק מהיתרונות שמהם נהנה לפני כן וחשפה אותו למגבלות שלא היה מחוייב אליהן לפני כן.

לחיזבאללה שני פטרונים אקטיביים – אירן וסוריה. ישראל פגעה מספר פעמים באופן מבוקר באחד הפטרונים האקטיביים (סוריה). הפגיעות בסוריה לא השפיעו על התנהלות חיזבאללה מול ישראל. יש קושי לגזור מסקנה מובהקת: האם אי-ההשפעה מעידה על-כך שלסורים השפעה נמוכה על חיזבאללה או שמא הפגיעה בסורים פשוט לא הייתה משמעותית מספיק כדי לאלצם לרסן את החיזבאללה. בנוגע לפטרון האקטיבי המשמעותי ביותר (איראן) המצב מורכב עוד יותר: בניגוד לשני הפטרונים האחרים – ישראל לא פגעה בו ולצד כך אין כמעט מידע בנוגע להנחיות המועברות ממנו לארגון, כתוצאה מכך קשה אפילו לנסח מסקנות חלקיות, כפי שניתן לעשות לגבי סוריה. בשורה התחתונה, אין ספק שלחיזבאללה תלות משמעותית בכל אחד מפטרונים. האיום הישראלי באפריל '02 הופנה גם כלפי סוריה ולבנון, ביולי '06 ספגה לבנון כולה פגיעה קשה. שני אירועים אילו הובילו לריסון משמעותי של החיזבאללה. יחד עם זאת, חוסר הנגישות למידע לא מאפשר להגיע למסקנה מובהקת בתשובה לשאלה מה הייתה מידת השפעת הפטרונים על ריסון הארגון.

5.2.3 שבירת כללי משחק

שבירת כללי משחק מתרחשת כאשר אחד השחקנים מחליט לחרוג מהמגבלות והכללים שבכפוף אליהם הוא פועל. במהלך תקופת המחקר התרחש מקרה אחד – מלחמת לבנון השנייה.

שבירת הכלים אירעה בעקבות החלטת ישראל לא להשלים עם הפגיעה שספגה באירוע שבו נחטפו 2 חיילים ונהרגו 8 נוספים. התגובה הישראלית גילמה התעלמות משתי המגבלות העיקריות שבכפוף אליהן פעלה עד אז: תחילה, הסרת המגבלה שהטילה על עצמה במטרה לשמור על עימות מבוקר ובשלבם מאוחרים יותר, המשך הלחימה חרף התנגדות הקהילה הבינלאומית. תגובה קשה של ישראל בלבד לא בהכרח הייתה מביאה לשבירה מוחלטת של הכלים, החלטת חיזבאללה להגיב בצורה קשה לתגובה הישראלית ולהשתמש באמצעים שעד אז נמנע מלהשתמש בהם (בעיקר ירי רקטות מאסיבי לעבר ישובי צפון ישראל) היוותה פקטור משמעותי. על-סמך דברי הרמטכ"ל ורה"מ בישיבת הממשלה לאחר החטיפה ניתן ללמוד כי ישראל לא תכננה להגיע למלחמה ממושכת¹³³, החלטת חיזבאללה להגיב בהסלמה היוותה גורם משמעותי בתהליך שבירת הכלים. במהלך המלחמה בחרה ישראל להתעלם במשך למעלה משלושה שבועות מקריאותיה של הקהילה הבינ"ל להפסקת אש (זאת בניגוד להיענותה המיידית לקריאה דומה בהסלמה שהתרחשה חודשיים קודם לכן). ניתן ללמוד מכך על נכונות ההנהגה הישראלית לשנות את כללי המשחק גם במחיר עימות מסויים עם הקהילה.

בסופו של דבר העימות רוסן בזכות התערבות משמעותית של הקהילה בשיתוף פעולה עם פטרונו הפאסיבי של חיזבאללה (ממשלת לבנון) והסכמת שני השחקנים המעורבים בעימות. תהליך שבירת הכלים מעיד כי לצד האינטרס של השחקנים לפעול בכפוף לכללים, **נראה כי מעת לעת תתרחש הסלמה משמעותית מתוך רצון של "שובר הכלים" להחזיר את העימות להתנהלות נוחה יותר עבורו.** ישראל נאלצה ליזום הסלמה כזאת כתוצאה מהיווצרות מצב שבו העימות המוגבל הסב לה נזק מצטבר שהיה בלתי-נסבל עבורה ולכן חדל להיות האופציה האסטרטגית המועדפת עבורה. המעבר לשבירת כלים כבחירה אסטרטגית מועדפת תלוי במידה רבה בהערכות לגבי המחיר הכרוך במעבר להסלמה. לכן, ככל שהארגון מייצר פוטנציאל פגיעה גבוה יותר בעימות רחב, גובר הסיכוי שהוא יוכל להרתיע את המדינה מלשבור את הכלים.

נטישת העימות המוגבל הייתה זמנית בלבד, מטרתה הסופית לא הייתה הכרעת הסכסוך אלא החזרתו מחדש להתנהלות בתנאים נסבלים. לאחר השגת המטרה חזרה ישראל להתנהל בכפוף לתפיסה לפיה עימות מוגבל הוא האופציה המועדפת, חיזבאללה מנגד פועל בתנאים נוחים פחות, אולם בכל זאת מעדיף להימנע מלהסתכן בהסלמה מחודשת. במצב הנוכחי שבו הכללים החדשים הרעו את מצבו של

¹³³ דו"ח הביניים של ועדת וינוגרד, עמ' 46

חיזבאללה, קיימת סבירות גבוהה יותר כי הוא יהיה השחקן שיחליט בשלב מסויים שהסלמה עדיפה עבורו מהמשך העימות המוגבל בתנאים הנוכחיים.

5.2.4 סיכום התוצאות

המשותף בהחלטת השחקנים לפעול בכפוף לכללים ולגבולות השונים הוא שבכל המקרים ההחלטה נובעת משיקולים של הרתעה ועלות-תועלת. המדינה בוחרת בעימות מוגבל מתוך שיקול אסטרטגי וחוששת מתגובת הקהילה הבינלאומית באשר היא נוטשת העדפה זאת ובוחרת בהסלמה. הארגון חושש מפעולה שתביא לתגובה קשה של המדינה כנגדו ומעדיף להגביל את פעולותיו. עימות מוגבל מהווה אינטרס תועלתני של שני השחקנים במצבים רבים, אולם האינטרס לכך הוא שונה: ישראל רואה בו ברירת מחדל מתוך הבנת המחיר הגבוה הכרוך בהכרעה מוחלטת של חיזבאללה ומתוך הבנה כי לא ניתן ליישב את הסכסוך בהסכם. חיזבאללה רואה בעימות המוגבל דרך למקסום הישגים באמצעות התשת ישראל והימנעות מעימות רחב שיביא לביטוי את יתרון העוצמה של ישראל. כאשר נוצרת נקודת מפגש מקובלת בין האינטרסים המנוגדים יתאפשר ניהול של עימות מוגבל תחת כללי משחק. אולם השוני באינטרסים ובאופי השחקנים עשוי להביא למצב שבו שני הצדדים יראו עימות מוגבל בעין שונה זה מזה כפי שקרה ביולי '06 כאשר נסראללה העריך שהחטיפה נכללת בטווח הפגיעה שישראל מוכנה לחיות איתו. טעות זאת הובילה להסרת המגבלות ששני השחקנים פעלו תחתיהן בשש השנים שקדמו.

בגלל העובדה שמדובר בבחירה אסטרטגית יש חשיבות רבה לעמדות האדם העומד בראש הארגון/מדינה שכן הוא זה שקובע את הרף העליון לפעולות. בראש חיזבאללה עמד לאורך כל התקופה נסראללה, בישראל התחלפו שלושה ראשי-ממשלה: שרון הגביה במעט את הרף העליון שהציב ברק ואילו אולמרט הגביה בצורה משמעותית את הרף שקבע שרון.

שיקולים נורמטיביים המהווים פקטור משמעותי ביצירת מגבלות בסכסוכים בין מדינות לא התגלו כבעלי השפעה במחקר זה. ישראל הגבילה את פעולותיה אחרי שהרגה מספר רב של אזרחים רק בעקבות לחץ כבד של הקהילה. חיזבאללה נמנע במשך 6 שנים מלהשתמש ביכולת הירי שלו לעבר ישובים אזרחיים, אולם במהלך ההסלמה במלחמה הפך אמצעי זה לנשק העיקרי שלו. מכאן ניתן ללמוד שההימנעות נבעה משיקולים טקטיים ולא משיקולים נורמטיביים. כאשר ישראל הגיבה באופן חריף, חיזבאללה לא היסס להשתמש ביכולת הירי שלו לעבר אזרחים.

5.3 שאלות פתוחות ונקודות תורפה

עיקר השאלות שנותרו פתוחות לאחר המחקר קשורות לארגון הלא-מדינתי. הזכרתי את הקושי בהצגת מסקנות בנוגע למערכת היחסים פטרון-ארגון, בעיה כזאת קיימת גם בניסיון לנתח את מניעי הארגון בבחירת הפעולות שבהן הוא נוקט. בעוד ששיקולי הנהגת המדינה חשובים באופן כמעט מוחלט בזכות הפתיחות התקשורתית ובזכות דו"ח וינוגרד, הרי ששיקוליהם של מנהיגי החיזבאללה כמעט ואינם נגישים.

לכן אני סבור כי קיימת מידה מסויימת של א-סימטריות גם באיכות וביסוס המסקנות בנוגע לכל שחקן: הניתוח בנוגע למדינה מתבסס על פעולותיה ועל ניתוח מעמיק של פרוטוקולים משיבות הממשלה, ראיונות פתוחים בתקשורות ודו"ח ועדת וינוגרד. הניתוח בנוגע לארגון אינו יכול להגיע לעומק מחקרי כזה, הוא מבוסס בעיקר על ניתוח הפעולות שנקט/לא נקט הארגון במהלך התקופה ועל מידע מצומצם שנחשף בנוגע לשיקולי ההנהגה ולהשפעות הפטרונים. הפערים בעומק המחקר יוצרים בהכרח גם פערים באיכות המסקנות בנוגע לכללים החלים על כל שחקן.

הבעיה השנייה קשורה למידת התקפות החיצונית. כדי לנסח מסקנות מוצקות שניתן יהיה להכלילן בוודאות גבוהה על כל סוג של לוחמה א-סימטרית, יש צורך לבצע מחקר שיקיף לפחות ארבעה-חמישה עימותים מסוג זה. זאת מכיוון שבכל סכסוך בין מדינה לא-מדינתי ישנם בהכרח מאפיינים שונים: העימות בין ישראל לחיזבאללה הוא בעל אופי שונה בתכלית מהעימות בין ארה"ב לאל-קאעידה ואפילו מהעימות בין ישראל לארגוני הטרור הפלשתיניים. לכן, היכולת להחיל את מסקנות המחקר על עימותים אחרים היא מוגבלת.

מאחר ומדובר בעבודת מאסטר המוגבלת בהיקפה, ישנו קושי לחקור בצורה מעמיקה יותר מסכסוך אחד, אולם עבודה זאת והמודל המוצג בה יכולים לשמש בסיס למחקר נרחב יותר שבו ייושם המודל על מספר עימותים. מחקר כזה עשוי לתת את המענה לבעיית התקפות החיצונית הקיימת בעבודה זאת.

5.4 תרומת המחקר

אני סבור כי למחקר מספר תרומות משמעותיות: הראשונה, הבנת התהליך המוביל ליצירת כללי משחק בסוג מורכב זה של עימות. זו היא תרומה חשובה מפני שבניגוד לסכסוכים בין מדינות, לוחמה

א-סימטרית מתקיימת כמעט תמיד ללא מסגרת של כללים כתובים. המחקר יוצר מודל ומסגרת תיאורטית בעלת חשיבות להבנת הדינאמיקה המובילה ליצירת הכללים (ולשבירתם) וכן לעצם קיומם, דבר שרחוק מלהיות מובן מאליו.

במסגרת המודל הצגתי את ייחודיותו של המו"מ הלא רשמי על כללי המשחק. אומנם שני השחקנים רואים בו אופציה המועדפת, אולם האינטרסים הינם מנוגדים: חיזבאללה מעוניין למקסם את גובה הלהבות האפשרי מבלי להיגרר לעימות גדול וישראל מעוניינת למזער אותו. כאשר שני השחקנים מגיעים למפגש בנקודת ביניים המקובלת על שניהם, יכפיף כל אחד מהם את פעולותיו לרף זה ויתפתחו כללי משחק לא רשמיים, אך יציבים יחסית. כל עוד הם דבקים במדיניות זאת, ההתערבות החיצונית שפורטה בפסקה הקודמת אינה רלבנטית. העובדה שבמרבית הזמן לכל אחד מהשחקנים אינטרס בעימות מוגבל, אינה מחייבת שזאת תהיה תוצאת פעולותיהם.

המחקר המחיש את תפקידה הקריטי של הלגיטימציה מהקהילה הבינלאומית כאשר המדינה בוחרת להסלים את העימות. קיומה/אי-קיומה של הלגיטימציה כזאת קריטי עבור המדינה כשהיא מנסה ליישם את מלוא יתרון העוצמה שלה. כאשר המדינה סופגת פגיעה מהארגון, הדבר תורם להגדלת מרחב הלגיטימציה שלה. לכן, ב, במידה והמדינה מעוניינת לבצע פעולה נרחבת, יתכן וכדי שתוכל להוציא פעולה כזאת - יהיה לה אינטרס לספוג פגיעה משמעותית מהארגון.

רשימה ביבליוגרפית

ספרים בעברית

- בן נפתלי אורנה ושני יובל, המשפט הבינלאומי – בין מלחמה לשלום, אוניברסיטת תל-אביב, 2006
- גולן שמעון, המאבק על מי הירדן בתוך אבשלום שמואלי ואחרים (עורכים), ארצות הגליל, אוניברסיטת חיפה, 1983
- דרשוביץ אלן, האם הטרור ינצח? להבין את האיום ולהיענות לאתגר, אוניברסיטת תל-אביב 2003
- הראל עמוס ויששכרוף אבי, המלחמה השביעית, הוצאת תל-אביב: משכל, 2004
- ויסמונסקי חיים, משפט בינלאומי, תל-אביב: ש.טובים, 1996
- יערי ידידיה וחיים אסא, לוחמה מבוזרת: המלחמה במאה ה-21, הוצאת משכל: תל-אביב, 2005
- סיבל רובי, משפט בינלאומי, האוניברסיטה העברית, 2003
- עברון יאיר, הדילמה הגרעינית של ישראל, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1987
- פלדמן שי, "העולם בצילה של היפר-מעצמה", מתוך: לאחר המלחמה בעיראק, הוצאה לאור: משרד הביטחון, 2004
- קיסניגר הנרי, דיפלומטיה, הוצאת שלם: ירושלים, 2008
- רייספלד סמדר, ג'אן-אנרי דונאנט, הוצאת מטח: ישראל 1997
- שגב שמואל, מלחמה ושלום במזרח התיכון, הוצאת טברסקי, תל-אביב, 1968
- שי שאול, ציר הרשע: איראן, חיזבאללה והטרור הפלשתיני, הוצאת מפעלות, המרכז הבינתחומי הרצליה, 2002
- שלח עופר ולימור יואב, שבויים בלבנון – האמת על מלחמת לבנון השנייה, הוצאת משכל, 2007

שלינג תומאס, חימוש והשפעה, (תל-אביב: מערכות), 1981
שפירא שמעון, חיזבאללה בין איראן ללבנון, הוצאת הקיבוץ המאוחד ת"א, 2000

ספרים באנגלית

Axelrod Robert, The Evolution of Cooperation, Basic Books, New York, 1984
Bar-Siman-Tov Yaakov, Israel, The Superpowers, And the War In the Middle East,
New-York Westport, Connecticut London, 1987
Byman Daniel, Deadly Connections: States that sponsor terrorism, Cambridge
University press, 2005
Hague Rod & Harrop Martin, Comparative Government and politics: An
introduction Basingstoke : Palgrave Macmillan 2007
Jervis Robert, System Effect, Princeton University, 1997
Kuperman D. Ranan, cycles of violence, Lexington Books, 2005
T.V Paul, Asymmetric conflicts: war initiation by weaker powers, Cambridge
university press, 1994

מאמרים באנגלית

Arreguin –Toft Ivan, "How the weak win wars: A Theory of Asymmetric Conflict",
International Security Vol.26, No.1 (Summer 2001), pp. 93-128
Azar Edward E., "Conflict Escalation and Conflict Reduction in an International Crisis:
Suez, 1956", from The Journal of Conflict Resolution, Vol. 16, No. 2, (Jun, 1972),
pp.183-201

Bull Hedley, "The Anarchial Society: a Study of Order in World Politics", 3 ed. (New York: Columbia University Press, (2002) pp.1-94

Bryan Brophy-Baermann, John A. C. Conybeare, "Retaliating against Terrorism: Rational Expectations and the Optimality of Rules versus discretion", American Journal of Political Science, Vol. 38, No. 1 (Feb., 1994), pp. 196-210

George Alexander, "The limits of coercive diplomatic" from The development of doctrine and strategy by Little brown and company, Boston, (1971)

Holsti K.J, "Resolving International Conflicts: A Taxonomy of Behavior and Some Figures on Procedures", Journal of Conflict Resolution, Vol.10, No.3 (September 1966) pp.272-296

Kuperman Ranan, "Strategies of Asymmetric Warfare and Their Implementation in the South Lebanese Conflict", Foreign Policy Affairs, Vol.2 (2006) pp.1-20

Langlois Cathrine C. and Langlois Jean-Pierre, "Tacit Bargaininhs in International Relations: A Game Model and Case Study" in: The Journal of Conflict Resolution Vol.40, No. 4 (December 1996),pp. 569-596

Lebow Richard Ned, "Brinkmanship" from Between peace an war, by John Hopkins Universirty Press, (1981)

Lipson Charles, "Why Are Some International Agreements Informal?", International Organization Vol.45 No.4 (Autumn 1991) pp.495-538

Mack Andrew, "Why Big Nations Lose Small Wars: The Politics of Asymmetric Conflict", World Politics, Vol.27,No.2 (Jan. 1975) pp. 175-200

Michael Sean-Quinn, "Practice – defining rules", Ethics, Vol.86, No.1 (october 1975), pp. 76 -86

Onuf, Nicholas Greenwood, "Reprisals :rituals, rules, rationales" /by Nicholas Greenwood Onuf Princeton, N.J.] : Center of International Studies, Princeton University, (1974), pp. 24-28

Russet Bruce, "The calculus of deterrence" from The Journal of conflict resolution, No.7 (Jun 1963) pp.97-109

Schweitzer, Yoram, "Neutralizing Terrorism-Sponsoring States: The Libyan Model" Strategic Assessment, , Vol. 7, No. 1 (May 2004)

Sobelman Daniel, "Hezbollah Two years after the withdrawal – a compromise between ideology, interests and Exigencies", Strategic Assessment by Jaffe, Vol.5, No.2 (Aug 2002)

Sobelman Daniel, "Four years after the withdrawl from Lebanon – refining the rules of the game", Strategic Assessment by Jaffe center, Vol.7, No.2 (Aug 2004)

Taliaferro, W. Jeffrey, "Security Seeking under Anarchy: Defensive Realism Revisited", International Security 25, No. 3 (Winter 2000/01) pp.128-161

Teo Li-Wei Frededrick. "Rethinking western vulnerabelities to Aymetric warfare" Journal of Singapore Armed Forces (Apr-Jun 2002) pp.2-28

מאמרים בעברית

בר מיכה, "קוים אדומים באסטרטגיית ההרתעה הישראלית", (תל-אביב : מערכות 1990) עמ' 155-167

נתן בועז, "לחימה מוסרית כלי הכרעה אסטרטגי בעימות הא-סימטרי", גליון 417 מערכות, פברואר

2008

עיתונות בשפה העברית

- 16.7.06 אזולאי אורלי, "מועצת הביטחון לא גינתה את ישראל", ידיעות אחרונות
- 24.7.06 אזולאי אורלי, "המסר של רייס: תמשיכו", ידיעות אחרונות
- 14.7.06 אייכנר איתמר, "בירושלים מעריכים: חלון ההזדמנויות הולך ונסגר", ידיעות אחרונות
- 27.5.00 אייכנר איתמר, "אחינו הפלשתינאים, לימדו מאיתנו", ידיעות אחרונות
- 17.6.07 אייכנר איתמר, "השקט התפוצץ", ידיעות אחרונות
- 25.5.00 אלוף בן, "חיזבאללה הגיע לגבול", הארץ
- 29.5.00 בן-דוד עמיר, "ראש אמ"ן: לסוריה רצון בהמשך הלחימה בלבנון", ידיעות אחרונות
- 26.5.00 בן-ישי רון, "היום בו תשוגר הקטיושה הראשונה", ידיעות אחרונות
- 21.7.06 בן-ישי רון, "המדיניות הייתה: נחכה שהטילים שלהם יחלידו", ידיעות אחרונות
- 5.7.07 ברגמן רונן, "הצרות של נסראללה", ידיעות אחרונות
- 1.8.06 ברנע נחום, "ככה לא מפסיקים אש", ידיעות אחרונות
- 25.8.06 ברנע נחום ושיפר שמעון, "מה חלוץ היה אומר", ידיעות אחרונות
- 26.5.00 גל שרון "ישראל נסוגה מלבנון לאחר 18 שנה", הארץ
- 21.7.06 הלר אור, "גינוי מפתיע מהאוי"ם, מעריב
- 25.5.00 הראל עמוס, "אם נותקף נקבע רף גבוה לתגובה בכל לבנון", הארץ
- 25.5.00 הראל עמוס, "ברק: סוריה ולבנון אחראיות לשקט", הארץ
- 27.4.05 הראל עמוס, "29 שנים של נוכחות סורית הגיעו לקיצן", הארץ
- 17.7.06 חוגי ג'קי, "נסראללה: אין לנו יותר קוים אדומים", מעריב
- 30.7.06 יבלונקה אורי, "תוכנית רייס: הפסקת אש תוך כשבוע", מעריב
- 17.7.06 יהושע יוסי, "טילים על עמק יזרעאל", ידיעות אחרונות
- 12.7.06 יהושע יוסי, "חוזרים לגוש", ידיעות אחרונות

- 22.7.06, ידיעות אחרונות, "מלחמה מכפר לכפר", יהושוע יוסי,
- 9.1.08, ידיעות אחרונות, "לא נבעיר הצפון ערב ביקור בוש", יהושוע יוסי,
- 23.7.06, מעריב, "פול גז בניוטרל", כספית בן,
- 31.7.06, מעריב, "שתי יממות בלי הפצות מהאוויר", כספית בן,
- 22.11.05, מעריב, "רב"ט דוד עצר את החיזבאללה", לידור יובל,
- 17.7.06, ידיעות אחרונות, "בוש מתנגד להפסקת אש", עמית איתן,
- 2.7.01, ידיעות אחרונות, "המטרה: להביך את הסורים", רפפורט עמיר,
- 1.7.01, ידיעות אחרונות, "עיתוי מוזר", פישמן אלכס,
- 21.1.04, ידיעות אחרונות, "חיזבאללה קובע את כללי המשחק", פישמן אלכס,
- 31.7.06, ידיעות אחרונות, "החלטה תמוהה", פישמן אלכס,
- 17.7.06, מעריב, "מנהיגי העולם: ישראל רשאית להגן על עצמה", פרומר יואב,
- 13.7.06, ידיעות אחרונות, "התנהגו באיפוק ואחריות", פרי סמדר,
- 20.8.06, ידיעות אחרונות, "הפרה בוטה של הפסקת האש", פרי סמדר,
- 20.7.06, ידיעות אחרונות, "נתנו לצה"ל לכסח", קדמון סימה,
- 13.7.06, מעריב, "ישראל חייבת להגיב בחומרה", רהט מנחם,
- 7.10.03, מעריב, "מהלך מחוכם של אסד", רפפורט עמיר,
- 16.7.06, מעריב, "מרזח נגד הזמן", רפפורט עמיר,
- 11.10.00, ידיעות אחרונות, "המרזח לפסגה", שיפר שמעון,
- 30.1.04, ידיעות אחרונות, "שרון: בחטיפה הבאה התגובה תהיה אחרת", שיפר שמעון,
- 26.7.06, ידיעות אחרונות, "רייס: חיזבאללה ישאר חמוש", שיפר שמעון,
- 30.7.06, ידיעות אחרונות, "לצה"ל יש עוד שבוע", שיפר שמעון,

מסמכים ודו"חות

דו"ח ביניים ועדת וינוגרד, עמ' 44, אפריל 2007

המכון לחקר תקשורת המזרח-התיכון, המאבק לפירוק נשק המליציות בלבנון על יסוד החלטה 1559,

15.5.05

מסמך **הבנות ענבי זעם** (מתוך אתר הכנסת), <http://www.knesset.gov.il/process/docs/grapes.htm>